

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Första kammaren.

Nr 17.

Lördagen den 6 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 11, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande under budgetåret 1937/1938 av vissa till fonden för pensionering av civila tjänst innehavare inflytande medel; samt

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av järnvägen Vimmerby—Hällefors m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 54, till Konungen i anledning av väckt motion om viss ändring i 1 § i lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning.

Föredrogos och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 107, med förslag till lag om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar; och

nr 108, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 28 och 55 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 141, angående inrättande av ett statens hantverksinstitut.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 142, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 157, angående beredande av vidgade arbetsuppgifter för svenska konstnärer;

nr 161, angående anslag till stamlinjesystem Porjus—Västerås m. m.; samt

nr 162, angående anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 165, angående vissa åtgärder för lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 221, av herr *Anderson, Erik*, och herr *Bodin, Gunnar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av de Östra centralbanans järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägarna; samt

nr 222, av herrar *Lindhagen* och *Branting*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1937/1938 till universitetskanslersämbetet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Andersson, Elof*, m. fl. väckta motionen, nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333).

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 7—9 och jordbruksutskottets utlåtande nr 27.

*Lagförslag om
vissa ekonomiska strids-
åtgärder.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionerna

inom första kammaren:

nr 70, av herr *Hamrin* m. fl.; och

nr 168, av herr *Velander* m. fl.; samt

inom andra kammaren:

nr 168, av herr *Andersson* i Rasjön m. fl.; och

nr 348, av herr *Bagge* m. fl.

I motionerna, av vilka I: 70 och II: 168 voro likalydande samt I: 168 och II: 348 jämväl voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte antaga i motionerna framlagda texter till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

a) att motionerna I: 70 och II: 168 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

b) att motionerna I: 168 och II: 348 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Österström* och *Knut Petersson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om antagande av det i motionerna I: 70 och II: 168 framlagda lagförslaget;

2) av herrar *P. Sandström*, *Ekströmer*, *Skoglund* och *Sandström* i Sollefteå, vilka på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte antaga i motionerna I: 168 och II: 348 återgivna lagförslag.

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

Herr Sandström: Herr talman, mina herrar! Frågan om lagstadgat skydd för neutral tredje man i arbetstvister och därmed sammanhängande spörsmål ha sedan rätt lång tid tillbaka tilldragit sig statsmakternas uppmärksamhet och intresse. De utredningar, som verkställts, först av professor Ragnar Bergendal såsom tillkallad sakkunnig och sedan av den s. k. trettonmannakommissionen, hava otvetydigt givit vid handen, att en lagstiftning på området bör komma till stånd. Vidare har redan på ett tidigt stadium av utredningen framgått, att en dylik lagstiftning bör omfatta, icke endast arbetstvister, utan jämväl andra ekonomiska konflikter, ävensom att rättsskydd bör tillkomma, ej blott neutral tredje man, utan även i vissa fall sådana personer, som i utbrutna konflikter äro att betrakta som parter. Statsrådet och chefen för socialdepartementet har också i sina yttranden till statsrådsprotokollet vid tillsättandet av trettonmannakommissionen och sedan vid framläggandet under riksdagen år 1935 av propositionen nr 31 med förslag till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder bestämt hävdad den uppfattningen, att en reglering i lag på förevarande område är av förhållandena påkallad. Efter att till en början ha deklarerat, att statsrådet från principiella synpunkter icke hyste betänkligheter mot att staten utvidgade sin verksamhet på detta område, ehuru den hittills rådande handlingsfriheten beträffande stridsåtgärder därigenom skulle i viss mån komma att begränsas, anför statsrådet följande, som jag här tillåter mig citera:

»Vid övervägandet av denna lagstiftningsfråga bör tillbörlig hänsyn tagas till den allt vidsträcktare opinion, som gjort sig gällande till förmån för en lagstiftning till tredje mans skydd, och till de förhållanden, som framkallat denna opinion. I samband med arbetskonflikter ha otvivelaktigt från såväl den ena som den andra sidan missbruk förekommit och oskäligen utvidgningar av stridsåtgärderna vidtagits, till skada för utomståendes legitima intresse av att fullfölja sin verksamhet utan att inblandas i konflikterna. Visserligen har en missvisande generalisering av enstaka sådana fall påverkat opinionbildningen rörande dessa frågor och enstaka övergrepp fått spela en överdriven roll i den politiska agitationen. Men det faktum kvarstår att även klara övergrepp icke alls eller endast ofullständigt kunna beivras enligt gällande lag. Mot detta förhållande har den allmänna rättsuppfattningen reagerat och kravet på lagstiftning har vuxit i styrka. Det är otvivelaktigt i de närmast intresserade parternas eget välförstådda intresse att beakta detta läge och anpassa sina stridsmetoder därefter. Om lagstiftningen utformas opartiskt och med moderation, bör den kunna bidra till att i parternas medvetande skarpas uppdrag gränserna mellan legitima och mindre legitima metoder och att stärka deras känsla för nödvändigheten av hänsyn till andra samhällsgrupper. Beträffande stridsåtgärder mot tredje man bör ock märkas, att de ofta medföra avsevärda ekonomiska rubbningar för den enskilde, som utsättes för en sådan åtgärd, medan effekten på utgången av primärkonflikten vanligen — bortsett från vissa sympatiaktioner — är ganska obetydlig. Att de ändock tillgripas sammanhänger tydligen därmed, att en bojkott av tredje man ofta icke medför några upppoffringar för dem som deltaga däri, varför det icke finnes samma motiv för ett noggrant avvägande av mål och medel, som vid igångsättandet av en ordinär strejk eller lockout.»

Kammarens ärade ledamöter torde ännu ha i friskt minne, att det förslag till frågans lösning, som i huvudsaklig överensstämmelse med den framlagda propositionen i ämnet av majoriteten inom andra lagutskottet presterades vid 1935 års riksdag, icke godtogs i någondera kammaren, ity att såväl socialdemokraterna som högern, fastän givetvis på alldeles olikartade grunder, funno det framlagda utskottsförslaget oantagligt och därför, för en gångs skull eniga vid avgörandet, röstade för avslag å utskottets hemställan.

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

Vid 1936 års riksdag väcktes ett flertal motioner beträffande lagstiftning om vissa ekonomiska stridsåtgärder och därmed sammanhängande spörsmål samt rörande lagstiftning om ideella föreningar. I enlighet med andra lagutskottets utlåtande beslöt riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning ävensom föranstalta om fortsatt utredning av frågan angående lagstiftning om vissa ekonomiska stridsåtgärder, därvid borde beaktas, att en sådan lagstiftning skulle vara rättvist avvägd, fri från ensidighet och avpassad efter ett demokratiskt samhälles rättsordning, med tagen hänsyn jämväl till den av riksdagen föreslagna utredningen av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning, samt att de förslag, vartill utredningarna kunde föranleda, måtte framläggas för riksdagen. Riksdagen har sålunda så sent som förra året hos Kungl. Maj:t hemställt om *förnyad* utredning beträffande lagstiftning om vissa ekonomiska stridsåtgärder, och att så skett, har givetvis berott därpå, att riksdagen funnit frågan vara av så stor vikt, att en lösning därav i enlighet med de utgångspunkter riksdagen senast angivit borde komma till stånd. Att riksdagen vid detta sitt ståndpunktstagande med allt skäl kunde tänka sig handla i fullt samförstånd med den nu sittande regeringens egna intentioner, framgår enbart av socialministerns förut återgivna yttrande till statsrådsprotokollet vid framläggandet av 1935 års proposition i förevarande fråga. Ty i detta sitt yttrande har ju socialministern, såsom nyss citerats, oreserverat anslutit sig till den uppfattningen, att en lagstiftning på detta område vore av förhållandena påkallad. Med hänsyn härtill synes det mig ganska anmärkningsvärt, att regeringen icke, såvitt vid utskottsbehandlingen kunnat utrönas, efter tillkomsten av riksdagens skrivelsebeslut under förra året, ägnat här avsedda lagstiftningsfråga någon uppmärksamhet. Statsministern har emellertid vid årets remissdebatt i andra kammaren något lyftat på slöjan beträffande regeringens inställning till arbetsfredslagstiftningen och därvid gjort en — såsom han själv uttryckt det — ganska frank deklaration av innehåll, att riksdagen icke i år hade att förvänta något regeringsförslag rörande arbetsfredsproblemet. Av vad statsministern i detta sammanhang vidare yttrade, torde med visshet kunna utläsas, att regeringen, efter fjolårets valseger, icke för närvarande är intresserad av att en rättslig reglering av förhållandena på arbetsmarknaden kommer till stånd, och än mindre kommer att under den närmare framtiden i någon form taga initiativ till en lagstiftning på området. Man har sålunda grundad anledning utgå ifrån, att regeringen, åtminstone tillsvidare, kommer att ställa sig helt passiv till lösningen av de problem, vilka för icke längre tid tillbaka än år 1935 voro avsedda att regleras i den då framlagda propositionen nr 31 med förslag till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder.

Såsom motiv till den sittande regeringens senast intagna ställning till här föreliggande problem framskymta i statsministerns förutberörda anförande under remissdebatten — förutom den stabiliserade position, som tillförsäkrats det socialdemokratiska partiet efter den sista valsegern — de förhandlingar och överläggningar rörande arbetsfreden, som inletts mellan arbetsgivarnas och arbetarnas huvudorganisationer. Utskottsmajoriteten har även en därmed likartad bevisföring, när densamma avstyrkt bifall till de av högern och folkpartiet i frågan väckta motionerna. Gentemot detta resonemang göres i den av mig och högerns övriga utskottsledamöter avgivna reservationen gällande, att omförmälda förhandlingar mellan arbetsgivareföreningen och landsorganisationen visserligen äro av stor betydelse för organisationsväsendets reglering på centrala områden, men att dessa förhandlingar knappast kunna väntas lämna väsentligt bidrag till frågan om beredande av skydd åt dem, som stå utan-

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

för dessa båda sammanslutningar. För min ringa del är jag fullt övertygad om, att vad som här kommit till uttryck i reservationen, är med verkligheten överensstämmande. Jag tillåter mig ock i detta sammanhang erinra om, att den av högern i ärendet begärda lagstiftningen såsom ett av sina viktigaste moment har till uppgift att skydda just *den neutrale tredje mannen*, vilken i en utbruten arbetskonflikt står *utanför* de tvistande parterna och deras organisationer, ävensom de mindre företagare och oorganiserade arbetare, vilka för närvarande, i saknad av stöd från lagstiftningen, ofta äro oförmögna att göra sin rätt gällande på arbetsmarknaden. Överhuvud torde det om den här ifrågasatta lagstiftningen kunna sägas, att den är av betydelse och intresse, icke så mycket för arbetsgivarnas och arbetarnas stora och starka organisationer — ty dessa ordna ju i regel sina mellanhavanden vid i hävdvunnen ordning förekommande förhandlingar och i anslutning därtill ingångna kollektivavtal — utan fastmera för de parter på arbetsmarknaden eller de utanför densamma stående personer, som sakna stöd av organisationer och slutna kollektivavtal.

Det synes mig jämväl kunna på allvar ifrågasättas, huruvida icke en lagstiftning, syftande till att i viss omfattning begränsa på arbetsmarknaden förekommande stridsåtgärder, under alla förhållanden bör utgöra det primära, som i första hand skall verka reglerande på området, och att, sedan vissa huvudprinciper blivit av lagstiftaren fastställda, desamma lämpligen kunna utbyggas och kompletteras vid förhandlingar mellan arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer. Härtill kommer vidare, att man ju icke vet, om de mellan arbetsgivarnas och arbetarnas huvudorganisationer inledda förhandlingarna, som pågått en längre tid, verkligen komma att leda till något resultat, ehuru givetvis alla ansvarskännande medborgare i vårt land intet högre önska, än att så verkligen måtte bli förhållandet.

Den omständigheten att, såsom statsministern i remissdebatten yttrat, utvecklingen gått till det bättre på arbetsmarknaden, bör enligt min och mina medreservanterns uppfattning ingalunda åberopas till stöd för att statsmakterna nu skola ställa sig helt avvaktande till de problem på området, där en lagstiftning ansetts vara av behovet påkallad. Starka skäl synas mig tvärtom tala för, att man, när större lugn än vanligt är rådande på arbetsmarknaden, griper sig an med de problem, som här från lagstiftningens sida tarva en lösning. Ty all erfarenhet giver vid handen, att en sakprövning blir bättre och säkrare utförd, när den kan äga rum utan att röna påverkan av yttre irritationsmoment.

Då utskottsmajoriteten såsom ett särskilt starkt huvudmotiv för avstyrkande av bifall till de i ärendet väckta olika motionerna velat åberopa innehållet i 1936 års riksdags förutberörda skrivelse, anser jag mig kunna inskränka mig till att ånyo erinra om, hurusom denna skrivelse *faktiskt* icke lett till någon som helst åtgärd från Kungl. Maj:ts sida, och att man icke heller vet, huruvida eller när ett initiativtagande härutinnan från regeringens sida kan komma att ske. Att man under sådana förhållanden, särskilt med hänsyn till den belysning sakläget fått genom statsministerns uttalanden under remissdebatten ansett sig kunna, på sätt som skett från utskottsmajoritetens sida, trösta sig med och lita till, att Kungl. Maj:t alltfört skall ägna hithörande spörsmål sin uppmärksamhet, vittnar om en optimism, varåt högerreservanterna omöjligen kunna hängiva sig. Högerreservanterna anse sålunda, att på grund av sakens vikt högermotionärerna haft bärande skäl till åtgärden att genom väckande av motioner i ärendet få frågan om lagstiftning rörande vissa ekonomiska stridsåtgärder ånyo bragt under riksdagens prövning.

Beträffande det förslag till lagtext, som framlagts i högermotionerna, inskränker jag mig för närvarande till att omnämna, hurusom lagförslaget i sina väsentligaste delar överensstämmer med det av trettonmannakommissionen ut-

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

arbetade lagförslaget, till vars huvudprinciper även lagrådet vid verkställd granskning anslutit sig.

Under hänvisning till vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Ekströmer, Skoglund och Sandström i Sollefteå jämte mig i ärendet avgivna reservationen.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Såsom framgår av föreliggande utskottsutlåtande, har andra lagutskottet i år icke ansett sig böra ägna någon mera ingående uppmärksamhet åt de i motionerna berörda lagstiftningsfrågorna. Utskottet har icke ingått på någon realbehandling av förslagen; de ha avvisats under hänvisning dels till en riksdagsskrivelse från i fjol och dels till vissa förhandlingar, som sedan en tid tillbaka pågå mellan två enskilda sammanslutningar.

Andra lagutskottet har alltså i detta ämne sällat sig till de teckenförbindande neutrerna. Utskottet anser icke, att frågan för närvarande har någon parlamentarisk aktualitet. Att den överhuvud taget ånyo tagits upp, har uppenbarligen av utskottet betraktats såsom ett opassande tilltag, förklarligt endast under antagande av vissa förborgade och närmast illegitima politiska syften. Utskottets mening är tydligen den, att man icke skall störa det lugn, som råder, icke störa vår landsfaderliga regering i den siesta, som den nu så välförtjänt njuter efter sina stora mödor och stora segrar. Ungefär i den andan synas motionerna hava blivit mottagna.

Nu förhåller det sig naturligtvis så, att den motion ännu ej har blivit skriven och säkerligen ej heller inom den närmaste tiden kommer att bli skriven, som inte kan avfärdas under hänvisning till en eller annan riksdagsskrivelse, en eller annan pågående utredning. I detta fall — det vill jag gärna medge — ligger denna hänvisning rätt nära till hands. Det förhåller sig alldeles obestriddligt så, att andra lagutskottet i fjol förordade en sammankoppling av frågan om en lagstiftning om ekonomiska stridsåtgärder med hela det föreningsrättsliga lagstiftningsspörsmålet. Jag skall emellertid be att få erinra om vissa härmed sammanhängande omständigheter, som uppenbarligen böra tagas i betraktande, när man går att bedöma läget.

Som bekant föreslog utskottet i fjol, att det föreliggande förslaget om förenings- och förhandlingsrätt borde beskäras och begränsas på det sättet, att man därur utmönstrade alla de föreningsrättsliga bestämmelserna. I konsekvens härmed förelade utskottet för riksdagen en lag, icke om förenings- och förhandlingsrätt, utan om förhandlingsrätt. Man gjorde ett försök att konsekvent rationalisera hela frågeställningen. Sedan inträffade emellertid, att riksdagen både godkände och underkände den uppfattning, som på detta sätt gjorde sig gällande rörande den lämpliga behandlingen av hithörande lagstiftningsspörsmål. Riksdagen beslöt en lag, som innefattade både förenings- och förhandlingsrätt. Här ansåg man alltså, att det var möjligt att utan att avvakta någon allmän föreningslag taga upp till behandling ett mycket betydelsfullt område, där även föreningsrättsliga spørsmål måste komma i betraktande. Sedan avläts emellertid en skrivelse i fråga om lagen om ekonomiska stridsåtgärder, där man direkt förordade en sammankoppling. Här ligger tydligen en motsägelse och en motsägelse, som icke lätteligen kan tolkas. För min del skulle jag vilja säga: låter det sig göra att antaga en lag om förenings- och förhandlingsrätt utan att avvakta en allmän föreningslagstiftning, så bör det rimligtvis också låta sig göra att antaga en lag om ekonomiska stridsåtgärder utan att avvakta en dylik allmän lagstiftning. I båda dessa fall måste vissa föreningsrättsliga spørsmål komma med, men jag vet icke, om det

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

behöver bli svårare att komma till rätta med dem i det ena fallet än i det andra.

Men även om man kan tvista om innebörden av riksdagens ställningstagande vid fjolårets behandling av dessa frågor, så är det en sak, som man icke kan tvista om, nämligen att riksdagen verkligen önskade ett fortsättande av det påbörjade utredningsarbetet. Den saken är tydligt utsagd i fjolårets riksdagskrivelse. I J. O:s berättelse redovisas emellertid denna riksdagskrivelse såsom fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Veterligen har ingenting åtgjorts i den riktning, som riksdagen önskade, och i ett statsministerns uttalande i årets remissdebatt — vilket redan berörts av föregående talare — har tydligt givits tillkänna, att regeringen tillsvidare icke ämnar företaga någonting i detta ärende. »Regeringen», så föllo orden vid detta tillfälle, »kommer icke att företaga någonting, som kunde verka störande på de överläggningar rörande arbetsfreden, som för närvarande pågå mellan å ena sidan arbetsgivarnas och å andra sidan arbetareorganisationernas huvudorganisationer. Riksdagen har alltså icke att förvänta något förslag i år från regeringens sida rörande arbetsfredsproblemet.»

Regeringen har alltså lagt armarna i kors, och andra lagutskottet, som uppenbarligen icke funnit tillräcklig betäckning bakom fjolårets riksdagskrivelse, har skyndat sig att taga upp även denna motivering för sitt avslagsyrkande. Utskottet har alltså tagit sin position bakom dubbla barrikader.

Jag måste medge, herr talman, att jag finner situationen i någon mån märklig. De förhandlingar, som åsyftas, äro icke av i går; de äro ingenting nytt. De inleddes redan för ett år sedan och voro följaktligen ett välkänt faktum, redan när fjolårets riksdagskrivelse avläts. Riksdagen lät sig icke därav förledas att betrakta frågan om en lagstiftning rörande ekonomiska stridsåtgärder såsom avförd från dagordningen. Den förblev i riksdagens ögon en offentlig politisk angelägenhet, även sedan två enskilda organisationer börjat samtala om möjligheterna att umgås i en smula älskvärdare former. Denna syn på saken föll sig för riksdagen så mycket naturligare, som den ifrågasatta lagstiftningen ingalunda hade avseende uteslutande på förhållandet mellan landsorganisationen och arbetsgivareföreningen, utan på organisationsväsendets hela verksamhetsområde.

Regeringen däremot har dragit en helt annan slutsats. Den står nu med hatten i hand och avvaktar med allt det tålamod den är mäktig vad de förhandlande parterna kunna åstadkomma. Mig veterligen är det icke vanligt, att två enskilda sammanslutningars förehavanden och åtgöranden uppfattas såsom ett hinder för att tillmötesgå ett av riksdagen uttalat önskemål eller såsom ett skäl för statsmakten att inställa ett pågående lagberedningsarbete. Men jag förmodar, att denna nya praxis är att uppfatta såsom ett led i den regeringsmaktens renässans, om vilken vi på senare tid så mycket ha hört talas.

Låt mig tillägga, att jag på intet sätt underskattar betydelsen av de pågående samtalen, vilka vi alla i denna kammare säkerligen önska den allra bästa framgång. Och ännu mindre underskattar jag betydelsen av att de parter, som i detta ämne samtala, verkligen lyckas att lägga grunden till ett bättre inbördes förhållande. Däremot tvivlar jag mycket starkt på att resultatet av dessa förhandlingar på något sätt kan onödiggöra en lag om ekonomiska stridsåtgärder eller ens nämnvärt påverka denna lags utformning.

För att bli övertygad om motsatsen erfordras i varje fall en långt mera ingående kännedom om förhandlingarnas innebörd, art och syften än som hittills kommit riksdagen till del. Ty man måste väl ändå medge, att vi i denna sak ha fått veta anmärkningsvärt litet. Genom utskottets kansli gjordes ett

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

försök att få en smula närmare vetskap i ämnet. Det gjordes en förfrågan — jag vill minnas till arbetsgivareföreningen. Svaret blev artigt avböjande. Några upplysningar om förhandlingarnas art kunde icke lämnas. Svaret grundade sig, såvitt jag förstår, tydligen på den uppfattningen, att det hela är en parternas ensak. Om det kan kallas tillfredsställande ur riksdagens synpunkt, lämnar jag därhän. Emellertid förutsätter jag, att regeringen i denna sak har blivit bättre underrättad än riksdagen, och att dess bemödanden att hålla sig i kontakt med utvecklingen icke lett till samma negativa resultat. Under denna förutsättning vågar jag nu till regeringsbanken uttrycka den förhoppningen, att vad som blivit regeringen underkunnigt angående förhandlingarnas syfte, förlopp och hittillsvarande resultat snarast möjligt måtte bringas till riksdagens kännedom.

Till vad jag nu sagt skulle jag vilja foga några ord om varför vi insistera på att försöka vidmakthålla frågans politiska och parlamentariska aktualitet.

Så länge den ifrågavarande lagstiftningen hade avseende endast på förhållandena på arbetsmarknaden och säkerligen på visst håll närmast uppfattades såsom riktad emot fackföreningsrörelsen, ställde sig den borgerliga vänstern här i landet mycket tveksam. Någon klasslagstiftning ville vi inte vara med om. Sedermera lyftes hela frågan om en lagstiftning på detta område upp på ett högre och friare plan i och med den bergendalska utredningen. Frågeställningen blev en helt annan och långt mera betydelsefull. Den kom att gälla ingenting mer och ingenting mindre än att ge normer för organisationernas maktutövning och icke minst för deras inbördes krigföring. Från och med nu blev det fråga icke om en lagstiftning uteslutande för arbetsmarknaden, utan om en lagstiftning, som träffade alla organisationer oavsett deras ställning i samhället. Detta att skapa normer för organisationernas verksamhet och inbördes förhållanden var en uppgift, inför vilken svensk liberalism icke kunde ställa sig likgiltig. Den sammanföll helt med liberalismens egen strävan att i det nutida samhället förbättra förutsättningarna för en harmonisk samlevnad människorna emellan.

Låt mig erinra om detta mycket enkla, men enligt min mening synnerligen betydelsefulla sakförhållande: den nuvarande rättsordningen är byggd på förutsättningen, att samhället består av individer. Men så är icke längre förhållandet. Det nutida samhället består av organisationer, av stridande och tävlande sammanslutningar, som blivit medlare, jag vill icke säga mellan Gud och människor, men i varje fall mellan människorna inbördes och mellan individerna och staten. Ännu har lagstiftningen endast i ringa mån tagit intryck av denna revolutionerande förändring i samhällsstrukturen. Men ju längre det lider, ju klarare och ofrånkomligare framstår behovet av nya rättsregler, som normera organisationernas handlande. Situationen är alldeles densamma som en gång i mäktiga ordalag tecknades i stadfästelsen till en av våra landskapslagar, där det heter: »Om ock gammal lag är värd att vördas, händer dock understundom så, att den laga ordning förändras, som kommit till för att rätta onda mäns seder och med rättvisa bilägga osämja människor emellan. Ty efter hand som tiden lider och människor falla från och andra komma till växlar människornas umgänge med varandra; ty i tidernas längd kunna många nya fall inträffa.»

Och huru, frågar jag, skulle det väl vara möjligt att lämna de stora samman slutningarna utanför lagens ramar? Vi veta alla, hur djupt de ingripa i statens och individernas liv. Hos dem ha människorna satt sin personliga frihet och sin självbestämmanderätt i pant för att i gengäld vinna större trygghet och bättre ekonomiska villkor. De ha härutinnan utfört en gärning, som åtminstone jag för min del icke vill underskatta. Deras verksamhet har varit på

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

mångahanda sätt välsignelsebringande, och de ha förskaffat sig en inteckning i de enskilda individernas friheter och rättigheter, vilken icke lätteligen låter sig dödas. Om deras outhärlighet i nutida samhällsliv ha vi heller icke några delade meningar: de hålla samman krafter, som i sig själva äro splittrade men som omfattningen av nutidens ekonomiska arbetsuppgifter tvingar oss att samordna. Vi kunna helt enkelt icke vara dem förutan. Vi måste alltså inordna dem i rättsordningen. Ty någonstans måste ju ändå gränsen gå mellan deras rätt och människornas, mellan deras makt och statens. Ju större organisationerna bliva — och deras mål är att var på sitt område göra sig allomfattande — desto mer tillspetsade bli motsatserna, desto våldigare bli sammanstötningarna, desto allvarigare och för samhället mera skadebringande deras ohämmade maktutövning. Redan nu höra vi understundom ett tal, som om de betraktade sig själva som ett nytt frälse, och redan nu reser man allt eftertryckligare kravet på frihet från statens inblandning.

Lämnad åt sig själv kommer utvecklingen att obevekligt gå sin förutbestämda gång mot ett organisationernas feodalvälde. Då ha vi de hårda ideologierna in på knutarna. Då komma människorna en vacker dag att hälsa den totalistiska förkunnelsen om en likriktad folkgemenskap under en befallande statsmakts lydno såsom ett frälsningens budskap till ett samhälle, som håller på att gå upp i sömmarna. Det är därför, herr talman, som utvecklingen icke får lämnas åt sig själv. Det är därför det ligger som en manande plikt på den nuvarande generationen att lägga handen vid verket.

Den lag om ekonomiska stridsåtgärder, som för två år sedan i ett av den svenska parlamentarismens olycksaligaste ögonblick förölyckades, betecknar i och för sig icke någon lösning av de problem, som jag här har berört. Men den betecknar i varje fall början till en lösning. Och den skulle också, om den verkligen bleve antagen, bli ett hälsosamt vittnesbörd om den svenska folkstyrelsens vilja att värna om rättens höghet, statsmaktens integritet och människornas frihet.

Det lagförslag, som vi i år ha framlagt, är icke i allo sådant vi skulle ha önskat det. Vi skulle vilja ha haft ett starkare skydd för den enskilde mot gruppens och majoritetens tyranniska begärelser. När vi ändå lagt fram det, har det skett i det bedrägliga hoppet, att socialdemokraterna och bondeförbundet skulle vidkännas sin egen livsfrukt. Det var alltså en utsträckt hand. Den har mötts med en axelryckning. Vi konstatera detta med beklagande, men det skall icke hindra oss från att framhärda.

I öster och söder höra vi det tunga stöveltrampet från enväldets legohorder och den monotona förkunnelsen från frihetens vedersakare. Det synes mig, som om läget ute i världen ställde alldeles bestämda krav på att vi i denna sak icke lägga armarna i kors. Det borde icke få sägas, att den svenska demokratien i inbördes stridigheter ödde den kraft, som bort användas för att värna om rätten och friheten och för att åt eftervärlden säkerställa förutsättningarna för ett fortsatt arbete på den fria odlingens förkovran.

Herr talman! I den bestämda övertygelsen, att man skulle göra den svenska folkstyrelsen en stor otjänst genom att lägga detta lagstiftningsarbete åt sidan, ber jag att få yrka bifall till den av herr Österström och mig avgivna reservationen.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Det var ingenting mindre än en skräckmålning, som den siste ärade talaren åstadkom. Det förhåller sig så, som han gjorde gällande, att de, som icke vilja följa högern och folkpartiet i deras krav på lagstiftning omedelbart, önska »lämna utvecklingen åt sig själv». Andra lagutskottet har i sitt utlåtande hänvisat till en enhällig framställning

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

i följd från samma utskott, vilken blev godkänd av riksdagen. Och denna framställning innebär just att utvecklingen på detta område skall vägledas. Jag skall komma närmare in på den saken i det följande.

Jag kan inte finna, herr talman, att det är erforderligt att kammaren nu inlåter sig på en principdebatt och ännu mindre på ett meningsutbyte om de olika detaljerna i den av motionärerna föreslagna lagstiftningen. Det är ett faktum, att i princip inga meningsskiljaktigheter råda rörande önskvärdheten av en tillfredsställande rättsordning på detta område, en rättsordning som naturligtvis också kan komma att regleras i en lag av det slag varom nu är fråga. Man har tvistat om en sådan lagstiftnings utformning, men icke om själva principen. Och det är på grund av meningsskiljaktigheterna angående utformningen och det sakliga innehållet, som vi befinna oss i den nuvarande situationen. Utskottet har, såsom framgår av utlåtandet, hållit sig till *den rent formella sidan* av saken, och jag ber, herr talman, att få motivera utskottets utlåtande ur den synpunkten. Jag önskar emellertid också rikta några ord till herr Knut Petersson med anledning av det anförande, som han nyss höll.

Han klagade över att man hade velat göra gällande, att det fanns några förborgade motiv bakom de motioner, som nu föreligga. Jag vet inte i vad mån det finns fog för ett sådant klagomål, men jag kan inte underlåta att erinra om att i den mån människor i vårt land ha fått den uppfattningen, att det icke skulle ha förelegat uteslutande sakliga motiv bakom folkpartiets och högerns framställningar vid innevarande års riksdag, så beror det i hög grad på den upplysningsverksamhet, som har bedrivits av med dessa partier lierade tidningar. Det kan vara tillräckligt att citera följande lilla blomma ur Svenska Dagbladet, där man så sent som i onsdags hade en artikel, i vilken man grät över »Tredje mannens martyrium». Svenska Dagbladet yttrade på tal om folkpartiets motion, att folkpartiet »velat samla glödande kol på bondeförbundets huvud genom att hemställa om bifall till det ovannämnda utskottsförslag, varom bondeförbundare och socialdemokrater enades för två år sedan.» Att folkpartiet gärna velat samla glödande kol på bondeförbundets huvud framgår för övrigt av det som skrevs i Dagens Nyheter, omedelbart efter att folkpartiet hade väckt sin motion. Den tidningen yttrade med illa dold förtjusning över det verkliga syftet med folkpartiets motion: »Nu får man se om herr Westman lyckas bibehålla den (oberörda) minen inför folkpartiets motion i ämnet. Där möter han i stort sett sina egna tankar från den tiden — inte så långt avlägsen — då han satt som ordförande i andra lagutskottet.» Till yttermera visso hade Dagens Nyheter låtit sin teknare rita tredje man som ett spöke, varmed man ville skrämma bondeförbundet. Och versmakaren på tidningsredaktionen hade beledsagat teckningen med bl. a. följande ord:

»Men tredje man gasterar oförtrutet
till dess av skräck herr Nilsson sitter stel,
och för herr Bramstorp är det långt till slutet
av spökeriets dystra skådespel.
Ty denna vålnad är hans eget fel,
som hemskt ur det förflutna återvänder;
herr Westman reser borst och hackar tänder,
men idel fröjd är Rasjöns arvedel.»

Det sista var egentligen det väsentliga, tror jag. Dagens Nyheter har ett ganska gott sinne för de politiska finesserna, och jag förmodar, att tidningen har det alldeles speciellt beträffande sitt eget partis. Dagens Nyheters versmakare har på ett utomordentligt sätt, såvitt jag förstår, kommenterat folkpartiets framstöt i denna fråga vid innevarande års riksdag. Och »idel fröjd är Rasjöns arvedel»...

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

Av vad jag sagt torde redan ha framgått, att jag inte gärna kan tro, att högern och folkpartiet på allvar räknat med att riksdagen skulle vara benägen att fatta ett avgörande beslut i detta lagstiftningsärendet utan att avvakta ett nytt initiativ av regeringen. Båda partierna måste ha haft klart för sig, att riksdagen inte gärna kan gå ett sådant initiativ i förväg, i all synnerhet som riksdagen själv *på dessa partiers tillskyndan* i fjol skrev till regeringen och hemställde om fortsatt utredning och därtill utredning i ett mycket större sammanhang än som hittills skett.

På förslag av ett enhälligt andra lagutskott avslog fjolårets riksdag de motioner om tredje mans rätt m. m., som då hade väckts, men gjorde samtidigt ett mycket betydelsefullt uttalande, som högern och folkpartiet nu tyckas vilja komma ifrån. Det kan därför vara lämpligt att referera och delvis citera detta uttalande.

I andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande erinrades om att den omständigheten, att en allmän, laglig reglering av föreningsrätten icke företagits i vårt land, hade föranlett, att åtskilliga bestämmelser av föreningsrättslig natur hade införts i det vid 1935 års riksdag framlagda förslaget till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder, ehuru dessa bestämmelser egentligen bort tagas upp till lösning i ett annat sammanhang. Föreningsrättsliga problem behandlades även i annan ordning vid 1935 års riksdag. Med anledning av motioner, som hade väckts av de borgerliga partierna, angående utredning om lagstiftning rörande yrkesföreningar, föreslog andra lagutskottet utredning angående lagstiftning om ideella föreningar i allmänhet. Utskottet ansåg, att de allmänna grunderna för lagstiftning på föreningsrättens område i första hand borde vara utredda, innan ställning togs till spörsmålet, om särskilda regler i vissa avseenden borde meddelas för några slag av ideella föreningar med särskilda syften. De föreningsrättsliga problemen hade vidare vid 1936 års riksdag kommit upp till behandling i det då av regeringen framlagda förslaget till lag om förenings- och förhandlingsrätt, vid vilket herr Knut Petersson uppehöll sig rätt utförligt. Utskottet yttrade vidare: Utskottet fann sig förra året kunna förorda antagandet av en lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder trots svårigheterna att kunna lösa vissa föreningsrättsliga problem inom den begränsade ram, varom då var fråga. Det förefaller emellertid utskottet att tillskapandet av en lagstiftning rörande tredje mans rätt skulle underlättas, därest frågan härom behandlades i sammanhang med de föreningsrättsliga spörsmålen. Om grunderna för en lagstiftning beträffande såväl föreningar av arbetsgivare och arbetstagare som andra ideella föreningar med olika syften bleve klarlagda, skulle därmed en fast utgångspunkt för en slutlig lösning av frågan om de ekonomiska stridsåtgärdernas reglering vara vunnen. Detta mycket betydelsefulla uttalande gjordes av andra lagutskottet enhälligt, och jag känner icke till, att det restes någon invändning mot detsamma i kamrarna.

En så omfattande utredning av de föreningsrättsliga spörsmålen, som fjolårets riksdag begärt, är icke så lätt att åstadkomma, som man på sina håll tycks föreställa sig. Den skall ju gälla s. k. ideella föreningar i allmänhet, alltså icke blott arbetsgivarnas och arbetarnas, köpmännens och jordbrukarnas av ekonomiska intressen influerade föreningsväsen, utan även i strängare bemärkelse ideella föreningar, av olika slag, såsom idrottsföreningar, folkbildningsorganisationer o. s. v. Det var, såsom jag i det föregående framhållit, med anledning av högerns och folkpartiets motioner som riksdagen gjorde det nu refererade och citerade uttalandet, och det var också med dessa partiers orsaverade bifall som riksdagen i fjol sände en skrivelse till regeringen, vari hemställdes, att regeringen måtte verkställa dels utredning av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning, dels ock fortsatt utredning

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

av frågan angående lagstiftning om vissa ekonomiska stridsåtgärder med beaktande därav, att en sådan lagstiftning borde vara rättvist avvägd, fri från ensidighet och avpassad efter ett demokratiskt samhälles rättsordning, ävensom av det sammanhang, vari denna utredning borde ställas till den föreslagna utredningen av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning.

Nu försöka, som sagt, högern och folkpartiet smita undan från den delaktighet, som de ha i ansvaret för att tredjemansfrågan sammankopplats med det stora och mycket komplicerade spørsmålet om föreningsväsendets normering genom lagstiftning. I folkpartiets motion göres gällande, att tredjemansfrågan »kommit i ett olyckligt läge» på grund av avfattningen av fjolårets riksdagsskrivelse, men det borde ju egentligen folkpartiet ha tänkt på, då det i fjol var med om att avfatta skrivelsen. Jag upprepar, att man icke gjorde några invändningar mot sammankopplingen då. Högern har yttrat sig försiktigare på den punkten. Den menar, att eftersom regeringen nu i anslutning till riksdagens hemställan »till beredning upptagit frågan om föreningsrättens utbildande i sin helhet» — härav framgår ju i motsats till vad herr Sandström gjorde gällande, att saken i varje fall på ett förberedande sätt tagits upp av regeringen — behöver en lagstiftning om de ekonomiska stridsåtgärderna icke taga ståndpunkt till de föreningsrättsliga problemen. Såväl högern som folkpartiet ha därför i sina lagförslag slopat föreningsrättsbestämmelserna, högern dock med det förbehållet att ett medelbart skydd mot organisationstvång stadgas, d. v. s. högern önskar ett lagstadgande, som förbjuder stridsåtgärder mot tredje man för att förmå part att inträda i eller hindra honom att utträda ur förening. Den år 1935 mycket omstridda frågan om omedelbart skydd mot s. k. organisationstvång ha alltså både högern och folkpartiet nu lagt på hyllan. Ävenledes har folkpartiet i sitt till innevarande års riksdag framlagda lagförslag avstått från kravet på skydd för sådana oorganiserade strejkbrytare, som vid konflikt på en arbetsplats stanna kvar i sitt arbete — en gest som högern däremot icke ansett sig kunna kosta på sig.

Andra lagutskottet har som sagt icke funnit anledning att ingå på en principiell och saklig prövning av detta ärende. Det torde, som jag också förut framhållit, ej heller vara erforderligt. För att motivera ett avslagsyrkande räcker det nämligen fullväl med att hänvisa till den av fjolårets riksdag avlätna skrivelsen, vari — jag måste upprepa det ännu en gång — hemställts att tredjemansfrågan skall ställas i ett större föreningsrättsligt sammanhang och göras till föremål för fortsatt utredning med beaktande av att en sådan lagstiftning bör, som det heter i riksdagsskrivelsen, »vara rättvist avvägd, fri från ensidighet och avpassad efter ett demokratiskt samhälles rättsordning». Utskottet säger, att vad det sålunda anförts vid 1936 års riksdag — och utskottet var ju enhälligt då — fortfarande äger sin fulla giltighet. Under sådana omständigheter, och då utskottet förväntar, att regeringen ägnar hithörande spørsmål uppmärksamhet, har det icke funnit skäl föreligga för riksdagen att för närvarande vare sig för egen del antaga någon lagstiftning om ekonomiska stridsåtgärder eller hos regeringen göra någon ytterligare framställning i ärendet.

Andra lagutskottet har därtill fogat en erinran om att åtskilliga av de spørsmål, som beröras i högerns och folkpartiets motioner, äro föremål för överväganden vid de pågående förhandlingarna mellan Svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen rörande vissa arbetsfredsproblem. De föregående talarna ha rätt utförligt yttrat sig om den saken och uttalat sig mycket pessimistiskt om möjligheterna att komma fram på förhandlingsvägen. Jag tillåter mig därför att anföra några synpunkter på den frågan.

Jag ber, herr talman, att först få erinra om att initiativet till förhand-

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

lingarna togs i maj 1936 och att man då först hade mera förberedande överläggningar, varvid man gjorde upp en arbetsplan och organiserade detta mycket omfattande förhandlingsarbete. Sedermera ha i två perioder sammanträden hållits, dels i augusti i föl under några dagar och dels under några dagar i februari månad innevarande år. Det är riktigt, som herr Knut Petersson sagt, att andra lagutskottets sekretariat har anhållit hos vederbörande att få ta del av den arbetsordning, som uppgjorts, och att utskottet fått det beskedet, att man icke ännu kunde ställa detta dokument till utskottets förfogande. Jag tror inte, att man har rätt att klandra vederbörande därför. Ty om ett sådant dokument hade ställts till utskottets förfogande, skulle det ha blivit en offentlig handling, och var och en, som varit sysselsatt med förhandlingar av denna art, förstår, att man, så länge förhandlingarna pågå, icke gärna vill presentera sådana dokument för en större allmänhet. Jag är emellertid i tillfälle att meddela, att under de förhandlingar, som förts under februari månad, ha preliminära överenskommelser träffats rörande bland annat vissa spörsmål, som ha sin anknytning till frågan om tredje mans rätt i den form, vari denna fråga uppkommit i lagstiftningen. Jag är däremot inte i tillfälle att närmare ingå på innebörden av dessa överenskommelser, men jag anser det vara lämpligt att lämna denna upplysning, ty därav framgår ju för det första, att parterna ägna detta spörsmål uppmärksamhet, och för det andra, att de anse sig kunna genom överenskommelser reglera vissa problem, som man tänkt reglera genom lagstiftning.

Genom dessa förhandlingar har otvivelaktigt, såsom utskottet framhåller, skapats ökade möjligheter att mildra motsättningarna inom vissa områden av arbetsmarknaden, och en dylik samverkan av olika intressesammansättningar inom det ekonomiska livet skulle ju också vara av ett obestriddigt samhälleligt värde, vilket från många håll vitsordats. I förbigående vill jag göra det uttalandet, att det är ju ingenting som hindrar, att andra intressesammanslutningar följa arbetsgivareföreningens och landsorganisationens exempel och sålunda försöka lägga saken till rätta på ett förnuftigt och rättsbetyggande sätt för sig själva och andra. Andra lagutskottet hänvisar också till det betänkande om folkförsörjning och arbetsfred, som den nothinska kommittén avlämnade till regeringen i föl och vari det uttalades i samband med frågan om en allmän reglering av blockader och bojkotter m. m., att innan en lagstiftning genomföres, böra genom förhandlingar med de större organisationerna såvitt möjligt åvägbringas överenskommelser om tillämpning av vissa normer. Det är precis detta, som man nu strävar efter vid de förhandlingar, som pågå. Enligt den nothinska kommitténs mening skulle en lagstiftning, som kunde stödja sig på dylika överenskommelser, av det allmänna rättsmedvetandet värderas på helt annat sätt än som eljest skulle bli fallet, och jag tror att man kan vaar överens om att ett sådant antagande har fullt fog för sig.

Nu framhålles det i högerreservationen, att den gemensamma utredningen av föreningsväsendets normering genom lagstiftning och frågan om lagstiftning angående vissa ekonomiska stridsåtgärder ännu icke kommit till stånd. Vidare göres gällande, att de av utskottet åberopade överläggningarna mellan arbetsgivareföreningen och landsorganisationen knappast kunna komma att lämna något väsentligt bidrag till frågan om skydd för utom dessa sammanslutningar stående. Herr Knut Petersson gjorde ett liknande uttalande, kanske ännu skarpare, i det han sade, att dessa förhandlingar naturligtvis icke kunna onödiggöra eller ens påverka den lagstiftningsfråga, som det här är tal om. Jag har redan med det meddelande, jag lämnat, föreslagit, att man i dessa två organisationer anser sig kunna bidra till en lösning av de spörsmål, som denna lagstiftning skulle taga upp till reglering.

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

Vad nu angår ifrågavarande ärendes handläggning i regeringen, förhåller det sig väl så, att någon tid ännu icke är försutten, eftersom, såsom ju även statsministern vid årets remissdebatt framhöll, regeringen önskar avvakta resultatet av förhandlingarna mellan arbetsgivareföreningen och landsorganisationen.

Om värdet av de resultat, vartill man kan komma, är det klart, att det är svårt att uttala sig bestämt. Jag ber emellertid ånyo att få erinra om att de, som äro mera initierade än högerreservanterna i andra lagutskottet och tilläventyrs även högerpartiets högsta ledning, icke torde se pessimistiskt på möjligheten att åstadkomma ur parternas egen och den allmänna rättsordningens synpunkt goda resultat. Men även om man skulle acceptera högerreservanternas resonemang på den punkten, alltså det pessimistiska resonemanget, att dessa förhandlingar icke kunna utsträckas till alla vrår och vinklar på den svenska arbetsmarknaden, har man likväl all anledning att hålla fast vid utskottets uttalande i föl om tredjemanslagstiftningens nära sammanhang med de föreningsrättsliga problemen i allmänhet. Det bör även erinras om att högerns och folkpartiets förslag till lag om vissa stridsåtgärder baserats på en föreningsrättslig reglering av mycket komplicerad beskaffenhet. Förutsättningen för förbudet mot stridsåtgärder skall nu nämligen enligt dessa lagförslag, i motsats mot det lagförslag, som regeringen framlade 1935, vara att frågan om organisationernas behörighet regleras. Och jag tror, att vi, som hade nöjet sysselsätta oss med den saken i andra lagutskottet 1935, fingo en livlig känsla av att just denna fråga om organisationernas behörighet tillhör de allra svåraste att reglera i föreningsrättsligt hänseende. Därvid uppstå ju bland annat sådana spörsmål som underorganisations förhållande till huvudorganisation, organisations skyldighet att ställa ekonomisk säkerhet med tanke på eventuellt skadestånd — ett ganska egendomligt och unikt krav för resten — vidare hur ansvaret för eventuella lagstridiga åtgärder skall utkrävas inom organisationerna o. s. v.

Mot invändningen, att förhandlingar mellan arbetsgivareföreningen och landsorganisationen strängt taget icke kunna ha så mycket med tredje mans rätt till neutralitet att skaffa, kan anföras, att en reglering på detta område ju måste komma att gälla bland annat strejkbrytares ställning, skyddsarbete, arbetsbefälets ställning o. s. v. Slutligen böra vi också erinra oss, att den hittills föreslagna tredjemanslagstiftningen icke begränsats till tredje mans rätt till neutralitet, utan utsträcks till att omfatta jämväl stridsåtgärder mot part, t. ex. reglering av blockader, som kunna uppstå i samband med bevakande av lönefordringar m. m., vilket ju utgör ett särskilt svårt kapitel. Jag tror, att dessa sistnämnda spörsmål i mycket hög grad kunna vara i behov av en ventilering vid förhandlingar mellan de ledande organisationerna på arbetsmarknaden, dessa s. k. privata organisationer, för att citera herr Knut Petersson.

Ja, herr talman, såvitt jag förstår, finns det goda skäl för den uppfattningen, att man bör avvakta resultatet av dessa förhandlingar. Man har så mycket större anledning att göra detta, som det inte med fog kan göras gällande, att någon större fara för tredje mans rätt har yppats under de senaste åren, i varje fall icke på arbetsmarknaden. Hur det förhåller sig med den saken på det allmänekonomiska området, undandrar sig mitt bedömande. Jag har inte några förbindelser där, men det kanske herr Knut Petersson eller någon annan kan lämna bättre besked om.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Hagman*.

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

Herr Domö: Herr talman! Som redan framhållits av de föregående talarna, är ju lagstiftningen angående ekonomiska stridsåtgärder alltså en mycket aktuell fråga och måste bland annat av de anledningar, som angivits icke minst av den ärade talaren på Göteborgsbänken, fortfarande vara det, såvida man inom landet skall ha en rättsordning och en lagstiftning, som ger samhället auktoritet och åstadkommer goda samlevnadsförhållanden. Denna fråga är även ett led i strävandena att ernå lugnare arbetsförhållanden och få de vanliga rättsnormerna tillämpade även på områden, där mäktiga organisationer stifta sina egna rättsregler, ofta långt ifrån humana, utan motsatsen. Allt sedan 1934 har frågan om lagstiftning angående ekonomiska stridsåtgärder även i riksdagen varit högst aktuell, så aktuell, att det år 1934 framställdes krav på urtima riksdag, och riksdagen gick med på beslut, som förutsatte en sådan. År 1935 var saken inte bara aktuell, utan även drastisk i olika avseenden. Det inträffade då, att regeringen fann sig föranlåten att gå ifrån sin egen proposition, och det socialdemokratiska partiet frångick det förslag, som det i utskottet hade biträtt. Kom så år 1936, då vi väl alla blevo tämligen ense om, att när det hade varit så besvärligt att få en lösning på frågan, så gällde det att se på den ytterligare och ta upp den i ett vidare sammanhang och delvis från andra utgångspunkter. Detta föranledde ju, som vi veta, skrivelsen år 1936, då andra lagutskottet begärde en utredning om lagstiftning om ekonomiska stridsåtgärder och sade, att denna lagstiftning borde vara rättvist avvägd, fri från ensidighet och avpassad efter ett demokratiskt samhälles rättsordning.

Det är svårt att förstå vad man nu syftar på, när man bara hänvisar till detta utredningskrav. Måhända föranleddes en del av dem, som bidrogo till att enhällighet nåddes vid beslutet om skrivelsen, därtill av den anledningen, att de vid närmare begründande funnit 1935 års utskottsförslag icke fylla de önskemål, som jag nyss uttalade, att andra lagutskottet ville lägga på frågan, nämligen att lagstiftningen skulle vara rättvist avvägd, fri från ensidighet och avpassad efter ett demokratiskt samhälles rättsordning. Helt visst var det så, att 1935 års utskottsförslag icke i allo fyllde dessa anspråk. Situationen i år är ganska egendomlig så till vida, att när frågan av högern och folkpartiet tagits upp, så har folkpartiet motionerat om lagstiftning efter linjer, som det förut icke ansett lämpliga, och i stort sett följt bondeförbundets linje, sådan den tedde sig efter uppmjukningen i utskottet 1935. Kanske det, såsom den ärade talaren på Göteborgsbänken sade, inte är troligt, att bondeförbundet känns vid den linjen. På grund av den hastiga utveckling, som partiet är inne på, så tror jag också, att de av herr Petersson uttalade farhågorna därutinnan ingalunda äro ogrundade. Folkpartiet har frångått sådana krav som skydd för arbetsvilliga som kvarstanna i arbetet och vidare avfört kravet på organisationsfrihet. I synnerhet från de synpunkter som herr Petersson förfäktade, om att individens frihet är en tillgång, som man icke onödigt får beskära, framstår den ändrade uppfattningen hos folkpartiet som ganska egendomlig. Inom högern ha vi ansett, att vi skulle föra fram den mening, som vi tidigare haft. Att vi från förslaget i år undantagit en del punkter, hänger ju endast ihop med att vi anse, att de skola tagas upp till behandling i samband med frågan om föreningsväsendets normering.

Herr Sigfrid Hansson sade, att det knappast finns någon anledning att taga upp en detaljdiskussion i denna fråga för närvarande, och utskottet har ju tydligen förfarit på det sättet, då någon realbehandling icke förekommit. Jag skall inte här gå in på någon detaljdiskussion, då jag också anser, att det inte, som läget här i kammaren är, tjänar någonting till, men jag vill dock ytterligare uppehålla mig något vid den principinställning, som vi ha till en lagstiftning på berörda område och vid frågans innevarande läge.

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

Utskottet framhåller, att vad det anför 1936 fortfarande äger sin giltighet och att utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t ägnar hithörande spörsmål uppmärksamhet. Fortfarande skulle vi således ha att lita till den goda viljan hos regeringen att åstadkomma den begärda fortsatta utredningen om en lagstiftning, så beskaffad som jag nyss omnämnt att 1936 års andra lagutskott ville ha den: rättvist avvägd, fri från ensidighet och avpassad efter ett demokratiskt samhälles rättsordning. Jag tror helt visst, att utskottets förväntan, att regeringen ägnar dessa spörsmål uppmärksamhet, icke är obefogad, ty i regeringen sitta män, som förr varit mycket intresserade av och angelägna om en effektiv lagstiftning till skydd för den stackars s. k. tredje man, vilken nu synes ligga ogill — uttrycket hämtat från en socialdemokratisk tidning för några dagar sedan. Men huruvida man kan påräkna, att regeringens helt säkert förefintliga uppmärksamhet resulterar i raskhet med den begärda utredningen och framläggandet av förslag, det kanske är mera ovisst. Måhända är regeringens uppmärksamhet på spörsmålen lik den, som erinras om i det gamla ordspråket: »Bränt barn skyr elden.» Vi ha genom det anförande, som herr Sigfrid Hansson höll, fått reda på att det i alla fall skulle pågå en utredning. Därom sägs emellertid, såvitt jag kan erinra mig, icke något i utskottsutlåtandet.

Man såg i »Svenska Landsbygden» för några dagar sedan en notis om att inom justitiedepartementet skulle pågå handläggning av frågan om normering av föreningsväsendet. Jag passar i anledning härav på att fråga justitieministern, om vi i samband med denna handläggning av frågan om föreningsväsendets normering kunna påräkna, att därvid också tages upp den begäran om utredning av frågan om kollektiv tvångsanslutning till politiskt parti, som framställdes av 1934 års riksdag. Den frågan tillhör ju också föreningsväsendet, och jag tillåter mig vädja till justitieministern att ha uppmärksamheten riktad just på den frågan. Om jag inte minns fel var justitieministern själv ganska intresserad av att den frågan togs upp till utredning i samband med en lagstiftning om föreningsväsendet.

Nu framför man mot en omedelbar lagstiftning på detta område den invändningen, att det pågår överläggningar mellan de stora organisationerna och att man skall avvakta resultatet av dem. Man säger också, att det skett en avspänning på ifrågavarande område. Det synes dess bättre vara en avspänning, men man vet inte, om detta är en mera tillfällig företeelse eller en bestående, och då vore det kanske angeläget att just under en sådan tid av avspänning få till stånd en sådan lagstiftning, som man här talar om. Under en avspänningsperiod kunna ju frågorna dryftas mera lidelsefritt, och man kanske kan komma till bättre och mera enhälliga resultat än under andra omständigheter. Ty man får nog inte vara för optimistisk och tro, att lagstiftning på området skulle bli överflödig. Varken den föreliggande avspänningen eller pågående överläggningar mellan landsorganisationen och arbetsgivareföreningen, hur betydelsefulla dessa än må vara, torde, som förut framhållits, onödiggöra lagstiftning. Allt eftersom organisationer på olika områden växa fram, blir det mer och mer nödvändigt, att samhället fastställer regler för avgörande av tvistigheter dem emellan och mellan organisationer och utomstående s. k. tredje man. Inte minst en god demokratisk rättsordning torde kräva, att liksom för den enskilde måste också för organisationen gälla iakttagandet av de rättsregler, som ingå i den allmänna samhällsuppfattningen. Det framhålles med rätta i högermotionen, att spörsmålet om de ekonomiska stridsåtgärdernas reglering dock ytterst är en rättsfråga och som sådan måste lösas av staten.

Jag vill i anledning av det anförande, som hölls av andra lagutskottets ärade ordförande, tillåta mig yttra några ord ytterligare. Det var en icke ringa ton

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

av förebråelse i hans röst, när han lät oss förstå, att våra motioner voro tämligen onödiga, därför att landsorganisationen och arbetsgivareföreningen hålla på att lösa frågan på sitt område och att så småningom en lagstiftning nog kommer att läggas fram av regeringen. Vi är ense om, sade han vidare, att den skall komma fram, och det är bara om formerna, som vi ha olika meningar. Jag tar med glädje fasta på detta yttrande av herr Hansson och uttalar min tillfredsställelse över att han synes vara fullt införstådd med att en lagstiftning på detta område måste komma till, men jag är otillfredsställd med vad han yttrade om att en sådan utredning naturligtvis måste ta en högst avsevärd tid, om däri skulle ligga, att utredningen kommer att draga ut på tiden så länge, att vi inte under de närmaste åren ha att emotse ett förslag.

Det var inte vänligt sagt av herr Sigfrid Hansson, att högern och folkpartiet söka smita undan sin anslutning till förra årets utredningsskrivelse. Jag vill för högerens vidkommande säga, att vi ha ingen anledning att smita ifrån den, och göra det ej heller. Men när man av regeringens främste man, som i årets remissdebatt, får intrycket att något förslag ej är att förvänta från regeringen, då ha vi ansett oss böra ånyo taga upp frågan.

När vi nu motionera i ärendet, räkna vi med att kunna komma till tals med regeringen och få reda på hur det ligger till med utredningsarbetet i denna fråga. Jag tillåter mig i anledning av herr Sigfrid Hanssons yttrande ställa den frågan till regeringen: pågår det verkligen en effektiv utredning om dessa frågor? Man har inte riktig klarhet om det. Är det bara överläggningarna mellan landsorganisationen och arbetsgivareföreningen, som pågå och som man vill avvakta, innan man gör någonting vidare? Är det på det sättet, att hittills trots upprepade påstötningar från riksdagens sida år från år och under den nuvarande starka regeringens hägn ingenting görs för att snabbt få frågan löst, då är det väl också förklarligt att vi äro oroliga för att frågan förhalas. Kan på denna punkt vår oro stillas, så skulle detta givetvis bibringa oss den uppfattningen, att utsikterna för lösandet av detta kinkiga lagstiftningskomplex äro bättre än vad vi nu våga tro.

Herr talman! Jag tillåter mig instämma i yrkandet om bifall till den av herr Sandström m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Linder**: Herr talman! Jag ber om ursäkt, att jag tar till orda i denna fråga — jag har ju inte varit med om de tidigare förhandlingarna i detta spörsmål 1935 och 1936 — men, herr talman, jag får verkligen säga, att jag *trodde*, att den tredje mannen var död och begravnen. Han hade ju sin högkonjunktur 1933 och 1934 och framför allt 1935. Sedan tyckte jag, att det började bli så, att ingen brydde sig om honom, utan att han förde en mera tynande tillvaro; och när vi slutligen kommo fram till 1936 års riksdag, trodde jag, att hans öde var beseglat, när jag läste det utlåtande, som då avgavs av *andra lagutskottet*. Man önskade där få en utredning om ekonomiska stridsåtgärder med beaktande därav, att en sådan lagstiftning borde vara rättvist avvägd, fri från ensidighet och avpassad efter ett demokratiskt samhälles rättsordning. Vad är detta för någonting? Det är ju allt och ingenting! *Det* sikta väl *alla* lagstiftningar till. Att en sådan fulländad lagstiftning skulle på detta omtåliga område verkligen kunna presteras, måste betvivlas; det är väl knappast någon man av kvinna född, som kan göra det. Då får man väl vända sig till högre ort, åtminstone till någon av ärkeänglarna, om det skall gå att få en sådan lagstiftning.

Hur skall, som det nu är ställt, denna lagstiftning vara avvägd för att densamma såväl från högerhåll som från socialdemokratiskt håll skall synas riktig?

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

Hur skall denna lagstiftning kunna anses vara »fri från ensidighet», med tanke på folkpartiets och bondeförbundets inställning o. s. v.? Jag är av den fasta övertygelsen, att ställningen i det stora hela mellan de olika partierna, när det rör sig om främjandet av freden på arbetsmarknaden, med alla de otaliga spörsmål, som där finnas, i hög grad liknar vad som avses med det gamla uttrycket, att det som är sanning i Berlin och Jena, är dåligt skämt i Heidelberg. För övrigt måste ju en lagstiftning, av vilket slag den än vara må, sikta till något bestämt. Det måste finnas en viss tendens, någon mentalitet i den, och den kan ju inte bara vara vita plåstret, som man önskar få igenom, ty i så fall kan den inte vara till någon nytta i det verkliga livet.

För att inte denne tredje man skulle ha så lätt för att kunna uppstå igen, har man till på köpet velat lemna in den kommande lagstiftningen i en framställning om att få en »utredning av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning». Vad så? Jo, där ha vi ju den gamla frågan om föreningsväsendets normering, som jurister och lekmän i många år ha stött sina pannor blodiga emot, utan att något kunnat åstadkommas som ifrån ledande organisationers eller andra håll kunnat anses tillfredsställande. Det förvånar mig heller inte alls, att det är på det sättet, ty aspekten på detta område är underkastad en ständigt och jämt fortgående ändring — de förhållanden, som existerade exempelvis år 1935, äro inte desamma som i dag. Och skulle det till äventyrs komma att inträffa en lågkonjunktur, varvid organisationernas krafter spännas emot varandra, är det inte alls säkert, att en lagstiftning, som dikteras i dag, också skall kunna passa vid det tillfället.

För övrigt äro striderna på arbetsmarknaden av helt annat slag nu än de voro förr. Det har på dessa områden kommit män med mycket större erfarenhet. Det har så att säga blivit en högre kultur över hela förhandlingsväsendet och jag skulle tro, att de, som nu förhandla med varandra, allt mer och mer ha kommit på det klara med, att det endast är till fördel för alla parter, *om arbetet hålles igång*. Det är det enda mål, som är det stora och bärande och gemensamma, efter vilket också alla sträva.

Det händer då och då, att det blir avtalsuppsägningar. Då får man se, att det står med tumshöga bokstäver i pressen »Strejkhot», »100,000 man i strid» eller »Lockout hotar, så och så många tusen man utkastade»; och allmänheten darrar i knäveckan för detta. Men i verkligheten förhåller det sig på det sättet, att det är ansvarsmedvetna, på området kunniga män, som gå att förhandla med varandra och i sinom tid lösa frågan. Det är en helt naturlig sak, att man förhandlar om olika arbets- och lönevillkor vid olika tillfällen, allt eftersom det råder hög- eller lågkonjunktur, i en ständigt fortgående serie, som kräver, icke en lagstiftning i och för sig, utan fastmera, att man har förståelse för de praktiska sakerna och värven.

Förresten får jag verkligen lov att säga, att jag är nog hädisk att undra, om denne tredje man verkligen existerar. I min ungdom talade man rätt mycket om, att den ensamme var den starkaste. Men det har blivit mer och mer tyst om den saken. Den ensamme är inte längre den starkaste, för såvitt han inte sitter på toppen och är representant för massorna. Numera brukar den ensamme mannen inlemma sig på ett eller annat sätt i organisationer, i sällskap eller i föreningar, som taga hans sak om händer och föra den fram. Ensam har han inte makt att kunna göra det. Jag kan inte se annat än att den utveckling, som i det avseendet försiggår, är högst lämplig och *efter denna tids förhållanden* högst nödvändig. Jag finner det vara alldeles riktigt, att t. ex. dessa stora organisationer för arbetsgivare och arbetare förhandla med varandra. Kunna de liksom andra organisationer komma överens, är detta enbart av godo, men därför behövs det icke någon lagstiftning. Det går att ordna detta på ett utmärkt

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

sätt för närvarande: parterna söka kontakt med varandra genom offentliga organ, träffas vid sammanträden och söka där efter några riktlinjer för att utjämna tvistigheterna o. s. v., och på så sätt utvecklas förhandlingsarbetet, om jag så får säga, i laga ordning.

För mina ögon ser det ut att ligga något visst föräldrat över frågan om en tredjemanslagstiftning. Den är icke, trots vad herr Domö sagt, aktuell på samma sätt, som den tidigare har varit. Den har blåsts upp och givits överdrivna proportioner. Jag är mycket väl medveten om, att övergrepp inträffat här och där, och jag beklagar att så skett, men jag tror, att ju större möjligheterna för arbetare och arbetsgivare m. fl. motsatta parter äro att komma till tals med varandra och på så sätt samsas, dess mindre skall man få höra talas om dessa övergrepp, som — vem som än begär dem, arbetsgivare eller arbetare — äro beklagansvärda.

Beträffande själva motionerna måste jag säga, att jag är förvånad över deras form. Det är ju så i riksdagen — det veta icke minst de män, som ha skrivit under dessa motioner — att riksdagen är ytterligt rädd för att besluta någon lagtext, såvida denna inte anknyter sig till en kungl. proposition. Riksdagen drar sig i det längsta för att omedelbart besluta en lagtext, även om det bara är fråga om en liten paragraf. Här vill man, att riksdagen nu skall besluta genomföra ett helt lagkomplex och därtill med en lagtext av synnerligen ömtålig karaktär. Från den synpunkten sett måste jag säga, att jag aldrig har kunnat ta dessa motioner på allvar. — Man kan tänka sig, att det häremot skulle kunna invändas, att lagtextförslaget är precis lika med det av Kungl. Maj:t på sin tid i proposition framlagda, men vad som var rätt år 1935, behöver inte vara rätt i dag, även om det kommer från Kungl. Maj:t!

De föreliggande motionerna från folkpartiet och högerpartiet överensstämma för övrigt icke med varandra på mycket väsentliga punkter, och — vad värre är — de äro icke ens lika med de motioner, i vilka lagtext från sagda partier förelåg vid 1935 och 1936 års riksdagar. De äro nya. Men icke förty begär man, att riksdagen skall besluta, att de här framlagda lagförslagen skola antagas. Det regelmässiga förfarandet i dylika fall är, att man anknyter sitt förslag till en kungl. proposition, eller också att man i en skrivelse begär en lagstiftning av den eller den beskaffenheten.

När jag nu — med den inställning jag har — yrkar bifall till utskottets förslag, står jag uteslutande på följande, enligt min mening formellt riktiga ståndpunkt: riksdagen har upprepade gånger skrivit till konungen och begärt en lagstiftning om ekonomiska stridsåtgärder. Den man, som har så att säga varit hörnstenen i fråga om framförandet av denna lagstiftning, sitter nu vid konungens rådsbord på den, såvitt det gäller denna lagstiftning, viktigaste posten. Det ligger i hans skön att fullfölja det arbete, som riksdagen har bett om. Under sådana omständigheter — såvida man inte bara vill slå på sköldarna och åstadkomma vapengny och buller — finns det formellt sett ingen anledning att påminna Kungl. Maj:t och den man, som nu sitter som justitieminister, om att han har någonting att göra. Det böra både Kungl. Maj:t och justitieministern själva ha mycket väl reda på, och det synes mig därför vara i hög grad opåkallat att fortsätta längre med skrivelser.

Dessutom vill jag säga, att jag naturligtvis liksom utskottet med stor glädje ser de förhandlingar, som pågå. Det har också under utredningens lopp sagts, att det vore önskligt, att de stora arbetare- och arbetsgivareorganisationerna ville med varandra förhandla och komma till någon uppgörelse i denna fråga, något som i hög grad skulle underlätta arbetet med en kommande lagstiftning.

Jag kan inte finna annat, än att frågan ligger på rätt bog såsom den nu lig-

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)
ger, och då jag finner utskottets inställning till frågan vara riktig, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Wohlin: Herr talman! Ehuru jag måhända icke delar den nästföre-
gående ärade talarens uppfattning om de stora framtidslinjerna i vår samhälls-
utveckling, var det dock för mig glädjande att höra de beska och salta ord,
som han fällde med avseende å den lagstiftningsfråga, som här är före och som
under åtskilliga år åstadkommit så mycket onödigt buller. Jag vill beledsaga
denna fråga med några randanmärkningar och anser mig ha så mycket större
anledning därtill som jag för två år sedan förenade mig med högerpartiet och
socialdemokraterna i yrkandet om avslag på de då föreliggande förslagen, en
avslagsständpunkt, som naturligtvis föregicks av noggrant övervägande, men
vars välmotiverade karaktär den efterföljande tiden enligt min uppfattning
ytterligare har bekräftat och bestyrkt.

Här stå två ideologier emot varandra. I det förnämliga anförande, som herr
Knut Petersson höll nu på förmiddagen i denna fråga, fick man en vacker och
fängslande bild av den ena ideologien. Men jag tror, att man får se samhälls-
utvecklingen något mera historiskt än den ärade talaren gjorde och bemärka
vissa utvecklingslinjer, som han måhända icke ägnade tillräcklig uppmärksam-
het. Det gamla liberala — eller, som somliga säga, liberalistiska — samhälls-
skicket, utbildade sig ju under förra århundradet och medförde ingalunda, som
många förmena, så lyckliga följder för samhällets utveckling som man har
gjort gällande. Det rådde på den tiden en utomordentlig fattigdom på den
svenska landsbygden, det var en svår nöd, som drev bortåt en miljon av dess
inbyggare ut till främmande länder, och de arbetare, som då sysselsattes i den
framväxande storindustrien, levde under fruktansvärda och ur nutida synpunkt
knappast tänkbara förhållanden.

Så har då under liberalismens tidsskede storindustrien vuxit upp, och med
den en föreningsrörelse såväl på arbetarsidan som sedermera i tiden på arbets-
givarnas sida, och vi ha kommit över från det gamla liberala samhället, varav
endast numera står kvar en mindre del, till de stora organisationernas tidevarv
med helt nya uppfattningar och problemställningar. Den svenska fackför-
eningsrörelsen har under denna tid vuxit fram med ständigt växande styrka,
och liksom alla stora folkrörelser har den naturligtvis under årtiondenas lopp
visat en del mindre lyckliga sidor. Det ligger i allt mänskligt, och ingen folk-
rörelse finnes väl, som är fri från alla anmärkningar. Men i stort sett har
dock fackföreningsrörelsen på ett i varje fall i Sverige märkligt sätt lyckats
höja arbetarnas levnadsstandard och tillvarataga deras intressen utan att i
stort sett — enskilda missförhållanden och förlöpningar undantagna — göra
sig skyldig till ett sådant missbruk av sin makt, att det skulle vara ett sam-
hällsproblem av eminent betydelse att här inskrida med lagstiftningsåtgär-
der. De svenska arbetsgivarna — som äro sammansatta av utomordentligt
framstående och kunniga representanter för vårt näringsliv — en elit av före-
tagare, över vilken vårt land kan vara verkligt tacksamt — ha likaledes på sitt
område skött sin sammanslutningsverksamhet på ett i stort sett lysande sätt,
även om också där vissa missförhållanden naturligtvis ha förekommit och even-
tuellt kunna förekomma. Från utomstående håll kan man numera, som den
siste ärade talaren underströk, med verklig tillfredsställelse bemärka och kon-
statera det ansvarsmedvetna och skickliga sätt, på vilket Sveriges arbetsgivare
och Sveriges arbetare komma till tals med varandra i de brännande arbets-
marknadspolitiska problem, som de ha om händer. Och dessa stora ekono-
miska organisationer kunna icke stämplas såsom havande så missbrukat
sin ställning eller havande i sådan grad visat tecken på brister och på ur sam-

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

hällets synpunkt otillfredsställande förhållanden, att något nämnvärt eller ens något behov alls för närvarande föreligger av lagstiftning rörande deras inbördes förhållanden.

Visserligen fingo vi, som anses tillhöra den s. k. borgerliga politiken, under en lång följd av år från 1920-talet och in på 1930-talet lära oss något helt annat, när vi slog upp de stora tidningarna icke minst här i huvudstaden. Vi fingo läsa, utan att själva vara närmare förtrogna med arbetsmarknadens förhållanden, att här försiggingo fruktansvärda saker ute i landet, här försiggingo förföljelser i en utsträckning, som man knappast kunde drömma om, här förekommo andra oerhörda saker, som dessa tidningar i jättestora rubriker serverade sina läsare, och många människor i detta land — vi skola icke undan- taga många av oss själva — trodde väl mer eller mindre på riktigheten av dessa fantastiska skildringar. Det var ganska egendomligt, att när allmänna valmansförbundets byrå för näringsfrihet, belägen vid Vasagatan, icke hade tillfälle att vara i verksamhet lika mycket som förut, blev det plötsligen oändligt mycket bättre på den svenska arbetsmarknaden. Man finner härav, att man politiserade dessa frågor på ett oerhört sätt; blåste upp förefintliga missförhållanden till orimliga dimensioner och av en fjäder gjorde man en höna. Nu ha vi kommit till klarhet om den saken, nu föreligger icke längre någon möjlighet för opinionsbildande tidningar eller institutioner att förrycka bilden, och bilden är, som samtliga talare under den föregående debatten understrukt, för närvarande ganska tillfredsställande.

Jag har då icke kunnat förstå, vare sig för två år sedan eller nu, att något så trängande behov har förelegat eller i denna stund föreligger för en sådan lagstiftning om s. k. tredje man, varom debatten här alltjämt i realiteten rör sig. Jag kan mycket väl förstå och respektera representanternas för de liberala samhällsideerna teoretiska intresse för en dylik lagstiftning, men om jag ser saken ur praktisk synpunkt, förefaller mig denna deras ståndpunkt mera ideologisk än praktisk, och när jag ser den i belysning av den nya tidsålder, som brutit in — där det är de stora organisationerna, som, på sätt riktigt anmärktes av herr Knut Petersson, i väsentlig grad bestämma det ekonomiska samhällslivet, och där även de vuxit upp under självtukt och under ansvar — tror jag, att det gammalliberala juristeriets vanmäktiga försök att lagstifta på detta område icke heller i framtiden kommer att ha någon större framgång. Även om man i likhet med den ärade utskottsordföranden håller före, att frågan icke är avförd från dagordningen utan alltjämt kommer att återupptagas till utredning i ett större s. k. föreningsrättsligt sammanhang, så har jag personligen likväl den känslan, som jag icke vill underlåta att giva uttryck åt, att själva problemet såsom sådant är utomordentligt svårt, därför att det icke gäller ett juridiskt problem i vanlig mening, utan att i en lagstiftning sammanföra bestämmelser, som skola kunna antagas av såväl den stora arbetarklassen, å ena sidan, med sin uppfattning om de arbetsmarknadspolitiska och föreningsrättsliga frågorna, som, å andra sidan, de stora arbetsgivarna, vilka helt naturligt i väsentliga avseenden företräda en annan rättsuppfattning, som man också kan respektera men som enligt min mening är oupplösligt förbunden med det liberala samhällsskicket; ett samhällsskick som enligt min tro successivt kommer att undergå fortsatt omtransformation till något nytt, om vilket jag icke här har anledning att yttra mig, men en utveckling som i varje fall steg för steg och år efter år sätter denna lagstiftningsfråga om den s. k. tredje man ej endast politiskt utan även sakligt och ekonomiskt på avskrivning.

Jag har nu icke anledning att närmare beröra denna frågas tidigare riksdagsbehandling, men kan icke underlåta den reflexionen, att det enligt min

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

uppfattning låg något av forcering över andra lagutskottets dåvarande ärade ordförandes framförande av ärendet. Det är ju mycket möjligt, att andra lagutskottets dåvarande ärade ordförande var genomträngd och allttjämt är genomträngd av uppfattningen, att en lagstiftning av denna natur är av utomordentlig betydelse för vårt land, och i sådant fall är ju om intresset för en sådan lagstiftnings framförande intet att säga. Men det är ju ganska anmärkningsvärt, att man för ett par år sedan fick ett förslag från hans sida om urtima riksdags inkallande för detta ärendes skull och att man för två år sedan såg andra lagutskottets ärade ordförande med sin florett sikta mot hans excellens statsministern i en storpolitisk duell kring denna fråga, för att nu ett par år efteråt finna floretten mera tillhöra sådana vapen, som användas vid de kungl. teatrarna och läggas åsido i något förvaringsrum. Ty den uppfattningen har jag gemensam med den ärade högerreservanten och den ärade representanten för det folkfrisinnade partiet, att — säga vad man säga vill från utskottsordförandens sida och eventuellt, om det skulle komma något yttrande från regeringsbänken, från regeringsbänkens sida — det sätt, på vilket denna fråga nu sammankopplats med de s. k. föreningsrättsliga spörsmålen, och den takt, i vilken detta arbete veterligen upptagits, nog icke tyda på att herr Sandström i Luleå och herr Knut Petersson inom en mycket näraliggande tid få motse en kungl. proposition, som löser tredjemansrätten enligt deras önskemål. Detta så mycket mindre som det enligt min mening är utomordentligt svårt att förena deras uppfattning om vad som är icke ensidigt och rättvist och står i överensstämmelse med ett demokratiskt samhällsskick med den uppfattning om samma sak, som den nuvarande regeringens chef har utvecklat vid flera tillfällen, då frågan varit före. Kommer ett lagstiftningsförslag fram för riksdagen — vilket ju är möjligt — tror jag i likhet med herr Linder, att det blir en lagstiftning utan nämnvärd betydelse för saken, och så gott kan det vara. Och helst ser jag för min egen del, att en dylik lagstiftning alldeles uteblir.

Jag slutar med att tillägga, att man ju kan misstaga sig rörande den kommande utvecklingen, och ingen kan vara tvärsäker på hur i vår oroliga tid ett samhälle kommer att gestalta sig. Men jag har personligen den övertygelsen, att den stora liberala tidsepok, vars framsteg på näringslivets alla områden och vars betydelse för de arbetande klassernas strävanden till högre välstånd självfallet av alla måste erkännas, att detta liberala tidsskede, säger jag, likväl. å andra sidan, har medfört många olyckliga samhällsförhållanden i form av skärpning av motsättningarna samhällsklasserna emellan, i form av en enorm ökning i spänningen mellan de besittande och de icke besittande klasserna, i form av ett framväxande av de stora ekonomiska organisationer, varom vi nu tala, som gör det gamla liberala samhället mera till ett sken än en verklighet, och dessutom — om jag nu ett ögonblick skall göra en avvikning vad jordbruket angår — de stora missförhållandena på jordbrukets område i form av under högkonjunkturerna pågående handel och spekulation i jordbruksegendomar med stegrade värden å dessa och efterföljande ökad skuldsättning; överhuvud taget det svenska jordbrukets gäldbundenhet. Men fränsett detta har jag den tron, att den lagstiftning, som vi nu i dag diskutera, tillhör en ideologi, värd att respektera och att beundra, men en ideologi, som tiden och utvecklingen rider förbi, och att det nya samhälle, i vilket vi redan kommit in ett gott stycke, måste försöka att bemästra de problem, som det här gäller, på ett annat sätt än på de vägar, som man, i bästa avsikt och med bästa tro på lagstiftningens förmåga, hittills har trott sig kunna följa.

Jag yrkar, herr talman, avslag på alla i ämnet väckta motioner.

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag skall försöka fatta mig mycket kort, när jag nu ger uttryck åt några reflexioner med anledning av den förda debatten.

Efter de båda sista ärade talarnas anföranden föreställer jag mig att många i kammaren liksom jag funnit, att debatten utvecklats på ett sätt, som andra lagutskottets betänkande icke givit anledning till, ej heller utskottsutlåtandets tidigare försvarare här i dag. Utskottets ärade ordförande betonade det intresse, han personligen hyste för den föreliggande frågan, och underströk också utskottets ärliga syfte med det avslagsyrkande, som ställts. Men sedan uppträdde två personer i debatten: en av hans meningsfränder, som tillhör utskottet, ehuru han icke varit närvarande vid utskottsutlåtandets justering, tog avstånd från hela den argumentering som utskottsmajoriteten förebragt, och den siste ärade talaren lät som många gånger tidigare begravningsklockorna ljuda över vad han kallade den tredje mannen. Men jag föreställer mig, herr Wohlin, att kammaren inte tar allt för starkt intryck av en klockringning, då herr Wohlin håller i tåtarna. Ty det är ändå så, att vi här i kammaren äro ganska vana att höra sådana toner från herr Wohlins sida, som ta avstånd från synpunkter och uppfattningar, som herr Wohlin tidigare själv anslutit sig till. Jag kan i det sammanhanget bara erinra om, att herr Wohlin en gång t. o. m. gått så långt, att han lät begravningsklockorna ringa över det parti, han i dag själv tillhör. Jag menar att under sådana förhållanden må det förstås oss andra, om vi inte ta allt för starkt intryck av dessa begravningsklockors klang.

Herr talman! Jag hade knappast ämnat börja på detta sätt; tvärtom hade jag tänkt att i viss utsträckning ge ett erkännande åt andra lagutskottets majoritet. Utskottet har nämligen lämnat en redogörelse över vad som tilldragit sig kring frågan om tredje man alltsedan denna fråga kom upp här i riksdagen. Jag skulle vilja påstå, att det är en förtjänstfull redovisning för vad som tilldragit sig, och den ger vid handen, att frågan om tredje man alls inte är död, såsom man gjort gällande i riksdagen vid många tillfällen och senast i dag. Därom vittna alla de framställningar, som under de gångna tiderna ha gjorts, och utskottet konstaterar än i dag, att alltjämt föreligger ett problem som måste i fortsättningen behandlas och lösas. Utskottet uttalar också sin förväntan, att Kungl. Maj:t ägnar spörsmålet en fortsatt uppmärksamhet.

Det är emellertid så, herr talman, att vid varje tillfälle, då denna fråga kommer upp till diskussion i riksdagen, finner man alltid det vid varje tidpunkt föreliggande läget vara ett argument och ett motiv emot en positiv åtgärd. Jag erinrar om tillfällen, då denna fråga diskuterats av kamrarna, när det varit oro ute på arbetsmarknaden och man sagt: låt oss avvakta lugnare tider, låt oss se tiden an och se om inte den ena eller den andra vidtagna frivilliga åtgärden eller frivilliga överläggningen kan verka lugnande, och låt oss inte irritera läget genom att nu diskutera frågan och ta upp den till slutgiltig behandling. När vi i dag diskutera frågan, har man en fullkomligt motsatt uppfattning. Man gör gällande, att det nu är så lugnt och fridfullt på arbetsmarknaden, något som vi alla säkerligen äro tillfredsställda med, och i denna situation bör man ju, för att citera det främsta regeringsorganets ledare i går, icke irritera stämningen genom att nu ta upp frågan till något avgörande.

Inom den meningsriktning, jag tillhör, ha vi under de gångna åren intagit en ståndpunkt, som jag vill påstå har varit konsekvent. Det är den ståndpunkt vi kommit till när vi utgått från att vi, såsom utskottet säger på sid. 14 i sitt utlåtande, krävt en lagstiftning, som skulle vara »rättvist avvägd, fri från ensidighet och avpassad efter ett demokratiskt samhälles rättsordning». Precis samma ståndpunkt inta vi ännu i dag. Nu ha vi fått se under

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

årens lopp, hurusom personer och partier, som tidigare visat ett stort intresse för skyddet åt tredje man, ha lämnat sina tidigare ståndpunkter och nu inta en mycket passiv hållning. Andra lagutskottet redovisar här de gångna årens motioner och erinrar om framställningar till riksdagen samt andra uttalanden, som inneburit mycket starkt klander emot oss för att vi inte velat gå tillräckligt långt. Och jag skall rekommendera herrarna att läsa anföranden, som hållits i riksdagen av den dåvarande högerledaren samt den dåvarande och nuvarande bondeförbundsledaren, vari man från såväl högerens som bondeförbundets sida klandrat oss för att vi inte velat gå tillräckligt långt, när det gällt lagstiftning till skydd för tredje man.

Men, herr talman, dessa ändrade ståndpunkter kunna kanske förklaras, till och med försvaras. Jag vill inte göra gällande någonting annat. Men vad man däremot synes mig ha rätt att kräva, det är en respekt för den uppfattning, som vi alltjämt hysa, att här föreligger ett problem, som man icke kan komma ifrån.

Ett av de argument, som man jämväl i dag kört fram med och som särskilt den ärade talaren på Malmöhusbänken anförde, var att vi kräva för mycket — vi begära nämligen omedelbart antagande av en lag, och detta skulle vara något slags brott emot konsekvent och foljdriktig behandling av ett ärende i riksdagen. Ack, herr Linder, hur många gånger har icke det parti, herr Linder tillhör, icke bara lagt fram förslag med krav på utredning, utan även stora genomgripande lagförslag, men aldrig har det hörts det ringaste om att sådant varit olämpligt och icke foljdriktigt. Jag skulle redan ur minnet kunna dra fram en hel rad lagförslag, som från socialdemokratiskt håll framlagts med krav på riksdagen att omedelbart anta förslaget. Och detta, herr talman, även under tider, då den fråga, som varit föremål för framställningar från det socialdemokratiska partiet, legat under utredning. Det har gällt fall, som äro så analogt lika det föreliggande — om man nu vill använda ett sådant argument som detta — som någonting gärna kan vara. Därför tycker jag, herr Linder, att man en smula i minnet skulle kunna repetera vad som förekommit, ty herr Linder såväl som jag börjar bli gammal i riksdagen och har varit med om åtskilligt.

Herr talman! Det finns ingen anledning att uppehålla kammarens tid längre med någon motivering och argumentering för den ståndpunkt, som mina meningsfränder intagit i lagutskottet. Det är ju lönlöst att göra det, ty när en överenskommelse är träffad mellan dem, som makten hava, hjälper givetvis ingen argumentering. Jag skall därför bara sluta med att uttala som min bestämda uppfattning, att så länge det finns frihetsälskande individer i detta land, så länge inte alla vilja erkänna, att makten går före rätten, kommer det att finnas en fråga, som rör dem, vilka icke bli föremål för skydd och hjälp av de stora maktägande grupperna.

Herr statsrådet Westman: Herr talman, mina herrar! Vi ha här i kammaren, varom erinrats under den förda debatten, under många år diskuterat frågan om tredje mans rätt, och inom riksdagens andra lagutskott har den frågan varit föremål för behandling vid många och arbetstyngda sammanträden. Det är då en smula överraskande för oss att av den ärade talare, som hade ordet omedelbart före herr Hamrin, få höra att denna fråga inför den kritiskt skolade samhällsbetraktarens blick upplöser sig till ett tomt intet.

Det kunde emellertid helt säkert icke undgå kammarens ledamöter, att när den ärade talaren drog upp konturerna för problemet om tredje mans rätt, så berörde han icke alls detta problem. Den ärade talaren uppehöll sig vid striderna mellan parterna på arbetsmarknaden och framhöll den glädjande

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

företeelsen, att parterna kommit varandra närmare på förhandlingens väg och att spänningen mellan dem minskats. Men detta rör ju inte tredje man.

Den ärade talaren förbisåg vidare att det problem, som handlar om tredje mans rätt, ingalunda är begränsat till arbetsmarknaden, utan att detta problem berör det ekonomiska livet i dess helhet och att det utanför arbetsmarknadens område förekommer förhållanden, som i minst lika hög grad påkalla statsmakternas uppmärksamhet som förhållandena inom själva arbetsmarknaden. Det har många gånger vid överläggningarna såväl i utskottet som här i kammaren förvånat mig, att uppmärksamheten varit så ensidigt inriktad på förhållandena inom arbetsmarknaden. Var och en, som känner till det ekonomiska livet, vet emellertid, att det inom andra sidor av det ekonomiska livet, t. ex. på handelns område, förekommer förhållanden som ur deras synpunkt, vilka vilja skydda tredje mans rätt, äro mycket mer betänkliga än vad som förekommer på arbetsmarknaden.

Den ärade talaren skildrade för oss, när han ville ge oss det rätta perspektiv, ur vilket vi skulle se frågan om tredje mans rätt, hurusom omsorgen om tredje mans rätt är en kvarleva från det gammalliberala, industrialistiska samhället. Detta samhälle, sade han till oss, håller på att försvinna. Det ersättes av ett organisationernas samhälle, och då kan man lugnt överlämna åt organisationerna att lösa det problem, som vi nu diskutera, utan att samhället lägger sig i saken. Men denna åskådning betyder givetvis, att staten skulle avstå från att vara en rättsstat inom ett centralt område av statens liv. Om den ärade talaren gått den andra vägen och sagt, att samhället utvecklat sig i den riktningen, att det blir en upplösning av organisationerna och att individerna komma att stå isolerade mot varandra, då kunde den ärade talaren ha sagt, att staten icke behöver ingripa, ty då får man, låt oss antaga det, en jämvikt mellan dessa isolerade individer, som gör att den ene inte så hårt kan förtrycka den andre. Men i ett samhälle, som i sitt ekonomiska liv skall behärras av de ekonomiska organisationerna, där är det naturligtvis otänkbart att samhället skulle underlåta att rättsligt reglera detta förhållande. Här förelåg en tydlig brist på skärpa i den ärade talarens tankegång.

Den ärade talaren anförde vidare som ett skäl för riksdagen att lägga denna lagstiftningsfråga åsido det förhållandet, att det skulle vara omöjligt att förena de motstridiga intressen, som i denna fråga stå emot varandra, å ena sidan arbetsgivarnas och å andra sidan arbetarnas. Jag har en smula svårt att tillägna mig den uppfattningen, att detta skulle vara omöjligt, och jag kan ju till stöd för denna min optimism åberopa, hurudant läget var vid 1935 års riksdag. Vid denna riksdag framlade ju andra lagutskottet ett förslag, som var av den beskaffenheten, att den socialdemokratiska regeringen förklarade sig beredd att expediera ett riksdagsbeslut i överensstämmelse med utskottets förslag under förutsättning, att detta beslut fick karaktären av en samförståndslösning. Det blev inte så. Och den ärade talaren kunde ju då säga: Där se vi att jag har rätt! Men vi ha nu fått se genom de motioner, som äro väckta vid årets riksdag, att de partier, som då ställde sig så betänksamma emot förslaget på många punkter, nu ha modifierat sina ställningar, och ur den synpunkten äro naturligtvis de motioner, som väckts, ett symptom som kan vara hoppingivande för dem, som eftersträva att få till stånd en samförståndslösning i denna fråga. Men tyvärr finns det inte någon resning i politiska mål. Det är omöjligt att återföra verkligheten till det läge, vari den befann sig för några år sedan, och man kan ju därför inte nog varna politiska partier och deras ledare för att komma för sent till tåget.

Det har under den förda debatten talats åtskilligt i mer eller mindre skämtsamma vändningar om att jag en gång här i kammaren företrädde

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

ett utskottsutlåtande, vari det hemställdes till regeringen, att den skulle ta under övervägande frågan att taga upp tredje mans rätt vid en ertima riksdag. Jag hade då den uppfattningen, att denna fråga var så svår och invecklad, att den, om man skulle få en lösning inom rimlig tid, borde isoleras, och att både regeringen och riksdagen skulle sättas i ett sådant läge att det var omöjligt för dem att skiljas åt utan att ha löst frågan. Jag undrar, om icke den utveckling, som efteråt ägt rum, kan anföras som ett stöd för den uppfattning, jag då framförde. Flera talare ha ju här antytt att de anse, att en lösning av frågan om tredje mans rätt alltjämt vilar i en avlägsen framtid. Andra lagutskottet, vars ordförande jag vid den tiden var, hänvisade emellertid till att försöka lösa frågan under gången av det vanliga riksdagsarbetet med den risken, att frågan därvid skulle röna inflytelser från andra frågor, som man hade att räkna med. Jag skall nu inte vidare uppehålla mig vid vad som skedde vid 1935 års riksdag i annan mån än att jag erinrar om att den riksdagen icke kunde föra problemet till en positiv lösning. Vi kommo så fram till 1936 års riksdag, och då framfördes från de olika partiernas sida ånyo deras olika ståndpunkter. Det visade sig vid utskottsbehandlingen omöjligt att förena dessa till en sådan samförståndslösning, att man kunde förelägga riksdagen en lagtext med utsikt att få den antagen. Och inför den utsikten enades alla utskottets ledamöter om att man skulle söka taga upp frågan ifrån nya utgångspunkter och under nya förutsättningar. Vi hade då att erinra oss, att lagrådet, när det yttrade sig om 1935 års proposition, förklarade, att det är mycket svårt att få en tillfredsställande reglering av tredje mans rättsförhållanden, när man icke har en föreningslagstiftning. När andra lagutskottet framlade sitt förslag vid 1935 års riksdag sade också utskottet i sin motivering, att det hade mött stora svårigheter att föreslå en tillfredsställande lösning, eftersom vi icke ha en tillfredsställande föreningsrättslagstiftning att bygga på. Och som utskottets ärade ordförande i dag framhållit, behöver man ju bara se på 1935 års utskottsutlåtande eller på folkpartiets motion, som går tillbaka till utskottsutlåtandet, för att det skall bli klart, vilken rad av föreningsrättsliga bestämmelser man var tvungen att rycka in i detta sammanhang. Nu hade detta den olägenheten med sig, att de föreningsrättsliga bestämmelserna löpte fara att bli politiserade. Det hade också den olägenheten med sig, att en hel del av dessa föreningsrättsliga bestämmelser egentligen borde lösas ur vidare synpunkter. Det fanns behov av dem i samband med andra lagstiftningsfrågor, för vilka de också behövde läggas till grund. Då gjorde vi i andra lagutskottet enhälligt det uttalandet, att man skulle försöka lägga den grunden för en vidare behandling av frågan om tredje mans rätt, att man tog upp de föreningsrättsliga frågorna och löste dem under beaktande av att man vid detta arbete samtidigt lade en grund för lösningen av frågan om tredje mans rätt och under tillvaratagande av de vunna resultaten förde arbetet på lagstiftningen för tredje mans rätt vidare framåt.

Nu har, som vi sett genom två motioner, från högerpartiet och från folkpartiet, en annan ställning intagits av dessa partier än den, som angavs genom överenskommelsen vid fjolårets riksdag, vilken gick igenom i kamrarna utan att någon debatt förekom — den antogs alltså, såvitt man kunde se, av ett enhälligt utskott och en enhälligt riksdag. Högerpartiets ärade ordförande i denna kammare har förklarade, att syftet med högerens motion icke varit något annat eller mera än att få en upplysning av regeringen, i vad mån regeringen vidtagit åtgärder för att effektuera riksdagens skrivelse från i fjol. Jag tillåter mig anmärka, att det parlamentariska arbetet väl erbjuder enklare metoder för att få kännedom om den saken, än att man lägger fram en motion, som

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

innehåller en utarbetad lagtext. I varje fall skulle jag icke ha haft någonting alls emot, om den ärade talaren antingen privat eller offentligt interPELLERAT mig, att lämna honom upplysning i saken. Den metod, som i stället använts från högerpartiets sida, har i varje fall missuppfattats av partiets egna tidningar, som i högerens motion inlagt ett allvarligare syfte än det rent interrogativa, som högerens ärade ordförande här framställde såsom det avsedda.

Vad folkpartiets motion beträffar yttrade den ärade talaren, att det skulle vara intressant att se, om bondeförbundet nu skulle springa ifrån sin tidigare intagna ståndpunkt. Liknande synpunkter ha, som vi veta, framförts i pressen, både i högerpressen och i folkpartiets press. Men det beror naturligtvis på bristande insikter i parlamentarismens grundregler. Ty när riksdagen nu en gång enhälligt har angivit sin ståndpunkt och anvisat, hur riksdagen vill att frågan vidare skall behandlas, i en riksdagsskrivelse, så borde man väl förstå, om åtminstone ett av de politiska partier, nämligen bondeförbundet, som varit med om överenskommelsen, icke är benäget att kasta den överbord vid nästa riksdag. Vad min personliga ställning beträffar är det klart, att jag, som är chef för justitiedepartementet och har riksdagens skrivelse liggande på departementets bord i den del, denna skrivelse gäller utredning rörande föreningsrätten, icke kan gå ner och sätta mig i min bänk och rösta för den motion, som folkpartiet behagat att nu väcka. Vad jag har att göra är naturligtvis att se till, att det arbete utföres, som riksdagen begärt att få utfört. Jag har då vidtagit den åtgärden, att jag givit i uppdrag åt första lagbyrån inom justitiedepartementet att verkställa den förberedande utredning, som bör ligga till grund innan man tillkallar sakkunniga från näringslivets olika områden. Ty om man tänker aldrig så litet på vad problemet om föreningsrättslagstiftning innehåller och på vad det innebär att urskilja detta problem ur de olika sammanhang, vari det på grund av situationens krav blivit infört, så förstår var och en naturligtvis utan vidare, att här måste ske en teknisk utredning, som mycket väl kan utföras av departementets egen arbetskraft, och att det skulle vara ett missbruk av värdefull utomstående arbetskraft, om man på detta tidiga stadium tillkallade sakkunniga. Vi klandras ju ofta för att det tillsättes så många kommittéer i onödan, men här tycks man att döma av högerreservanternas uttalande ha fått för sig, att Kungl. Maj:t icke skulle kunna vidtaga något utredningsarbete alls inom rättens område utan att det tillsättes en kommitté. Annars kan jag icke förstå, varifrån högerreservanterna ha fått grunden till det påstående, som finns i deras reservation om att ingenting göres i departementet.

På samma gång tillåter jag mig påpeka för dessa ärade reservanter, att i och med detsamma som de säga i sin reservation, att ingenting är gjort i departementet, ha de fullkomligt slagit undan det principiella stödet för den ståndpunkt, som intages i högermotionen. Ty i denna förklaras, att man i departementet upptagit en utredning rörande föreningsrätten och att motionärerna därför nu kunna ur motionen utelämna yrkandet på att få en lösning av vissa lagstiftningsproblem, som de tidigare ha påyrkat.

Men det tjänar ju inte så mycket till att ställa emot varandra uttalanden, som på detta sätt skära sig. Det tjänar, så vitt jag förstår, överhuvud taget icke mycket till att man i denna överläggning mer eller mindre vänskapligt erinrar om ändrade ståndpunkter. Inte för att jag är rädd för att bli föremål för sådana erinringar, ty den som verkligen vill gå till källorna skall finna, att den linje, som jag hållit, är rak. Men vi stå här inför en ny arbetsuppgift, den arbetsuppgiften nämligen att taga itu med en lösning av dessa invecklade problem på grundval av den ståndpunkt, som intogs av en enhälligt riksdag i fjol. Och då är det väl bäst att vi tillämpa Taciti gamla

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)
ord om germanerna, att »de förbliva icke oförsonliga», att vi alltså bemöda oss om att gemensamt arbeta på att få till stånd en samförståndslösning när det gäller lagstiftningen på detta för vårt folk synnerligen viktiga och betydelsefulla område.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet *Möller* att avlämna kungl. propositioner.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 156, med förslag till lag om lagsökning och om handräckning för fordran (lagsökningslag), m. m.;

nr 164, angående vissa anslag till lotsverket m. m.;

nr 169, med förslag till lag om ändrad lydelse av 79 och 88 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 172, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor m. m.;

nr 175, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 2 mars 1934 med ytterligare tillägg till gällande tulltaxa;

nr 176, med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker; samt

nr 180, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 3 och § 4 mom. 5 förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

*Lagförslag om
vissa ekono-
miska strids-
åtgärder.*
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående andra lagutskottets utlåtande nr 18.

Herr **Heiding**: Herr talman! En av de föregående ärade talarna gav ett erkännande åt andra lagutskottet för dess redogörelse över vad som tilldragit sig i denna fråga. I slutet av sitt anförande kom talaren emellertid in på den överenskommelse, som skulle ha träffats mellan »dem som makten hava», och han talade sedan om att makten går före rätten. Jag tycker att dessa uttalanden i början och slutet av hans anförande icke riktigt stämma överens.

Jag får tillkännagiva att jag för min del i utskottet tillät mig framhålla, att denna viktiga fråga bör lösas så fort som möjligt. I det uttalande, som utskottet gjort, ha vi också uttalat att vi förvänta, att det skall komma fram en utredning, även om vi inte sagt att detta skall kunna ske inom den allra närmaste tiden.

Frågan om tredje mans rätt har ju varit uppe många gånger i riksdagen, och första gången det skedde var det verkligen med tanke på att man skulle komma till en lösning rätt fort. Och vid 1935 års riksdag var ju läget faktiskt sådant, att man kunde tänka sig möjligheten av att en lösning då skulle komma till stånd. Men hur var det då? Det var i alla fall flertalet, som ansåg att de inte kunde ansluta sig till förslaget med mindre de fingo med sina speciella önskemål, och det gick därför icke att uppnå någon enighet. När en sådan viktig fråga skall lösas är det emellertid klart, att icke var och en kan få alla sina önskemål tillfredsställda, utan man får göra det mesta möjliga för att gå varandra till mötes.

Nu uppträdde herr Wohlin här i dag och förklarade för sin del, att han

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

icke önskar någon lagstiftning på detta område. Det var ju ett egendomligt uttalande från den sidan, men det förvånar mig inte alls att det var just han som gjorde det. Om det kommit från något annat håll kan det ju hända att man hade haft anledning att göra några andra reflexioner.

Ett uttalande, som även i någon mån förvånade mig, var det som fölls av högerledaren i denna kammare, vilket även justitieministern nu berört, när han nämligen förklarade att det hade väckts en motion för att komma till tals med regeringen — jag antecknade precis de orden när de fölls. Var det ingen tanke på att man skulle komma längre med motionen för året måste jag säga, att metoden är dålig, och då förvånar det mig också att saken drivits så pass hårt som här i dag skett. Skall frågan komma igen riksdag efter riksdag och inte ha någon annan avsikt, beklagar jag för min del att frågan kommit i ett sådant läge, ty då kan man ju inte tänka sig möjligheten att få någon lösning till stånd. Även vid 1935 års riksdag deltog den ärade tälaren i debatten om denna fråga och kom då med följande uttalande: »Jag kan inte komma ifrån, att ett antagande av utskottsförslaget, sådant det föreligger, skulle innebära sådana omändrade förhållanden på landsbygden, att man, som jag förut sade, bleve av med en hel del goda förhållanden, som förut rätt, och i stället finge fram motsatsförhållanden och ett tvångsregemente, som skulle vara oförenligt med den svenska bondens kynne.» Det var slutklämmen i det anförande, som den nuvarande högerledaren då hade, och jag får ju säga, att jag undrar, om icke vederbörande nu från det hållet ångra, att de inte gingo med på det förslag, som då kunde haft möjlighet att bli antaget. Man hade i alla fall då varit på god början och en början, som hade kunnat leda till att man senare fått vissa förbättringar.

Nu är det tydligt, att regeringen kommer att utreda denna fråga, och gentemot vad herr Petersson från Göteborg yttrade, att regeringen stode med hatten i hand för att avvakta vad som kan komma från de organisationer, som hålla på att undersöka möjligheterna att komma till bättre samarbete, får jag säga, att kunna dessa organisationer komma till något resultat, är det tacknämligt. Denna viktiga fråga bör lösas på ett sådant sätt, att det blir en samförståndslösning. Det är alldeles tydligt, att det bör vara allas vår önskan, att man skall kunna lösa denna fråga på så bred front som möjligt, och kan det efter den begärda utredningen framläggas ett förslag från regeringens sida, som vi kunna ena oss om, då bör det väl vara till lycka för hela det samförståndsarbete, som vi trakta efter.

När det yttrades här från herr Domös sida, att bränt barn skyr elden, får jag ju säga, att man tycker, att just högerpartiet blev bränt efter 1935 års beslut här i riksdagen. Därför borde man inte från högerhåll behövt ha så bråttom med att framlägga denna motion i år, och folkpartiet borde ju heller inte ha behövt framkomma med sin motion i denna fråga. Man kunde ha väntat och sett, vad utredningen kunde komma att leda till för resultat.

Jag är förvissad om att den nuvarande justitieministern kommer att ägna denna fråga all uppmärksamhet och att man således har att förvänta något förslag från regeringens sida i detta fall. Att det finns ett visst behov av att få fram en lagstiftning i denna riktning kan jag för min del intyga, och det är många ute i landet, som vänta på att det verkligen skall göras någonting i denna viktiga sak. Därför skall man emellertid inte nu ovillkorligen komma och tro, att man genom dylika motioner, som äro väckta i år, skall kunna i ett nu lösa denna fråga och i all synnerhet sedan man fått den upplysningen, att motionerna endast äro väckta för att man skall kunna komma till tals med regeringen.

Jag uttalar den förhoppningen, att vi så fort som möjligt skola kunna få

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

fram ett förslag, som kan vara så utformat, att det kan godtas av så många som möjligt, och att frågan sålunda blir löst på en så bred front, att man slipper så mycket strider på arbetsmarknaden. Det vore önskvärt, om vi kunde komma till denna samförståndslösning ju förr dess hellre.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Domö: Herr talman! Jag ber först att få rätta ett missförstånd. Det var så, att när jag uttalade mig angående motiven för högerens motion, så ville jag därmed ha sagt, att vi som ett resultat av motionen bland annat räknade med att åtminstone kunna få besked från regeringen. Syftet var emellertid ingalunda begränsat till att åstadkomma besked i den mån som detta skulle vara möjligt från regeringen, utan syftet var att ge denna lagstiftningsfråga en stöt framåt och få höra den nuvarande riksdagens mening. Likaså kunde det ju vara en betydelsefull sak att få reda på regeringens nuvarande inställning till denna fråga.

På tal om denna inställning ber jag att få tacka justitieministern för beskedet, att frågan ligger på hans bord, i gott förvar, och är föremål för uppmärksamhet. Men det är ju icke därmed sagt, att i och med det förhållandet, att frågan är under uppmärksamhet i justitiedepartementet, man kan räkna med, att den beredning, som utskottet förutsatte, verkligen kan åstadkommas inom departementet. När justitieministern säger, att man skall vara rädd om arbetskraften, gör jag den reflexionen: är det verkligen så, att man inom ett departement kan ha tillgång på så mycken arbetskraft och i all synnerhet den speciellt sakkunniga arbetskraft, som behövs i detta fall för att kunna göra en utredning, varifrån kan utgå ett förslag att lösa spörsmålet, när man förut inom en beredning — trettonmannakommittén — sammansatt av framstående sakkunniga från olika områden, gått bet på uppgiften.

Vore det så, att den uppfattning, som framgick av herrar Wohlin och Linders anföranden här, vore representativ för regeringspartierna, då vore det verkligen synd om de människor, som kanske icke kunna inrymmas i de där stora organisationerna, som herr Wohlin har så stor beundran för. Nu hoppas jag emellertid, att denna fråga icke så där enkelt och lättvindigt, som både herr Linder och herr Wohlin vilja göra, kommer att avfärdas av den stora svenska allmänheten. Herr Linder sade, att han trodde, att tredje man är begravd. Ja, kanhända för tillfället är den det, men den kanske tillhör den kategori av lik, som kommer att titta och återuppstå i en helt annan gestalt, när den kommer att företes inför den lagstiftande församlingen. Man fick det intrycket, när man hörde herr Wohlin, att det var så ideala förhållanden numera på de områden, som den ifrågasatta lagstiftningen skulle beröra, och framför allt skulle det vara så på arbetsmarknaden. Ja, med den syn på livets företeelser, som utmärker herr Wohlin, kan jag förstå, att han framför allt ger akt på de där stora formationerna, som under flygande fanor och klingande spel tillkännage sin närvaro i samhället. Har man emellertid också ett öra för de individer, som av olika anledningar icke kunna inrymmas i dessa organisationer, då blir bilden för betraktaren en helt annan. Är det överhuvud taget möjligt här i landet, att de olika kategorierna kunna inrymmas i organisationer? Det är gott och väl, att landsorganisationen och arbetsgivareföreningen komma överens, men det finns många kategorier, utsatta för trycket av just dessas parter samverkan, som stå där trängda och icke förmå att göra sig gällande. De ha ingen möjlighet att få till stånd en sammanslutning, som med någon effekt kan tillvarata deras intressen. Överhuvud taget kunna de icke ens få tillfälle att komma till tals med parterna. Låt oss exempelvis betrakta Svenska arbetsgivareföreningen. Är den öppen för alla kategorier av småföretagare? Enligt min vetenskap

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

är den icke det. Redan detta innebär svårigheter för den enskilde företagaren att bli satt i tillfälle att på någorlunda jämställt sätt få möta sina eventuella motståndare och framföra sina synpunkter.

Det ligger en viss fara i att allt för mycket imponeras av det lugn, som nu synes råda på arbetsmarknaden. Är det i själva verket så lugnt, som man av herr Wohllins anförande fick intryck av? Nej, ingalunda. De fackliga organisationerna bedriva alltjämt sina tvångsaktioner mot särskilt mindre företagare i stor omfattning och med oförminskad intensitet, men de lanseras försiktigare. Offentligt låta de mindre tala om sig. Varför? Jo, därför bland annat, att de attackerade numera äro så rädda för den fackliga bestraffning, som väntar dem, om de icke underkasta sig. Därför finna de sig nödsakade att hellre »göra upp», än att för hävdande av sin rätt våga göra motstånd, ett motstånd, som under nuvarande brist på lagar på detta område är fullständigt lönlöst, och icke bara lönlöst, utan till och med blir bestraffat. Ge de sig till att giva offentlighet åt bestraffningar eller dylikt, ha de att emotse ännu värre repressalier. Därför underlåta de också att göra någonting sådant. Effektiva och raffinerade äro organisationernas medel många gånger mot den enskilde, det kan man icke komma ifrån. Det finns de, som i tysthet lida mer än vad allmänheten vet om. Ett sådant exempel som att en enskild husbyggare kan hållas i blockad under årtal och därmed bringas till ekonomisk ruin för utpressande av en av fackförening föregiven men icke specificerad fordran, utan att samma fackförening ens vill uppge för vems räkning fordringsbeloppet kräves och utan att myndigheterna kunde inskrida eller att domstol kunde döma — vittnar icke detta om huru stor rättslösheten och otryggheten är på detta område, och huru hänsynslöst de fackliga organen utnyttja tillfällena? Ett sådant fall är att inregistrera från fjolårets blockadflora. Hur är det, om man slår upp tidningarna? Enbart i Social-Demokraten förekommo under fjolåret 400 å 500 blockadannonser, berörande huvudsakligen småföretagare enbart i Stockholm och dess förortssamhällen.

Det finns alltså icke, detta fredstillstånd, som man vill göra gällande. Även om det är stora organisationer, som vilja ha det lugnt och bra, kunna de ibland inbördes eller i förhållande till utomstående komma i motsatsställning, och är det då icke farligt att låta det fortfarande vara på det sättet, att det icke skall finnas möjlighet att få dessa tvister dragna inför domstol eller få dem avgjorda efter motsvarande regler, som staten har uppställt för andra samhällslivets områden? När organisationerna ha blivit en sådan makt i samhället, skall man icke då låta rättsordningen utformas med hänsyn till det förhållandet?

Just behovet av denna lagstiftning har varit den egentliga drivfjädern för frambärande av vår motion, och jag inlägger en förtjänst för vår meningsriktnings sida däri, att den icke av tillfälliga politiska konstellationer vill avhålla sig från att säga sitt ord om huru den anser, att tillståndet bör vara, och att rätt bör gå före makt här i landet.

Herr statsrådet Westman: Den ärade talaren polemiserade något emot vad jag hade sagt, och den ärade talaren ville rätta det citat, som jag hade gjort ur hans anförande, men vad den ärade talaren sade, gick ut på, att jag borde ha citerat, vad den ärade talaren hade velat säga. Det är mycket stora anspråk, som man då ställer på sina åhörare. Här i kammaren få vi nöja oss med att försöka ta vara på de värdefulla yttranden, som verkligen fallas i kammaren.

Den ärade talaren citerade å sin sida mig, och enligt hans referat skulle jag ha sagt, att det var min avsikt att inom justitiedepartementet verkställa en fullständig utredning rörande föreningsrätten av den beskaffenheten, att den

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

kunde läggas till grund för en proposition. Det har jag naturligtvis icke sagt, utan som kammarens ledamöter hörde, sade jag, att vi skulle inom departementet bedriva saken på det sättet, att vi där företogo en förberedande teknisk utredning, som sedan skulle läggas till grund för ett blivande kommittéarbete.

Jag säger detta därför att det förekommer, att det vidtages justeringar i protokollet, och jag vill därför ha klarlagt vad som verkligen förekommit här i kammaren.

Med anledning av den ärade talarens slutord skall jag också be att få göra en anmärkning. Om det är högerns mening, att det skulle vara lyckligt för landet, därest riksdagens kamrar på grund av någon egendomlig politisk händelse nu antogo högermotionens lagförslag, och om den ärade talaren tror, att en sådan lag förd ut i det verkliga livet skulle vara till minsta gagn för de fredsfrämjande syften, som den ärade talaren sade sig vilja stödja, då har den ärade talaren begått ett mycket stort misstag. Jag skulle vilja hemställa till högern, att den måtte ta så pass mycken lärdom av vad som skedde 1935, att de i framtiden bli mera böjda för att försöka få en lösning av de här frågorna på samförståndets väg.

Herr Lindley: Det är inte utan att man får en humoristisk känsla när man tänker på gångna tider, när vi socialdemokrater måste föra demonstrationspolitik, därför att vi icke orkade med att genomdriva någonting, och nu finner, att tiderna ha blivit sådana, att man på högerhåll måste bedriva demonstrationspolitik, ty det är icke fråga om någonting annat än demonstrationspolitik i nu förevarande framstöt.

De allra flesta talarna här ha icke ansett sig böra gå in i någon sorts realbehandling av den föreliggande frågan, men herr Domö tillät sig att göra detta, och det var, må jag säga, den mest intressanta framstöt, som här har förekommit. Han deklarerade helt enkelt det syftemålet, att det icke är fråga om att åstadkomma en lagstiftning till skydd för neutral tredje man, utan han ville ha en lagstiftning, som skall kunna stävja fackföreningsrörelsen och förhindra den att begå, vad han kallar övergrepp emot några enskilda individer, alltså just motsatsen till vad man här har talat om.

Nu tror jag för min enskilda del, att man behöver inte kosta på så värst mycket krut på döda hökar, och jag erkänner också, att jag är ganska ensidig i mina synpunkter, ty jag känner endast till situationen på arbetsmarknaden. Jag känner inte till så värst mycket, hur man på arbetsgivarhåll, kapitalisthåll, kan utöva otillbörligt inflytande på tredje man. Då jag emellertid tänker på situationen på arbetsmarknaden, tror jag verkligen inte på möjligheten att där skapa en fullt rättvis lagstiftning till skydd för tredje man. Det är min bestämda uppfattning, att det finns ingen möjlighet att åstadkomma någonting dylikt. Först och främst skulle jag i detta sammanhang vilja veta: vad är tredje man? Hur vill man definiera tredje man i detta fall? Är det den stora allmänheten? Vid varje konflikt, som uppstår mellan arbetare och arbetsgivare, blir givetvis den stora allmänheten lidande. Den kan icke få sina förnödenheter, den blir hindrad i sin verksamhet m. m. Där är givetvis den stora allmänheten tredje man, och den blir alltid träffad vid dessa fackliga konflikter. Men vad skall man göra för att kunna förhindra detta? Det begriper jag inte. Jag förstår icke, hur man på lagstiftningsväg skall kunna förhindra någonting sådant. Den enda möjligheten vore, att icke några fackliga konflikter få förekomma, utan att alla sådana ekonomiska frågor skola lösas genom obligatorisk skiljedom. Men då frågar jag: hur många är det, som vilja gå med på detta? Vilja arbetsgivarna det? Nej, säkerligen icke. I Australien har man ju försökt lösa detta problem genom att införa obliga-

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

torisk skiljedom, men den måste man upphäva därför att den visade sig vara olämplig.

Jag tänker på hur olika man bedömer dessa spörsmål. Arbetsgivarna ha alltid hävdad rätten att få företaga lockout. Men en lockout riktar sig icke bara mot de arbetare, med vilka man har konflikt. Om det råder konflikt inom byggnadsindustrien, så har arbetsgivarorganisationen ansett sig hava rätt att kasta ut till exempel textilarbetarna, icke därför att man hade någon tvist med dem, utan därför att man genom att göra dem arbetslösa kunde öva press på den fackliga organisationen, minska understöden och minska kamp-möjligheterna. Där kan man verkligen säga, att det är tredje man som angräpes. Men finns det någon möjlighet att åstadkomma en lagstiftning, som förbjuder arbetsgivarorganisationen att vidtaga sådana åtgärder? Jag är säker på, att man på högerhåll icke vill vara med om att votera en lag som på sådant sätt begränsar arbetsgivarorganisationens rätt att vidtaga stridsåtgärder av dylik art.

Det fanns en tredje man, som ursprungligen fördes fram i frontlinjen, när vi diskuterade detta spörsmål. Det var då herr Frändén på sin tid väckte motion om skydd för handlande, som eventuellt blevo angripna i en facklig konflikt. Herr Frändén hade förnämligast sin lilla sammanslutning i tankarna, den som går under benämningen Arbetets frihet. Dess medlemmar användas som strejkbrytare i fackliga konflikter, och hos de handlande som sålde proviant till dessa strejkbrytare ville sedermera icke de organiserade arbetarna handla. Detta var enligt herr Frändéns uppfattning ett angrepp på tredje man, och mot sådant ville han ha skydd. Sedermera har frågan avancerat och utvecklats på helt annat sätt, men detta var ursprunget. En lagstiftning till och med mot sådana åtgärder kan ju emellertid endast bli effektiv mot arbetarna efter vad jag kan förstå. Deras bojkotter och blockader måste ske öppet, de måste meddelas allmänheten, under det att de åtgärder som vidtagas från arbetsgivarhåll ske hemligt och i tysthet; man behöver inte annonsera dem och tala om dem. Det går helt enkelt till så, att av den som understödjer arbetarna, handlar man icke; det blir ingenting offentliggjort, ingenting publicerat, men det sker ändå. Jag skulle kunna underhålla kammaren med en mycket lång och intressant historik över händelser som inträffat inom den organisation jag tillhör under dess fyrtioåriga tillvaro. Jag vet hur det i all tysthet ordnades i en hamn, där vi hade startat ett litet kooperativt företag, så att vi icke ens kunde få köpa rotting att göra de korgar av, med vilka vi lossade kol. Ingen vågade sälja, ty av dem som gjorde det skulle sedermera stuverifirmorna icke köpa sin rotting. Ingenting publicerades, men firmorna voro fullkomligt på det klara med, att om de sålde till oss skulle det och det inträffa. Jag skulle kunna peka på dussintals dylika fall, och jag tror därför inte på möjligheten att åstadkomma en fullt rättvis lagstiftning till skydd för tredje man. När man gnuggat problemet riktigt ordentligt och kommit fram med ett förslag som kan anses någorlunda rättvist är det ingen som vill ha det, och det är vad som tröstar mig för framtiden.

Herr Wohlin: Det är åtminstone en vinst för själva saken av denna debatt, att vi från olika håll ha rivit sönder den väv av formella synpunkter, med vilken andra lagutskottet har omgivit denna fråga, och åtminstone en liten smula kommit in på sakens verkliga innebörd.

Herr statsrådet Westman anförde i sitt uttalande gentemot mig bland annat, att den uppfattning av denna fråga som jag i korthet utvecklade skulle innebära, att staten skulle avstå från att vara en rättsstat på det område det här gäller, för den händelse icke någon lagstiftning — på sätt jag uttalade

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

en förmodan om — skulle komma till stånd. Det finns ju för närvarande icke någon lagstiftning på detta område, och då skulle logiskt sett, enligt herr Westmans uppfattning, staten i detta avseende icke för närvarande vara någon rättsstat, och det bör ju bekymra herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet.

Det var mycket intressant att höra herr Domös och icke minst herr Lindleys anförande. Ty vad visa dessa anföranden, om icke att jag och många med mig ha rätt i vår uppfattning, att man icke kan förena den helt naturliga och mycket begripliga inställning, som den svenska arbetsgivarvärlden har till detta spörsmål, med den likaledes mycket begripliga inställning, som arbetarvärlden har till detsamma. Herr Domös anförande, sammanställt med herr Lindleys, är ett utomordentligt gott exempel på de båda skilda uppfattningar av huvudfrågan som jag tillät mig anföras, och som göra ett lagstiftningsarbete på detta område, även med anlitande av de mest skickliga jurister, politiskt och socialt sett så oerhört svårt, att jag alltjämt, i likhet med åtskilliga talare tror, att den samförståndslösning, som herr statsrådet likväl hoppades på, är avlägsen. I den mån det lyckas herr statsrådet att ändå åstadkomma en samförståndslösning i form av en lagstiftning om tredje man, så tror jag, som jag nyss anförde och flera andra talare också ha sagt, att det blir en så pass uttunnad och för de parter, som det här gäller, så föga betydelsefull lagstiftning, att dess reella samhälleliga värde blir mycket begränsad.

Jag har icke alls för egen del uttalat någon glädje över att samhällsutvecklingen går i den ena eller andra riktningen. Jag har velat antyda utvecklingen sådan den ter sig för mig och andra som ha samma uppfattning, och jag tror att jag icke är ensam om den meningen, att hela det samhällstillstånd, som vi gemenligen bruka sammanfatta under benämningen det liberala tidsskedet med dess uppfattningar i skilda hänseenden, med varje dag som går undergår en transformation, som ställer de lagstiftningsfrågor, som här äro under diskussion, i en helt annan belysning än den herr Hamrin — utgående från den för honom naturliga liberala grundsynen — vill ställa dem i. Jag har varit angelägen att understryka att jag respekterar de båda övertygade och talangfulla representanterna i denna debatt för denna liberala samhällsåskådning, men jag har också velat understryka, att jag tror att utvecklingen skall visa, att den storslagna tidsålder, som de representera, numera befinner sig i transformation till något helt nytt, och att deras förhoppningar på värdet av en lagstiftning av denna natur komma att bli mycket minskade, för att icke säga grusade.

Herr statsrådet **Westman**: Jag vill endast med anledning av den föregående ärade talarens anförande påpeka, att en stat icke upphör att vara en rättsstat därför att dess lagstiftning är förenad med vissa brister som man söker afhjälpa. Vi lagstifta här i riksdagen på en massa områden. Allteftersom livet utvecklas följa vi efter med lagstiftningen på nya områden. Detta har så långt ifrån den innebörden att Sverige därigenom skulle upphöra att vara en rättsstat, att det tvärtom är ett tecken på att Sverige är en rättsstat. Den ärade talaren intog däremot den principiella ståndpunkten, att staten med hänsyn till den framtida utvecklingen skulle avstå från att reglera de ekonomiska mellanhavanden invånarna emellan, som kunde uppstå till följd av mäktiga ekonomiska organisationers verksamhet. När jag hörde den ärade talarens anförande blev jag ännu mer betänksam än jag var förut, ty såvitt jag förstod skulle hans principiella ståndpunkt innebära, att det rent av skulle vara förkastligt att försöka få till stånd även en föreningslagstiftning.

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! Trots att debatten i hög grad kommit att röra sig om det principiella i problemet skall jag icke ingå på ett meningsutbyte därom.

Av herr Wohlin's uppläggning av problemet, särskilt i hans senaste anförande, fick man det intrycket, att herr Wohlin anser intressemötsättningarna på arbetsmarknaden vara så stora, att det överhuvud taget är uteslutet att de skulle kunna sammanjämkas genom en lagstiftning som den nu ifrågasatta. Om så vore förhållandet, så skulle det ju också vara meningslöst att hysa några förhoppningar om resultat av de förhandlingar som pågå mellan arbetsgivarföreningen och landsorganisationen. Om jag uppfattade herr Wohlin rätt trodde han heller icke mycket på dessa förhandlingar. Men man måste också draga en annan slutsats av hans anförande, nämligen att det arbete, som till exempel herr Lindley under många år med skicklighet och icke ringa framgång utfört, varit meningslöst. Jag kan icke dela en sådan uppfattning. Jag tror visserligen att det under lång tid framåt kommer att råda starka meningsmötsättningar mellan arbetsgivare och arbetare. Men å andra sidan — och det tycker jag erfarenheten har lärt — är jag övertygad om, att klokheten på båda sidor och omtanken om det egna intresset skola lägga till rätta för de strävanden som gå ut på att bemästra intressemötsättningarna medelst förhandlingar, jämkningar och ömsesidigt tillmötesgående. Jag kan ej heller acceptera den uppfattningen, att man icke kan komma till något resultat i fråga om skydd åt tredje man genom lagstiftning. Det hänger helt och hållet på hur en sådan lagstiftning utformas. Den får naturligtvis icke utformas på sådant sätt, att man under förevändning att vilja skydda tredje mans berättigade intresse av att vara neutral, söker hämma organisationernas rörelsefrihet och deras möjligheter att bedriva en i och för sig legitim verksamhet.

Herr Domö tycks fortfarande hysa den uppfattningen, att en tredjemanslagstiftning framför allt skall vara en lagstiftning för att lösa intressemötsättningarna mellan parterna. Som man hittills har tänkt sig tredjemanslagstiftningen äro visserligen parternas intressen i viss mån berörda, eftersom i detta sammanhang upptagits bestämmelser om förbud mot stridsåtgärd mot part i vissa fall, men detta har dock icke varit det väsentliga. Av herr Domös senaste anförande framgick emellertid, att det framför allt var den saken han önskar få reglerad; han vill ju ha förbud mot blockader som tillgripas bland annat för att bevaka lönefordringar. Annars brukar man från högerhåll gärna hänvisa till överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetare såsom ett lämpligt sätt att lösa vissa tvister och intressefrågor. Det borde man kunna göra även i detta fall. När det till exempel var fråga om att åstadkomma skydd mot missbruk av arbetsgivares rätt att avskeda arbetare, avvisade man — enligt min mening fullt riktigt — tanken på en lagstiftning och rekommenderade förhandlingar och överenskommelser mellan arbetsmarknadsparterna och deras organisationer.

Jag ber till slut att få fråga: varför gick högern emot frågans lösning 1935? Det var ju dock så, att det förslag, som andra lagutskottet då hade framlagt och som hade utsikter att få majoritet i riksdagen, om högern velat medverka — utan högersns medverkan också för resten — inte så värst mycket skilde sig från det nu föreliggande högerförslaget. Varför gick högern mot en lösning den gången? Såvitt jag förstår skedde det därför att detta parti spekulerade i möjligheten av ett sådant politiskt-parlamentariskt läge, att man från denna lagstiftning om vissa stridsåtgärder skulle kunna undanta det allmänekonomiska området och *begränsa lagstiftningen till arbetsmarknaden*. Det var naturligtvis detta som högern önskade. Den önskade en lag-

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)
stiftning, som riktade sig mot arbetarnas organisationer under förevändning att den skulle skydda tredje mans rätt, men den hesiterade inför de konsekvenser som en allmän lagstiftning skulle få för köpmännens och liknande intresseorganisationer. Därför ville man vänta och se vad 1936 års val kunde ge åt tanken på en klyvning av problemet, så att lagstiftningen begränsades till arbetsmarknaden. Man spekulerade emellertid fel. Jag tycker att detta bör fastslås, och jag har denna gång begärt ordet för att få göra det.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Endast en kort replik till herr Wohlin. Om det är så, att den liberala åsiktsriktningen och de liberala strävandena under gångna tider ha fört oss fram till den höga ståndpunkt, där vi för närvarande befinna oss, i ekonomiskt, i kulturellt och i socialt hänseende, så finns det givetvis ingen anledning för oss att frångå densamma utan tvärtom knyta vid och fortsätta vårt arbete på alla dessa områden till en ytterligare utveckling och en ännu högre ståndpunkt. Jag har i min enkelhet fattat all lagstiftning på det sättet, att den skall reglera förhållandet människorna emellan, reglera samhällslivet. Ju större motsättningarna äro, desto nödvändigare är lagstiftningen. Motsättningar finnas ju på alla områden. Låt mig bara erinra om motsättningen mellan köpare och säljare, mellan husägare och hyresgäster, mellan egendomsägare och arrendatorer, för att bara ta några exempel. Inte har lagstiftningen ryggat tillbaka för dessa motsättningar, utan den har tvärtom gripit in tid efter annan, allt eftersom nya problem på olika områden ha uppstått. Det är då ett ganska underligt resonemang, att i den situation som här föreligger vi icke kunna göra någonting utan tvärtom skulle skada saken, och att vi, om jag fattade herr Wohlin rätt, skulle lämna hela detta område. Det är en ståndpunkt, herr talman, som jag hoppas att vårt land och dess riksdag aldrig komma att gå in för.

Herr **Domö**: Herr talman! Då utskottets ärade ordförande i sitt sista anförande frågade, varför vi icke kunde biträda förslaget år 1935, ber jag att få säga, att vi fortfarande ha den uppfattningen, att 1935 års förslag icke var ägnat att lösa denna frågan om lagstiftning angående ekonomiska stridsåtgärder på lyckligt sätt. När andra lagutskottets ordförande säger, att skillnaden mellan 1935 års förslag och vårt nu föreliggande förslag icke är nämnvärt stor, överensstämmer detta enligt min uppfattning icke med verkliga förhållandet, ty vi ha i vår motion visserligen undantagit den väsentliga frågan om organisationstvång men hänskjutit den till utredningen om föreningsväsendets normering, där den närmast ansetts höra hemma. Vi anse oss därför i detta sammanhang kunna skjuta undan den frågan utan att på något sätt släppa den uppfattning, vi haft i densamma. I den andra väsentliga frågan, den om skydd för kvarstannande arbetsvilliga, ha vi fortfarande samma uppfattning. Vi ha nämligen icke haft anledning att av hittills framlagda skäl frångå vår uppfattning, och så vitt jag kan se komma vi heller icke att få det. Och en sak vill jag framhålla som viktig: man kan icke gå ifrån rättsvisans och billighetens synpunkter, och vi ha den uppfattningen, att dessa icke voro tillgodosedda i tillräcklig grad i 1935 års förslag.

I anledning av herr justitieministerns yttrande, att man bör lära av vad som skett, ber jag få säga, att vi äro beredda därtill och ha försökt att anpassa oss, men detta har hittills icke kunnat föranleda oss till en sådan inställning, som t. ex. justitieministern för närvarande tycks ha — att ingenting skall göras åt den här saken. Jag kan nämligen, herr talman, icke få ut något särskilt positivt i herr justitieministerns uttalande i föreliggande lagstiftningsfråga. Väl förstår jag, att den är föremål för uppmärksamhet och att den skall så småning-

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

om utredas, men någon strävan att få den löst med snaraste har jag icke kunnat utläsa av herr justitieministerns anförande.

Herr Wohlin: Herr talman! I anledning av de anmärkningar, som riktades mot mig av herr statsrådet och herr Hamrin ber jag att få säga, att samtidigt som det liberala samhället fört med sig en mängd lysande framsteg, har det också, som jag sade i mitt inledningsanförande, fört med sig svåra samhälleliga missförhållanden. Det har i det liberala samhället uppstått klassmotsättningar, vartill motstycke knappast funnits under tidigare århundraden. Det har uppstått stora fattiga människomassor, som i ekonomiskt avseende stå i den mest skriande kontrast till den ekonomiska överklass, som herr Hamrin tillhör. När då herr Hamrin med utgångspunkt från dessa förhållanden finner sig böra även i fortsättningen arbeta på att främja detta av historien och förhållandena utdömda samhällsskick, sätter jag däremot en annan politik, nämligen detta samhälles successiva transformation till något nytt och bättre, som för samhällsklasserna närmare varandra och avlägsnar klyftorna i ekonomiskt och andra avseenden medborgarna emellan — allt uppfattningar, som äro totalt främmande för herr Hamrin.

Jag hoppas, att den svenska riksdagen aldrig skall följa herr Hamrins anvisningar beträffande framtidslinjerna för svensk samhällspolitik.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Med anledning av herr Domös sista anförande önskar jag framställa den frågan: Om nu det förslag till lag om ekonomiska stridsåtgärder, som herr Domös parti har framlagt, vinner riksdagens gillande — vilket är högst osannolikt — skulle herr Domö då anse, att ett bifall till folkpartiets förslag vore uteslutet? Skulle han och hans parti anse sig vara förhindrade att acceptera en sådan lösning? Om herr Domö svarar nej, tillåter jag mig spörja: Varför kunde han och hans parti inte då vara med på den lösningen 1935?

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag kunde inte underlåta att begära ordet, när herr Wohlin nu hade sitt tredje anförande. Ty om någon är bakom alla politiska flöten, så är det väl Wohlin i det här fallet.

Herr Wohlin skall aldrig försöka inbilla oss, att det inte är för individens frihet vi kämpa. Det latinska liber betyder »fri», och nu vill Wohlin kasta över bord detta historiens och alla partiers genomgående ideella mål för att driva oss i armarna på föreningar, juridiska personer — skapade, konstgjorda, utan själ! Nej, liberalismens ofantliga insats i världen för politisk frihet är bestående för alla tider, socialismen vill fullkomna den med även ekonomisk frihet, och framtiden kommer att fullända den med andlig frihet.

Herr Wohlin skall inte inbilla sig, att han står på höjdpunkten av utvecklingen, när han vill trampa individernas frihet under fötterna.

Herr Domö: Herr talman! Jag trodde, att andra lagutskottets ordförande av mitt föregående anförande drog den slutsatsen, att jag på hans fråga, om vi kunde biträda folkpartiets motion, skulle svara nej; vi ha nämligen icke samma uppfattning i detta fall som folkpartiet, och vi kunna icke biträda dess nu framförda förslag.

Herr Hamrin: Ja, herr talman, jag lämnar åt herr Wohlin att bevisa påståendet, att den liberala utvecklingen bidragit att skärpa klassmotsatserna i detta land eller i något land överhuvud taget. Jag erinrar om, att under de gångna tiderna just det liberala partiet tillsammans med socialdemokraterna tid

Lagförslag om vissa ekonomiska stridsåtgärder. (Forts.)

efter tid, år efter år har verkat i syfte att utjämna striderna mellan klasserna, och jag slutar, herr talman, med att uttala min förhoppning, att bondeförbundets ståndpunkt i denna fråga är den, som här förfäktats av herr justitieministern och herr Heiding, och inte den, som har förfäktats av herr Wohlin, liksom jag också hoppas, att den ståndpunkt, som socialdemokratien nu intager till frågan, är den, som här representeras av herr Sigfrid Hansson, och inte den, som företrädes av herrar Linder och Lindley.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Jag ber endast som replik till herr Domö att få säga, att då har högern alltså icke menat allvar med sin motion. Motionen är tydligen endast en flaggning för tredje man, men icke ett allvarligt försök att åstadkomma en god lösning.

Herr Domö: Skulle detta anförande av herr Sigfrid Hansson innebära, att han anser, att en motion icke får väckas? Det är illa ställt med demokratien, om en minoritet ej utan klander skall få framföra sin mening.

Herr Hansson, Sigfrid: Nej.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets hemställan.

I fråga om punkten a), fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herrar Österström och Knut Petersson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjordes i enlighet med de beträffande punkten b) förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till den av herr P. Sandström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 166, angående ytterligare statsunderstöd till vissa torrlägningsföretag;
- nr 167, angående lindring i köpevillkoren vid försäljning av viss kronoegen-
dom, m. m.;
- nr 168, angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond;
- nr 181, angående fortsatt reglering av tillverkningen och avsättningen av
potatismjöl; samt
- nr 184, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 juli
1926 (nr 398) om arbetstiden å svenska fartyg (sjöarbetstidslagen).

*Om förbud
mot utställan-
de av blockad-
vakter m. m.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner om visst tillägg till 11 kap. strafflagen.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 169 i första kammaren av herr *Velander* m. fl. och nr 349 i andra kammaren av herr *Bagge* m. fl.

Om förbud mot utställande av blockadvakter m. m. (Forts.)

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att i 11 kap. strafflagen skulle upptagas en ny paragraf, betecknad 16 §, av följande lydelse:

Den, som å ställe, varom i 15 § förmäles, genom personligt tilltal, utspri-
dande av skrift, vakthållning eller på annat dylikt sätt söker förmå allmän-
heten till deltagande i blockad eller bojkott, straffes med böter, högst ett-
hundra riksdaler, i de fall där gärningen ej med svårare straff särskilt be-
lagd är.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1937.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hem-
ställt, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åt-
gärd.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Tamm*, *Wistrand*,
Skoglund och *Sandström* i Sollefteå på anförda skäl hemställt, att riksdagen
måtte antaga i motionerna I: 169 och II: 349 avsedda lagförslag.

Herr Wistrand: Herr talman! De uppträden, som då och då förekomma i
samband med vakthållning och utdelande av blockadmeddelanden å allmän
plats, äro ofta av ganska stötande natur och väcka ej sällan ogillande långt in
i leden av de organisationer, i vilkas namn de bedrivs.

Den bestämmelse, som motionen avser, fanns redan i den utredning rörande
ekonomiska stridsåtgärder, som verkställdes av professor Bergendal, och jag
tror, att professor Bergendal bättre än kanske någon annan skulle kunnat göra
det har sammanfattat avsikten med en sådan bestämmelse, när han yttrar —
jag skall be att få citera det — att »dylika offentliga försök att förmå åtmin-
stone delvis okända personer att deltaga i en blockad eller bojkott å ena sidan
synnerligen ofta innebära en kränkning av dessa personers självbestämnings-
rätt, även om något i egentlig mening straffbart icke förekommer eller åtmin-
stone icke efteråt kan bevisas, och å andra sidan i de flesta fall torde vara
onödiga såsom medel att åstadkomma en fullt frivillig anslutning till en legitim
ekonomisk stridsåtgärd».

Det är också påtagligt, att dessa gatuuppträden under intrycket av den all-
männa uppfattningen på de senare åren betydligt minskat, vilket, såvitt jag
kan bedöma, är ett mycket gott bevis för den ringa betydelse de ha som ett led
i organisationsväsendet och de stridsåtgärder, som man i hägn av detta organi-
sationsväsende företar. Men därför är ju på intet sätt en lagstiftning onödig.
Det har förekommit flagranta fall, som vi alla ha i minnet, och nya fall kunna
när som helst dyka upp — mången gång kanske förorsakade just av sådana
organisationer eller organisationsmedlemmar, vilka minst beflita sig om lojalit-
et och återhållsamhet mot utomstående i sina stridsmetoder.

Den lagbestämmelse, som här föreslås, kan ju lösas alldeles fristående och
har icke sådant direkt sammanhang med förslaget till lag om ekonomiska
stridsåtgärder, att en ändring på denna punkt skulle vara betingad av denna
lag.

Nu har man gjort en mycket prononcerad invändning mot förslaget — man
kan måhända säga, att det är utskottets huvudinvändning — nämligen att
förutsättningen för att man skulle kunna genomföra en lagbestämmelse i en-
lighet med motionärernas yrkande skulle vara en komplettering av tryckfri-
hetsförordningen. I den mån tryckta uppmaningar till deltagande i blockad
äro att hänföra till tryckta skrifter i tryckfrihetsförordningens mening, så

Om förbud mot utställande av blockadvakter m. m. (Forts.)

skulle, menar man, den föreslagna lagbestämmelsen stå i strid med bestämmelsen i § 1 mom. 12 tryckfrihetsförordningen, som säger, att »hinder icke skall föreligga för en skrifts föryttrande». Denna uppfattning har på sin tid hävdats av professor Bergendal och, om också på skruvar, av trettonmannakommissionen, vilken yttrar, att den med hänsyn till den strängt bokstavsbundna tolkning av tryckfrihetsförordningen, som framträder i rättspraxis, icke vågar antaga, att en ändring av § 1 mom. 12 tryckfrihetsförordningen kan undgås.

Om man ser på detta uttalande, får man ganska klart för sig, att endast strängt formalistiska tankegångar kunna ge anledning till en dylik tolkning. Rättstillämpningen är ju mycket formalistisk, ehuru jag i detta sammanhang, där det gäller tryckfrihetsförordningens tolkning, måste framhålla, att den icke grundar sig på en tolkning efter ordalydelsen. Tryckfrihetsförordningen talar nämligen om »föryttrande», och föryttrande kan, enligt sin ordalydelse, icke betyda något annat än försäljning. Praxis har dock därunder hänfört jämväl gratisutdelning. Emellertid är den tolkning som utskottet åberopar ingalunda allmänt omfattad av juridiska auktoriteter. Överståthållarämbetet har sålunda i sitt yttrande över professor Bergendals utredning framhållit, att det enligt dess mening kan ifrågasättas, huruvida ett stadgande, sådant som det i motionen omfattade, skall för sin laglighet förutsätta ändring i tryckfrihetsförordningen. Det skydd, som denna lämnar för föryttring av skrifter, har, säger ämbetet, aldrig stått i vägen för och naturligtvis aldrig avsetts skola stå i vägen för ett spridande av dylika skrifter på ett sätt, som finnes stridande mot god ordning.

Meningarna i denna sak äro ju, som jag uppvisat genom denna redogörelse, delade, och frågan kan måhända icke lösas annat än av en auktoritativ instans, sådan som lagrådet. Jag och mina medreservanter ha icke kunnat inse, att en ändring av tryckfrihetsförordningen skulle vara oundgängligen nödvändig och att man därför skulle nödgas invänta tidpunkten för en sådan, vilket skulle ytterligare fördröja lösningen av denna fråga. Det rör sig om en sak, som enligt vår uppfattning icke berör väsentliga intressen för någon part på organisationsområdet men som ofta ger anledning till irritation, obehag och otnervnad, ofta nog även oordning. Det är ett samhällsintresse att frågan blir löst, och enligt min mening är den mogen för sin lösning.

Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att helt kort motivera utskottets avslagsyrkande.

Jag ber med hänsyn till vad den förste ärade talaren yttrat rörande riskerna av oordningar i samband med blockader och deras upprätthållande att få erinra om vad socialministern framhöll i sin proposition vid 1935 års riksdag, då han uttalade: »Det är dessutom uppenbart att även utan det föreslagna tillägget till strafflagen verkliga övergrepp, som må förekomma i samband med vakthållning, kunna beivras med stöd av gällande lag och ordningsföreskrifter. Sålunda äger otvivelaktigt ordningsmakten ingripa därest utdelandet av blockadmeddelanden sker på ett aggressivt eller eljest förargelseväckande sätt eller på ett sätt som hindrar trafiken. Detsamma gäller i fall ett blockad- eller bojkottmeddelande, som offentligen utdelas, är förbundet med uppmaning till brukande av våld eller till användande av andra brottsliga medel.»

Men därjämte skulle jag vilja fästa uppmärksamhet på en sida av saken, som jag tror är kanske väl så viktig som den, som herr Wistrand gjort sig till talesman för. En lagstiftning av denna art skulle otvivelaktigt också komma att drabba fullt legitima och med det allmänna rättsmedvetandet helt överens-

Om förbud mot utställande av blockadvakter m. m. (Forts.)

stämmande blockad- och bojkottåtgärder. Jag ber att få erinra om den kamp, som man då och då nödgas upptaga mot vad man kallar smutslitteratur och obskyra pressalster och som tagit sig uttryck i stridsåtgärder, vilka tydligen skulle komma att avsevärt försvåras, ja, kanske rent av omöjliggöras, om motionärerna finge sin vilja igenom.

Längre tror jag icke jag har anledning uppehålla mig vid saken nu, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkan- den, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra proposi- tionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fort- sättande kl. 8 e. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om åtgärder till förhindrande av samhällsfarliga arbetsinställelser. *Om förhind- rande av sam- hällsfarliga arbets- inställelser.*

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 170 i för- sta kammaren av herr *Velander* m. fl. och nr 350 i andra kammaren av herr *Bagge* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skri- velse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning rörande de åtgärder, som kunde vidtagas i syfte att förhindra samhällsfarliga arbetsinställelser, samt om framläggande av de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hem- ställt, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åt- gård.

Reservation hade anmälts av herrar *Tamm*, *Wistrand*, *Skoglund* och *Sand- ström* i Sollefteå, vilka av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning rörande de åtgärder, som kunde vidtagas i syfte att förhindra allmänfarliga arbetsinställelser, samt om fram- läggande av de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Herr Wistrand: Herr talman! Den motion som behandlats i detta utlå- tande rör sig på ett område som mycket länge varit föremål för statsmakternas intresse och där samhället också har betydande intressen att bevaka.

Det partsförhållande, som vi äro vana vid att se konstituerat ute i livet i förhållandet mellan företagare och anställda, har icke sin motsvarighet i de fall, där det allmänna eller företag med mer eller mindre allmännyttiga upp- gifter står som arbetsgivare. Man kan konstatera det säregna förhållandet, att arbetsgivarparten där har en helt annan, oskyddad ställning än i de flesta andra fall på arbetsmarknaden. Han har icke något effektivt stöd av en or- ganisation som kan komma till hans hjälp, om han skulle bli attackerad, och de uppgifter han i samhällets intresse förvaltar äro ofta nog sådana, att de endast med svårighet kunna utföras under en arbetskonflikt. Uppstår en sådan gå följden ofta nog direkt ut över samhället självt och dess inbyggare. Att sam- hället på detta sätt har visat sig sårbart har också kunnat utnyttjas i rätt

Om förhindrande av samhällsfarliga arbetsinställelser. (Forts.)

många fall, vilket man skulle kunna visa med siffror som äro tillgängliga för en var. Det är ett mycket klart samhällsintresse, som icke av någon kan förnekas, att denna sårbarhet på ett eller annat sätt bör minskas. Det står överhuvud taget i mycket dålig relation till hela den uppfattning som anser, att samhällets ekonomiska verksamhet bör utsträckas över allt vidare områden, att just i de fall där samhällsdrift redan förekommer och där dessutom driften avser tillgodoseende av viktiga, för samhällsbyggnaden primära behov, samhället i förhållandet till sina arbetare skulle vara försatt i den sämsta ställningen av alla företagare. Det stämmer lika litet med en modern samhällsuppfattning, att samhällsmedlemmarna skola äga sämsta möjliga trygghet för att de tjänstbarheter, som de erhålla från samhället, under alla omständigheter komma att utgå, och att samhället skall var sämst rustat att stå emot hotet av arbetskonflikt från de anställdas sida.

Denna fråga har gång på gång uppställt sig med krav på lösning, men lösningen har lika ofta undanskjutits. Motionärerna framhålla med rätta som en egendomlighet, att den under 1920-talet icke mindre än fyra gånger blivit överlämnad till utredning, ehuru intet förslag till lagstiftning har kunnat åstadkommas. De sakkunniga som på sin tid tillsattes för verkställande av förberedande utredning angående ingripanden från samhällets sida på vissa områden av det ekonomiska livet — den s. k. nothinska kommittén — hemställde med behjärtande av denna frågas viktiga och säregna natur, att det genom särskilda sakkunniga måtte utredas, huruvida och i vilken omfattning arbetsk konflikter kunde förhindras i sådana fall, där verksamheten icke avser att i främsta rummet tillgodose en arbetsgivares ekonomiska intresse. Denna utredning har ännu icke kommit till stånd. De skäl som åberopas för denna underlåtenhet, nämligen förhandlingarna mellan arbetsgivareföreningen och landsorganisationen, måste jag alldeles speciellt i detta fall anse mycket litet bärande. Vad kan det egentligen tänkas komma ut ur dessa förhandlingar, som kan vara till någon vägledning vid lösningen av just denna fråga? Några normerande bestämmelser för organisationernas allmänna umgänge på arbetsmarknaden, säger utskottet. Men tror verkligen utskottet självt på att detta kommer att ha någon egentlig betydelse för undanröjande av allmänfarliga konflikter, som röra sig på ett helt annat område än dessa organisationers gemensamma arbete avser? Dessa förhandlingar mellan arbetsgivarna och arbetarna anser jag för min del mycket värdefulla i sig själva och på stora områden av samhällslivet, men jag finner det mycket litet tilltalande, att de skola begagnas att förhindra en lösning av en fråga, där samhället är direkt intresserat på ett helt annat sätt än i något annat fall.

Återigen är det intressant att konstatera motsättningen mellan den teoretiska uppfattning, som hävdar samhällets suveränitet och nödvändigheten av dess ingripande även på områden, där, åtminstone enligt min uppfattning, den privata företagsamheten skulle reda sig bäst utan samhällets hjälp och pekpinna, och denna ömkliga praktik att krypa bakom förhandlingar mellan tvenne enskilda organisationer, där ingen av de förhandlande parterna veterligen åtagit sig att bevaka intressen, som ligga utanför deras intressessfär, för att undgå att taga ställning till ett effektivt värn om ett så klart och renodlat samhällsproblem som här föreligger.

Det är att märka att den nothinska utredningskommittén, vars utredningsyrkande jag nyss åberopat, icke delat utskottets mening om värdet av dylika förhandlingar på detta område. Den föreslog nämligen *dels* en utredning om förbud mot vissa stridsåtgärder, där den rekommenderade en överenskommelse efter förhandling med vederbörande organisationer, *dels* ock en särskild, fristående utredning om förbud mot allmänfarliga konflikter, därvid naturligt

Om förhindrande av samhällsfarliga arbetsinställelser. (Forts.)

nog intet nämndes om några förhandlingar mellan organisationerna, som enligt denna kommittés uppfattning ha sin tillämpning på helt andra områden.

De sakkunnigas betänkande är föremål för prövning hos Kungl. Maj:t, säger utskottet. Ja, men prövningen har hittills icke föranlett den utredning, som förutsatts som en följd av omprövningen. Vi ha i varje fall icke sett något av den, och den har icke kommit till uttryck utåt. De pågående förhandlingarna böra avvaktas, säger utskottet vidare. Jag tror mig ha klargjort, hur liten inverkan de kunna hava på denna fråga.

Jag förstår för min del icke meningen med denna dilatoriska politik. Jag förstår den icke ur någon synpunkt. Ty — som det redan förut i dag i annat sammanhang har framhållits — när det gäller lösningen av såvå sociala konfliktproblem av allmän natur, bör väl tidpunkten vara lämpligast när det i stort sett råder lugn och samförstånd på arbetsmarknaden. Då är det i själva verket den bästa tidpunkten att gå till en samvetsgrann och lidelsefri utredning i motionens syfte. Vinner frågan ur någon synpunkt på att tagas upp vid en tidpunkt, då känslorna kommit i svallning genom kanske mycket flagranta aktuella fall, där samhällsintressena möjligen fått sitta emellan på ett sätt som upprör sinnena i deras innersta? Föreligga då större förutsättningar för en lugn avvägning mellan organisationernas och samhällets berättigade intressen eller överhuvud taget för en lösning som tillfredsställer dem, vilka nu under olika förevändningar önska ställa frågan på framtiden? Jag har svårt att föreställa mig detta; just nu föreligga otvivelaktigt de bästa förutsättningarna för att frågan skall bli objektivet utredd med alla synpunkter beaktade. Det synes mig att vi icke böra låta detta tillfälle gå oss ur händerna.

Herr talman, jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hagman: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som nu föreligger till kammarens behandling, har ju mycket starkt tycke med den tredje man, som vi tidigare i dag ha avverkat. Den får kanske anses vara av litet mindre storleksordning, men den härstammar dock från en tid, då motioner om utredningar av detta slag oupphörligt väcktes.

Det förhåller sig emellertid på det sättet, att lika väl som det är fredligt på arbetsmarknaden i vårt land beträffande de härjningar, som den s. k. tredje man på sin tid vållade, så är det för närvarande lika kemiskt fritt från s. k. samhällsfarliga arbetsinställelser. Det kan ju tänkas, att vi definitivt ha passerat den tidsperioden, när de överhuvud taget förekommo, och då måste man säga, att det icke finnes stor anledning att längre syssla med detta spörsmål. Jag vill för min del visst icke förneka, att förhållanden förelegat, som krävde ett övervägande av dessa angelägenheter, men för närvarande är det ju, som jag nyss anförde, rätt fredligt, och det är rätt länge sedan man hade någon konflikt mellan en arbetargrupp och någon kommunal samhällelighet; det är ju närmast på detta område man riktar tanken.

Utskottet framhåller i sin avslagsmotivering, att en lagstiftning på detta område är mycket vanskelig att genomföra, ty man stöter på betydande svårigheter, när det gäller att begreppsmässigt avgränsa dylika »samhällsfarliga» konflikter. Envar inser ju, vilka dessa svårigheter äro. Det viktigaste, när man skall göra en lagstiftning på detta område, är att hålla skillnaden klar mellan konflikter av olika slag. Jag skulle för min del vilja fråga herrar anhängare av en lagstiftning av denna art, huruvida t. ex. den konflikt, som nyligen förekom vid aktiebolaget Vin- och spritcentralen, var en samhällsfarlig konflikt eller icke? Om jag skulle döma av vissa tidningars insändare-avdelningar, var denna konflikt samhällsfarlig i allra högsta potens, men skulle jag döma av vissa andra meningsyttringar i annan press, var den inte sam-

Om förhindrande av samhällsfarliga arbetsinställelser. (Forts.)
hällsfarlig i minsta mån, ty den höll på att skapa det alkoholförbud, som vi inte kunna få på annat sätt i detta land. Hur skall man ställa sig vid konflikter av denna art? Den var kanske samhällsfarlig för statsbudgeten med hänsyn till den minskade konsumtionen, men den var inte samhällsfarlig i den sedvanliga betydelse, som man lägger i detta uttryck.

Jag tror därför, att vi även här böra ta saken synnerligen lugnt och vänta och se. Och även om den siste ärade talaren hade rätt däri, att de förhandlingar, som för närvarande föras mellan Svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen, väl inte direkt komma att syssla med just detta delproblem i arbetskonflikternas historia, så komma emellertid — jag är säker på att herr Wistrand är ense med mig därom — sådana överenskomelser, som kunna träffas i anseende till den stora arbetsmarknaden i sin helhet, att ha en uppfostrande betydelse jämväl för det avsnitt, där vi för närvarande uppehålla oss.

Det har inte ansetts innebära nog starka skäl, har jag hört förut här i dag, att en fråga är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Annars skulle även detta kunna anföras beträffande föreliggande problem, och det är tydligt, att det kräves ett initiativ från Kungl. Maj:ts sida, om vi skola kunna komma fram till någon lagstiftning på detta område — som jag emellertid för min del anser är fullkomligt överflödig. Det förhåller sig ju nämligen så, att de olika samfälligheterna och de olika arbetargrupperna på dessa områden, som här närmast avses, förhandla om sina intressefrågor precis på samma sätt som man gör på arbetsmarknaden i allmänhet. Och föreligger det intet behov av lagstiftning på ett visst område, så bör man inte påyrka en sådan för lagstiftningens egen skull.

På dessa motiv, herr talman, tillåter jag mig hemställa om bifall till andra lagutskottets nu föreliggande utlåtande.

Herr Wistrand: Den siste ärade talaren framhöll, att vi på senare år varit i hög grad fredade från samhällsfarliga konflikter. Ja, det är alldeles rätt, men jag vill säga, att samhället i allmänhet fått vara med om att köpa den freden ganska dyrt. Det har fått betala rätt mycket för den. Det är ingen tillfällighet, att lönestegringen t. ex. för kommunalarbetare, anställda vid kommunala verk och byggnadsarbeten, från år 1913 varit 65 procent högre än den genomsnittliga lönestegringen för arbetare i vårt land. Det är sålunda alldeles klart, att om samhällets svaga ställning inte kommit till uttryck i öppna konflikter, har den kommit till uttryck på andra sätt, genom att samhället fått mycket dyrt betala sin svaghet att inte kunna taga en konflikt.

Herr Hagman frågade vidare, om konflikten vid Vin- och spritcentralen vore samhällsfarlig eller ej. Därpå vill jag inte ge något svar. Det anser jag vara en sak, som Kungl. Maj:t får låta utreda. I Norge betraktas, i förbigående sagt, sådana konflikter som samhällsfarliga. Man har lag därom, som herr Hagman kanske vet. Men jag vill inte gå så långt, jag vill bara, att saken skall utredas, och tidpunkten är lämplig att utreda saken. Jag begriper inte, varför man sätter sig däremot.

Herr Lindhagen: Spritkonflikten var väl inte »samhällsfarlig». Den gick visserligen ut över statens inkomster, uppbyggda på lockelsen för individen att förstöra sin hälsa, men den räddade i viss mån individerna en tid från dylika lockelser.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet

Om förhindrande av samhällsfarliga arbetsinställelser. (Forts.)
i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—34.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 35—40.

Lades till handlingarna.

Punkterna 41—60.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 61 och 62.

Lades till handlingarna.

Punkterna 63—83.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 84.

Lades till handlingarna.

Punkterna 85 och 86.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 87.

Under punkten 87 av nionde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Befrämjande av mindre jordbruk: Höjande av det mindre jordbruket för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 72,000 kronor. *Anslag till höjande av det mindre jordbruket.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 20 av herr *Mannerskant*z m. fl., likalydande med II: 64 av herr *Gustafson* i Kasenberg m. fl., vari hemställets, att till Befrämjande av mindre jordbruk: Höjandet av det mindre jordbruket för budgetåret 1937/1938 måtte anvisas ett reservationsanslag av 92,000 kronor; samt

2) II: 282 av herr *Larsson* i Hede m. fl., vari hemställets, att riksdagen vid behandlingen av statsverkspropositionen, nionde huvudtiteln, punkt 87, måtte besluta att till främjande av det mindre jordbruket, höjande av det mindre jordbruket för budgetåret 1937/1938 utöver äskade 72,000 kronor ytterligare anvisa ett reservationsanslag av 245,000 kronor, tillsammans ett reservationsanslag å 317,000 kronor, i syfte att återupptaga premieringsverksamheten.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 20, II: 64 och II: 282, till Befrämjande av mindre jordbruk: Höjan-

'Anslag till höjande av det mindre jordbruket. (Forts.)

de av det mindre jordbruket för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 72,000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Sederholm, Mannerskantz* och *Gustafson* i Kasenberg ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 20 och II: 64 ävensom med avslag å motionen II: 282, till Befrämjande av mindre jordbruk: Höjande av det mindre jordbruket för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 92,000 kronor.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Under denna punkt har jag både såsom motionär och reservant föreslagit, att anslag skulle beviljas för att möjliggöra studieresor för mindre jordbrukare, och jag skall nu be att få något motivera detta förslag.

Under många decennier har ett anslag utgått för detta ändamål, såväl för studieresor som för annan upplysningsverksamhet, kursverksamhet, för mindre jordbrukare. Jag är av den uppfattningen, att denna form av hjälp till mindre jordbrukare är en synnerligen lämplig form av hjälp till självhjälp. Undervisningsverksamheten har varit av två slag, dels studieresor, dels kurser. Båda dessa former torde vara lämpliga, och de komplettera varandra. Emellertid ligger det väl så till, att den ena formen, undervisningskurserna, inte ensam kan vara tillfyllest, detta av den anledningen, att det ofta är svårt för deltagarna i sådana kurser att följa undervisningen. Hushållningssällskapen anordna sådana kurser under en eller två dagar, och de bestå av föreläsningar, som hålla på hela dagarna. Det är inte så svårt att förstå, att deltagarna, som ju inte äro så tränade på att följa sådana föreläsningar, ofta slappna i intresset och inte få den behållning, som kurserna äro avsedda att ge. Men de lärdomar och erfarenheter, som de inhämtat genom besök på väl skötta gårdar, vare sig dessa äro små eller stora, äro av den arten, att de fastna i minnet och bli åskådliga på ett helt annat sätt än det, som inhämtats på teoretisk väg.

Orsaken till att anslaget drogs in framhålles i den kungl. propositionen. Den var, att det ekonomiska läget under 1932 var sådant, att besparingar skulle göras överallt, där sådana överhuvud taget vore möjliga att göra. Detta, att det ekonomiska läget var så pressat, var det enda skäl, som anfördes. Man kan givetvis inte nu göra gällande, att man har råd till vad som helst, men i fråga om anslag av denna storleksordning torde dock inte det ekonomiska läget vara så obönhörligt hämmande som det var då. Det är delvis av den anledningen som jag anser det vara riktigt, att den verksamheten ånyo tages upp.

Under behandlingen i utskottet av denna punkt gjordes några invändningar, bl. a. att studieresorna visserligen vore nyttiga och bra, men att de i många fall bleve mera lustresor än studieresor. Jag tror inte, att man på allvar kan hävda detta. Om man följt med denna verksamhet och sett resultaten av densamma, så vet man, att erfarenheterna peka i gynnsam riktning. Att de deltagande också ha nöje av resorna menar jag inte är något fel. Men jag har själv sett många småbrukare, som under gångna år varit med om dessa studieresor. När de ha kommit hem, ha de så småningom börjat få upp ögonen för utvecklingen på jordbrukets område, som de sett på bättre skötta gårdar. Sedan ha deras grannar så småningom tagit exempel efter dessa. Denna form av jordbrukets utveckling anser jag ha varit rätt påtaglig. Där en vaken småbrukare fått vara med på en sådan resa, har han oftast efteråt utgjort ett gott exempel för sina grannar.

Anslag till höjande av det mindre jordbruket. (Forts.)

Vidare framställdes den invändningen inom utskottet, att det skulle vara onödigt att nu taga upp denna verksamhet, därför att människorna nu i allmänhet vore mera rörliga och reste mera än förr. Jag tror, att detta har sin riktighet, när det gäller de flesta grupper av människor här i landet, men jag tror, att just småbrukarna även nu ha svårare än andra att fara till andra trakter. I sin egen socken och sitt eget härad komma de givetvis åt att se sig om, men de komma inte ut på resor till andra län och andra jordbruksbygder. Det torde fortfarande vara svårt för dem att resa i sådan utsträckning, att det kan ha någon betydelse för att utveckla deras energi och företagsamhet. Just den kategori, det här gäller, består nog av dem, som äro minst rörliga nu för tiden.

Om man kunde åstadkomma återhållsamhet i allmänhet på samtliga budgettitlar och verkligen göra sparsamheten till en ledstjärna, skulle man givetvis kunna reflektera på att spara även på ett sådant här anslag, men vi se ju, att så inte är fallet, och då tycker jag, att det är synd, att inte också detta önskemål blir tillgodosett. Då anslaget inte är större än det är, tycker jag, att det i alla fall skulle kunna få slinka med i de uppgörelser, som träffats mellan regeringspartierna. Jag tror, att åtminstone det ena av dessa partier, och antagligen båda, inte vill förneka nyttigheten av detta anslag. Jag tror därför, att man har ganska goda skäl, när man yrkar bifall till det.

Jag skall alltså, herr talman, be att få framställa det yrkande, som är framfört i den reservation, vilken fogats till denna punkt.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Om det föreliggande utskottsbetänkandet rörande nionde huvudtiteln skulle jag vilja säga, att utskottet har behandlat huvudtiteln på ett ur min synpunkt tillfredsställande sätt. Det kan ju inte heller komma i fråga, att jag skulle vilja kritisera dem, som nu vilja bevilja mer pengar än det har varit möjligt för mig att upptaga på de olika punkterna, när jag haft att hålla mig inom en viss ram för huvudtiteln i dess helhet. I föregående års nionde huvudtitel framhöll emellertid departementschefen, att hela främjandet av småbruksverksamheten och de mindre jordbruken talde en översyn, och man ville försöka att lägga det efter delvis andra linjer än tidigare. Detta gällde inte minst premieringen. Denna departementschefens uppfattning underströks av 1936 års jordbruksutskott. Nu föreligger ett förslag, utarbetat av lantbruksstyrelsen. Detta förslag berör ju i eminent grad hushållningssällskapen och andra institutioner, och därför remitteras förslaget nu för yttranden. Jag ansåg i det sammanhanget, att det var riktigast, att man försökte invänta, att detta förslag blir färdigt, då man inhämtat yttranden och fått taga del av hur olika korporationer se på det.

Jag kan betyga det behjärtansvärda i denna verksamhet och instämmer med den föregående ärade talaren, rörande den betydelse dessa resor åtminstone tidigare haft för småbrukarna. Enligt mitt sätt att se ha de haft mycket stor betydelse, inte minst därför att dessa människor fått komma ut från sin många gånger ganska stora enformighet och se någonting annat i livet och därmed kanske få något litet ljusare intryck än de hade, då de gingo hemma. Men då jag läste, vad föregående års utskott yttrat, då det också var aktuellt att höja detta belopp, fick jag närmast den uppfattningen, att jag var i mycket gott sällskap med jordbruksutskottets medlemmar, då jag menade, att man skulle avgöra hela frågan i ett sammanhang. Föregående år förelägo också motioner, och då häntydde utskottet inte på den utredning, som försiggick, utan sade: »I motionerna I: 62 och II: 191 framställt förslag att höja anslaget för anordnande av studieresor från av Kungl. Maj:t äskade 5,000

Anslag till höjande av det mindre jordbruket. (Forts.)

kronor med 20,000 kronor till 25,000 kronor kan utskottet — under erinran, att Kungl. Maj:ts framställning härutinnan överensstämmer med lantbruksstyrelsens anslagsberäkning — icke biträda.» Om inte jag tar fel, var den siste ärade talaren medlem av jordbruksutskottet även föregående år, och följaktligen räknade man då med att herr Mannerskantz delade den uppfattningen. Nu föreligger, tycker jag, så mycket mer skäl att vänta och se, då man får ett förslag från lantbruksstyrelsen, som nästkommande års riksdag kan taga ståndpunkt till.

Även om herr Mannerskantz väl kan vilja försöka reparera litet av sitt ståndpunktstagande emot småbrukarna förra året, då hans hjärta var ganska iskallt i fråga om vissa bidrag till småbrukarna, så tycker jag, att iveren inte skulle behöva bli så brinnande, att man inte skulle kunna vänta till ett kommande år med att låta småbrukarna få del av de högre resebidragen.

Vad som nästan mest förvånar mig är, att jag ser, att herr Sederholm är med på reservationen. Det sällskap jag har haft med honom i jordbruksutskottet har givit mig den uppfattningen, att herr Sederholm mycket sällan vill gå med på en anslagsökning, särskilt då en fråga sammanhänger med någonting, som är under utredning. Jag kan inte konstatera någonting annat än att han nu måtte ha gripits av en ungdomlig entusiasm, som jag inte känner igen från gamla tider.

Herr Granath: Ett bifall till den reservation, som föreligger här, skulle innebära en höjning med 20,000 kronor av det anslag, som föreslagits av Kungl. Maj:t. Utskottet har emellertid inte bara haft att behandla den motionen, utan i år har, underligt nog, väckts en massa motioner särskilt från högerhåll, vari föreslagits höjningar av anslagen under nionde huvudtiteln. Man måste uttala sin förvåning häröver, särskilt som huvudtiteln inte blivit missgynnad i år jämfört med tidigare år, utan tvärtom. Jag skulle tro, att utgifterna på huvudtiteln ha ökats med i runt tal över en miljon kronor. Men om utskottet skulle ha bifallit alla motioner, som det haft att handlägga i samband med behandlingen av huvudtiteln, så skulle det ha blivit en ytterligare ökning med i runt tal fyra och en halv miljoner.

I denna fråga förekommer ju, såsom departementschefen redan har omtalat, en utredning om nya grunder för premieringen av de mindre jordbruket, som det här är fråga om, och då finns det väl ingen anledning att gå händelserna i förväg, innan utredningen är färdig.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sederholm: Det tycks inte råda någon meningsskiljaktighet angående lämpligheten av dessa studieresor och det välsignelsebringande inflytande, man kan påräkna av sådana. Det har också varit smärtsamt för jordbruksutskottet och även för mig att de föregående åren vara med om en begränsning både av småbrukspremieringen och särskilt av dessa studieresor. Man har ju böjt sig för det finansiella läget, men när det nu ljusnar, är det ju rimligt och naturligt, att man såsom motionärerna här ha gjort försöker komma till ett bättre förhållande.

Då anföres den pågående utredningen som skäl häremot. Det framhölls vid föregående års riksdag, att departementschefen pekat på att utredning pågick om nya former. Då uttalade utskottet, att det ansåg, att utredningen borde verkställas snarast och bedrivas så, att förslag om småbrukspremieringens återupptagande kunde underställas 1937 års riksdag. Detta var förutsättningen för att man inte då skulle gå in för att vidtaga några åtgärder

Anslag till höjande av det mindre jordbruket. (Forts.)

vare sig i det ena eller det andra avseendet med avseende å småbrukspremieringen eller småbrukarnas resor. Man kunde alltså vänta ett förslag till 1937 års riksdag. Nu har emellertid inte utredningen bedrivits på sådant sätt, att förslag kunnat framläggas, och då ha motionärerna ansett, och jag med dem, att man åtminstone kunde bryta ut denna punkt om småbrukaresorna, som är ganska fristående och inte inverkar på organisationen av småbrukspremieringen i övrigt. Dessa resor skulle man åtminstone kunna stödja under detta år, då utskottet i alla fall i fjol hade tänkt sig, att hela saken och alltså även denna del skulle få ett ökat anslag från riksdagens sida. Någon sinnesändring i min välvilja för denna sak föreligger inte, utan de skäl, jag nu anfört, ha varit vägledande för min önskan att biträda denna reservation, till vilken jag nu ber att får yrka bifall.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Av riksdagens protokoll från föregående år torde det framgå, att min inställning till det sätt, på vilket man bör stödja både större och mindre jordbrukare, i allmänhet är, att man i minsta möjliga mån bör ge pengar direkt i bidrag till sådana arbeten, som utföras på vederbörandes egna gårdar, men att man däremot bör hjälpa på andra sätt i rätt avsevärd utsträckning, i form av undervisning, i form av tillrättaläggande av det ena eller det andra för att underlätta näringens bedrivande. Jag är av samma åsikt nu som i fjol, och jag kan säga, att jag inte satt mitt namn under några motioner eller några reservationer, som gå ut på att giva direkt understöd. Däri intar jag samma ståndpunkt nu som förra året. Men här gäller det ju inte alls några kontantbidrag, utan här ha vi ett typiskt exempel på vad jag anser vara den riktiga formen. Detta kan inte demoralisera någon människa, vilket den andra formen för hjälp faktiskt gör på sätt och vis. Jag vet ju, att det inte är så populärt att säga så, men det torde i alla händelser vara ostridigt att så är fallet.

Vidare ber jag i anledning av statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet uttalande få säga, att jag i fjol inte var i tillfälle att framställa något yrkande inom jordbruksutskottet på denna punkt, emedan jag inte deltog vid behandlingen av denna fråga i utskottet. Det var också första året jag var i jordbruksutskottet och i riksdagen, och det ena med det andra gjorde det inte så lägligt för mig att taga upp saken. Annars har jag varit speciellt intresserad av just detta, därför att jag under ett flertal år varit med om att välja ut deltagare härför och kunnat konstatera, att det varit kö och nästan slagsmål för att få komma med på dessa resor. Jag känner personligen åtskilliga tjog småbrukare, som varit med på sådana studieresor, och jag har varit i tillfälle att följa resultaten av dessa resor.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr Mannerskantz begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 87, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Anslag till höjande av det mindre jordbruket. (Forts.)

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 28.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 88—99.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 100 och 101.

Lades till handlingarna.

Punkterna 102—104.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 105.

*Anslag till
gödselvårds-
anläggningar.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I:179 av herrar *Carlström* och *Hagström*, likalydande med II:61 av herr *Hansson* i Vännäsby, vari hemställts, att riksdagen ville till bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 350,000 kronor; samt

2) II:103 av herr *Danielsson* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1937/1938 under nionde huvudtiteln anvisa anslag till samma belopp för gödselvårdsanläggningar som under nuvarande budgetår eller 350,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:179, II:61 och II:103, till Bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Sederholm*, *Gabrielsson*, *von Stockenström*, *Hedlund* i Häste, *Carlström* och *Gustafson* i Kasenberg, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I:179, II:61 och II:103, till Bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 350,000 kronor.

Anslag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

Herr von Stockenström: Herr talman! I en reservation vid denna punkt föreslår sex reservanter, att anslaget till gödselvårdens befrämjande skall upptagas icke till 200,000 kronor, som utskottsmajoriteten föreslagit, utan till samma belopp som utgått under de sista åren, nämligen 350,000 kronor.

Det är ju så, att detta anslag tillkom för några år sedan, närmast med tanke på att bekämpa arbetslösheten, och anslaget utgick också under några år med ett betydligt högre belopp, nämligen 700,000 kronor. En nedsättning har skett, och förra året uttalade dåvarande departementschefen, att den verksamhet på detta område, som bedrives med statsmedel, borde så småningom avvecklas, varför han endast föreslog ett anslag av 200,000 kronor. Efter motioner höjde emellertid riksdagen då anslaget till 350,000, som alltså har utgått under senaste båda år. Den nuvarande departementschefen har inte i sin statsverksproposition talat om något direkt avvecklande av verksamheten, utan han har nöjt sig med att säga, att då vissa skäl för denna verksamhet inte längre äro för handen nu, så behöver den inte fortgå i samma omfattning som tidigare. Det är ju alldeles givet, att statsrådet här inte avser, att verksamheten, då det gäller att främja gödselvården, skall förminska, utan att här endast avses den verksamhet, som äger rum med stöd av statsbidrag. Jag tror nog, att man kan utläsa en viss gradskillnad mellan den inställning, som föregående departementschef och den nuvarande ha i sina uttalanden, då ju den nuvarande departementschefen inte talar om någon avveckling av anslaget.

Nu är det alldeles riktigt, att detta anslag har från början tillkommit för att lindra arbetslösheten inom den kategori av arbetare, som här kan komma i fråga. Det har emellertid visat sig, att detta anslag har blivit mycket, mycket eftersökt och omtyckt. Ansökningar ha inströmmat i mycket stor utsträckning, och jag kan nämna, att innevarande år ha ansökningar om bidrag av detta slag inkommit till ett belopp av 1,600,000 kronor, så att även det anslag, som utgår nu, nämligen 350,000 kronor, kan endast täcka en mindre del av behovet. Hos hushållningssällskapen, som ha att fördela detta anslag, har man företagit en ganska sträng behovsprövning. Jag vill också erinra om att detta anslag, detta bidrag utgår endast till mindre jordbrukare, sådana som ha upp till 15 hektar.

Jag vill säga, att en del av det arbete, som kommer i fråga, då man skall göra i ordning vad som behöves för en ordnad gödselvård, kan utföras av jordbrukaren själv, t. ex. hantlangning, gruskörning o. s. v. Men ett sådant företag är också förenat med en hel del kontanta utgifter, i första hand för inköp av cement och armeringsjärn, och i regel får man också lov att ha särskild arbetskraft, någon cementeringsförmän för själva arbetets utförande. Det är ändå mycket viktigt och värdefullt att vid de företag, som det här gäller, få särskilda planer uppgjorda, så att arbetena bli utförda på ett planmässigt och riktigt sätt och givetvis med iakttagande av den försiktighet i fråga om utgifter, som kan vara nödvändig.

Jag vill framhålla, att vi på detta område, i fråga om gödselvården, nog ligga ganska mycket efter åtskilliga andra länder. Vid den senaste jordbruksräkning, då en undersökning på detta område gjorts — det var år 1932 — visade det sig, att det vid endast 20 % av landets bruksningsdelar fanns inkräkt ordnad gödselvård. Nu har väl kanske sedan dess någon förbättring inträtt, bland annat genom detta anslag, men jag tror man vågar säga, att det dock i runt tal är omkring $\frac{1}{5}$ av landets jordbruk, där ingen ordnad gödselvård förekommer och där givetvis stora värden gå till spillo genom den försumelse, som där äger rum.

Nu är det ju alldeles givet, att det på en huvudtitel, som omfattar en sådan mängd olika anslag som jordbrukets, lätt blir en viss trängsel mellan de

Anslag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

olika anslagen, och att olika meningar kunna råda rörande avvägningen av dessa olika anslag. Jag anser visst inte, att nionde huvudtiteln i år blivit illa behandlad av regeringen. Tvärtom: det har varit glädjande att se, att man kunnat tillgodose en hel del önskemål och behov, som tidigare fått stå tillbaka, och vi ha också sett, att när det gällt vissa andra anslag, så har regeringen kunnat föreslå ganska avsevärda höjningar och ökningsar, i och för sig mycket behjärtansvärda, och de ha också blivit tillstyrkta av utskottet. Jag kan emellertid icke förneka, att jag tycker det är beklagligt om den verksamhet, som det här är fråga om, och det stöd, som från statens sida är lämnat, skall komma att krympa ihop och kanske helt och hållet försvinna. Man kan säga, att en god gödselvård är något så värdefullt för en jordbrukare, att han bör själv kunna ikläda sig kostnaderna därför. Och vidare kan också erinras om, att det finnes lånemöjligheter genom den särskilda gödsellånefonden. Denna har emellertid till större delen, tror jag, kommit att tagas i anspråk av större jordbrukare. Men just när det gäller de mindre företagen, de mindre jordbrukarna, menar jag, att om man inom rimlig tid verkligen skall komma fram till bättre förhållanden på detta område, så behöves det en viss stimulans och uppmuntran genom ett inte för knappt utmätt statsbidrag, och jag vill säga, att skulle nu anslaget minskas till endast 200,000 kronor och kanske bli till och med mindre ett annat år, så blir det ett så pass litet antal, som verkligen kan få del av detta, att statens stöd i själva verket icke blir mycket värt.

Ja, herr talman, på dessa skäl ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Då nionde huvudtiteln samlade utgiftssumma, om man ser bort från sådana anslag, som man kan säga vara mera tillfälliga, ökades med i runt tal 2 miljoner kronor — 1,900,000 kronor — så är det klart, att det gällde att försöka avväga vilka anslagshöjningar som vore mest behövliga, och som herrarna ha funnit så finnes det ju en enda post, där höjningen inte är mindre än omkring 400,000 kronor. Jag kom till den uppfattningen, att den anslagsposten behövde en så väsentlig höjning, och då är det klart, att man inte kan höja alla anslagsposter, såvitt man inte räknar med, att det icke gör någonting hur mycket pengar det kostar.

Vi ha resonerat under de gångna åren om att denna verksamhet togs upp dels för att stödja jordbruket under en ekonomiskt svår tid, dels för att försöka motverka arbetslösheten genom att skaffa sysselsättning åt vårt svenska folk och därmed giva det en bättre köpkraft. Den verksamheten borde alltså minskas i samma utsträckning som den enskilda verksamheten ökades. Jag tycker, att jag försökte att på ett riktigt sätt följa de direktiv och de uttalanden, som riksdagen i detta fall givit, och detta gäller ju en verksamhet, som, kan man säga, rör sig inom hela byggnadsverksamheten, och vi äro väl tämligen eniga om, att byggnadsverksamheten såsom sådan är ganska omfattande i närvarande stund, även om det är självfallet, att det inte spelar stor roll, om det är 350,000 kronor, som användas till byggnadsmaterial i detta fall, eller om det är 200,000 kronor. Jag menar den del, som utgör statsbidrag, men vi räkna väl med att det är den minsta delen, som kommer från statsbidraget, och följaktligen: skall den verksamheten fullföljas, så blir det ju inte små belopp. Från de utgångspunkterna tycker jag att det var riktigt att nedsätta detta anslag till 200,000 kronor, och jag har ett mycket gott stöd för denna min uppfattning i fjolårets jordbruksutskott. Som den siste ärade talaren nämnde, sade departementschefen förra året, att han menade, att verksamheten borde upphöra, varvid utskottet framhöll — inte minst ur synpunkten av önskvärdheten av gödselvårdens befrämjande — sedan det relaterat vissa saker, att »av sistnämnda anledning och med hänsyn till föreliggande ansökningar, vilka grunda

Anslag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

sig på förslag, å vilka nedlagts rätt avsevärda kostnader» — det var således en av anledningarna — »torde, även om anslaget icke framdeles skall utgå» detsamma icke böra för då ifrågavarande budgetår nedsättas utan bestämmas till 350,000 kronor. Det var således icke främmande för föregående års jordbruksutskott, att anslaget skulle upphöra. Då förefaller det mig litet inkonsekvent — åtminstone då jag finner samma representanter i jordbruksutskottet innevarande år som föregående år — att, då dessa nästan godkänt den tanken, att anslaget skall för kommande år upphöra, man ändå tycker, att det är för litet med de 200,000 kronor, som nu äro upptagna. Det synes mig med hänsyn till de synpunkter, som ha gjorts gällande hela tiden, då det gällt detta anslag, att jag befinner mig på den riktigaste sidan, då jag stannat vid 200,000 kronor, och med det bidraget är det ju inte riktigt att säga, att bidragen till gödselvården upphöra eller att de förbättringar, som behövas för gödselvården, upphöra, ty det är väl inte meningen, att en hel del människor, som själva böra och kunna vidtaga dessa anordningar, skola ha bidrag! Ha de så litet sinne för att förbättra förutsättningarna för sitt jordbruk, så är det ju beklagligt, men om de ha sinne för vad som är realiteter för jordbruket, så menar jag, att gödselvården kommer väl att fortsätta, och den kommer att uppmuntras, om man med ett visst belopp hjälper dem, som ekonomiskt ha det ställt på ett sådant sätt, att de behöva hjälp.

• **Herr Granath:** Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Carlström: I egenskap av motionär kan jag inte underlåta att lägga några ord till denna debatt. Att denna motion blivit väckt beror väl kanske närmast därpå, att uppe i Norrland, speciellt i Norrbotten, detta bidrag i mycket hög grad har stimulerat fram ett betydligt större intresse för denna viktiga gren av jordbruket, nämligen gödselvården. Vi veta ju också, att där uppe jordbruket i huvudsak bedrivs på mycket små jordbrukslägenheter — de flesta jordbrukare där äro ju småbrukare — samt att de i regel ha en mycket liten bärkraft. Vi veta också, att jordbruket där uppe har fått en mycket liten del i de övriga åtgärder, som tidigare vidtagits för att stödja jordbruket.

Dessa åtgärder, som man nu vidtagit från statens sida, alltså denna form av understöd, liksom också bidraget till nyodling, har stimulerat fram ett livligt intresse. Det är detta, som har gjort, att man särskilt där uppifrån skulle mycket gärna ha sett, att riksdagen även i år hade gått med på åtminstone ett lika stort anslag som riksdagen beviljade förra året. Det är ju högst beklagligt, om anslaget sänkes till 200,000 kronor, när ansökningar ligga inne till det 8-dubbla beloppet, alltså 1,600,000 kronor, som det är för innevarande budgetår. Det blir en så liten del, en så liten procent av de sökande, som kan komma i åtnjutande av detta anslag. Den ene undrar kanske storligen varför grannen skall få, då han själv, som kanske har ett lika stort behov, icke kan komma i åtnjutande av något bidrag. Det är också ytterst svårt för de prövande myndigheterna. Jag tillhör ett litet jordbruksorgan, ett hushållsgille där uppe, och vi ha haft stora packor av ansökningar till detta bidrag, men vi veta ju, att en ytterst liten del av alla dessa, som dock ha ett normalt behov, kunna komma i åtnjutande av detta anslag. Nu säger man, att de ju ha möjlighet att få denna hjälp genom lån, men det är man inte så pig på, då man kanske tidigare är mycket starkt belastad med in-teckningar och lån av alla slag. Då dessa bidrag kommo till, så hälsade man som sagt dem där uppe med mycket stor tillfredsställelse. Nu, när de minskas och tendera att dragas in, är man mycket bekymrad däröver.

Anslag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

Herr talman, jag ber att få instämma i det yrkande, som är framställt i reservationen.

I detta anförande instämde herr *Lindhagen*.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Med den motivering, som den siste ärade talaren hade, att hans yrkande närmast var dikterat av svårigheterna för de organ, som skola pröva anslagsbehovet, skulle konsekvensen väl ha blivit, att den ärade talaren motionerat om 1,600,000 kronor, ty samma svårigheter föreligga väl, om man får 150,000 mer eller mindre. Man kan väl ändå inte giva alla, om det är ansökningar på 1,600,000. Jag tycker det skulle vara bättre att resolut begära alltsammans, då komme man undan alla sådana svårigheter!

Herr **Carlström**: Det är ju alldeles uppenbart, att man inte kan gå in för en så stor anslagspost, som behovet i verkligheten visar, men vi motionärer ansågo ju, att vi stannade vid rätt så måttliga anspråk, då vi inte begärde högre belopp än riksdagen beviljade förra året — så mycket mer som det statsfinansiella läget nu icke är sämre än då.

Herr **Lindhagen**: En gång i andra kammaren för länge sedan hade jag ett samtal med andra kammarens nuvarande talman och en annan riksdagsman rörande en icke ovanlig konflikt mellan skåningarna och norrlänningarna, där norrlänningarna ansågo sig blivit missgynnade av sörlänningarna. Då slog andra kammarens nuvarande talman handen i pulpeten och sade: »Det finnes bara ett fel med Sverige, och det är, att Öresund inte går norr om Skåne.»

Jag menar, att södra och mellersta Sverige få verkligen se upp med att inte lantbruket uppe i Norrland, Dalarna och Värmland går under av brist på förståelse och omtanke söderifrån i lagstiftningsåtgärderna. I norra Sverige ha ju jordbrukets utvecklingsmöjligheter av förbiseende från statsmakterna våldsamt beskurits genom att sådana möjligheter gått över i industriens händer i strid mot kronans avsikt vid avvittringarna, som var att skänka kronans stora skogsmarker till jordbruket för en utveckling.

Det gäller det här bara en liten obetydlig avbetalning för en sådan stor förmummelse, och en liten avbetalning är bättre än ingen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *von Stockenström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 105, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Anslag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *von Stockenström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 32.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 106—108.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 109—112.

Lades till handlingarna.

Punkten 113.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 114.

Lades till handlingarna.

Punkterna 115—120.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 121.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 90,000 kronor.

*Anslag till
jordbrukar-
ungdomens
förbund.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I:180 av herrar *Carlström* och *Hagström*, likalydande med II:58 av herr *Hansson* i Vännäsby, vari hemstälts, att till bidrag till jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1937/1938 måtte beviljas ett anslag av 115,600 kronor; samt

2) II:262 av herr *Barnekow* m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta att till bidrag till jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 115,600 kronor att användas på sätt lantbruksstyrelsen föreslagit.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anfört:

»Utskottet anser sig icke böra tillstyrka, att för ifrågavarande ändamål anvisas högre belopp än Kungl. Maj:t föreslagit eller 90,000 kronor, och hemställer alltså, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I:180, II:58 och II:262, till Bidrag till jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 90.000 kronor.»

Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

Reservation hade anmälts av herrar *Sederholm, Gabrielsson, von Stockenström, Hedlund* i Häste, *Carlström* och *Gustafson* i Kasenberg, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Med hänsyn till den gagnande verksamhet, som jordbrukarungdomens förbund obestriddligen utför i avseende på att väcka och vidmakthålla landsbygdsungdomens intresse och kärlek till jordbruket, finner utskottet väl motiverat, att statsmakterna genom bidrag stödja densamma.

Icek minst i denna tid, då ropet om landsbygdens avfolkning gör sig allt starkare hörbart, bör det vara angeläget att främja varje åtgärd som kan bidra till att skapa mera lust hos ungdomen att stanna kvar vid modernärningen. Därjämte är att märka, att en mycket stor del av landsbygdsungdomen på grund av ekonomiska och andra förhållanden alltjämt saknar möjlighet att i lantmanna- och folkhögskolor få del av den undervisning, som där bedrivs och som kan anses välbehövlig för ungdomen under brytningsåren. För just denna del av det unga släktet kan jordbrukarungdomens förbund genom sitt arbete vara till stort gagn.

Utskottet finner sig därför böra biträda den förhöjning av ifrågavarande anslag, som av lantbruksstyrelsen föreslagits och varom hemställts i motionerna I: 180 och II: 58 samt II: 262.

På grund av det anförda hemställer utskottet alltså, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 180 och II: 58 samt II: 262, till Bidrag till jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 115,000 kronor.»

Herr Carlström: Herr talman! Den rörelse, som bedrivs av Jordbrukarungdomens Förbund, är en rörelse, som kan sägas vara en av de viktigaste undervisningsformer, som vi f. n. ha för jordbrukarungdomen i den ålder, som det här är fråga om. De åldersklasser, som jordbrukarnas ungdomsförbund tar hand om, ligga mellan folkskoleåldern och den ålder, då våra pojkar och flickor kunna få inträde i de egentliga lantbruksundervisningsanstalterna, lantmannaskolor och lantushållningsskolor resp. lantbruksskolor. Vi ha ingen annan form av jordbruksundervisning för dessa åldrar än just den, som bedrivs av Jordbrukarungdomens Förbund. Denna rörelse har ju pågått i nära 20 år i vårt land. Den började 1918, och den har sedan dess fortgått oavbrutet med stegrat intresse. Dess verksamhet bedrivs dels såsom en ren undervisningsverksamhet, dels befinner sig vid sidan av denna också en kulturellt bildande verksamhet i form av studiecirkelverksamhet och dylikt. Det är nu den här praktiska verksamheten, bedriven genom undervisning av anställda manliga och kvinnliga konsulenter, som drager den största kostnaden, och det är egentligen för en utvidgning av den verksamheten, som den här i motionen och i reservationen ifrågasatta ökningen av anslaget är avsedd att användas. Det är några län, där man för närvarande på grund av bristande medel inte haft någon konsulentverksamhet, och nu begär förbundet en ökning av anslaget för att kunna utsträcka verksamheten även till dessa län.

Denna verksamhet är ju allmänt erkänd. Den uppskattas livligt av våra lokala organ. Hushållningssällskapen bidra med inte så oansenliga belopp till denna undervisningsverksamhet. Det är ju för övrigt en verksamhet, som inte pågår endast i vårt land utan som också förekommer i en hel del andra länder. Då jag bor vid gränsen mot vårt östra grannland, känner jag rätt så bra till verksamheten därifrån. I Finland har den konsulentverksamhet, som jag här åsyftar, fått en betydligt större omfattning än i vårt land. Under år 1936 var antalet deltagare i den praktiska verksamheten, som vi också kalla för klubbverksamhet, i Finland i det närmaste 50,000, under det att samtidigt

Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

i vårt land endast omkring 10,000 deltagare i denna klubbverksamhet. De finska myndigheterna ha också anslagit betydande belopp för denna verksamhet. Statsanslaget för år 1936 uppgick till 2,375,000 mark, eller omräknat i svenskt mynt 204,250 kr. För 1937 begäres 2.7 miljoner mark, motsvarande 232,000 kr., alltså det dubbla mot vad som ifrågasättes i vårt land. Men utöver dessa statsbidrag ha också de finska Ortsorganen anslagit betydande belopp. Ännu till för ett par år sedan voro de sammanlagda kommunala anslagen till denna verksamhet större än de bidrag, som finska staten lämnade. I Finland har man kommit så långt, att man i det närmaste har dylik klubbverksamhet i varje socken. Man är visserligen ännu inte riktigt framme vid målet, men man strävar efter att i varje socken få anställd en instruktör som undervisar för denna jordbruksundervisning. Under sådana förhållanden måste man tycka, att man även här i landet kunde vara litet mera generös, då det gäller statsbidrag för att uppmuntra denna rörelse. Det förhöjda anslag, som här begäres, innebär ju inte att konsulentverksamheten i dess nuvarande omfattning skall få högre anslag, utan det innebär endast, att verksamheten i någon mån skall kunna utökas.

Nu kanske det kan anses, att eftersom lantbruksundervisningen är föremål för utredning, bör det inte vara så brådskande med att höja anslaget till just denna verksamhet. Det kan väl ändå i alla fall inte vara någon risk att låta verksamheten komma till sin fulla utveckling i alla län här i landet.

Det skulle naturligtvis kunna vara mycket att säga här ytterligare, men jag vill inte ta kammarens tid i anspråk längre, utan ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

I herr Carlströms anförande instämde herr *Lindhagen* och herr *Andersson, Elof*.

Herr Granath: Utskottsmajoriteten vill naturligtvis inte förneka den gagnande verksamhet, som bedrivs av jordbrukarnas ungdomsförbund på olika håll i vårt land. Frågan är bara, hur långt man kan sträcka sig. När förbundet började sin verksamhet, det vill säga första gången det erhöll statsbidrag, begärde man 15,000 kr. Sedan har anslaget ökat undan för undan, och nu är man uppe i 90,000 kr. Med hänsyn till att det här ändå gäller en konsulentverksamhet, som enligt vad den föregående talaren påpekade ligger under utredning, har man inom jordbruksutskottets majoritet ansett, att man inte bör gå längre än vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag vill i det sammanhanget säga, att det finns många andra organisationer i detta land, som ha bildningssträvanden på sitt program, som inte begära statsbidrag, men som skulle vara minst lika berättigade därtill som jordbrukarnas ungdomsförbund.

Med hänsyn till vad jag nu anför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindström: Herr talman! Då denna fråga behandlades i kammaren för två år sedan, tillät jag mig att rikta några kritiska anmärkningar mot jordbrukarnas ungdomsförbunds verksamhet. Jag skulle inte ha kommit igen i dag, om inte någon för förbundets arbete särskilt intresserad person hade sänt mig en del handlingar, som gjort det möjligt för mig att med ledning av förbundets egna aktstycken på nytt pröva dess verksamhet.

Jag måste efter detta studium säga mig, att de anmärkningar, som jag framförde för två år sedan, ha full kraft ännu i dag. Det föreligger ännu inte någon årsberättelse för förbundets verksamhet under 1936, fastän vi nu äro framme i mars månad. Däremot har man tillgång till årsberättelsen för 1935.

Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

Om man uppmärksamman går igenom den, måste man få ett mycket starkt intryck av att förbundets verksamhet fortfarande är mycket diffus, mycket obestämd, mycket oklar, så att man på väsentliga punkter svävar i okunnighet om vartill de tämligen rikliga bidrag, som det allmänna ger till denna verksamhet, användas. Förbundet erhåller nämligen inte enbart statsbidrag med sammanlagt 90,000 kr., som har varit fallet de senaste åren, utan även landstingen och särskilt hushållningssällskapen skjuta till sammanlagt över 40,000 kr. — jag utgår härvid från förhållandena under år 1935. Det blir en sammanlagd anslagssumma på 130,000 kr. från det allmänna, oberoende av vad förbundet lyckas få av enskilda och sammanslutningar, genom donationer o. s. v. Förbundet rapporterar ett medlemsantal av 26,660. Det får av det allmänna 130,000 kr. Det blir omkring fem kronor per medlem i allmänt bidrag till dem, som äro inskrivna i förbundet. Om man sedan går till dem, som delta i förbundets egentliga verksamhet, kommer man underfund med att de uppgå till ett antal av 9,500. Det är dessa som delta i de olika försök på jordbrukets område, som förbundet anordnar. Om man delar upp de allmänna anslagen på var och en av dessa, kommer man fram till en anslagssiffra av 14 kronor per aktivt deltagande medlem. Det är, herr talman, en ovanligt hög siffra, i varje fall, när det gäller en verksamhet, som skall vara frivillig.

Då frågar man sig, vad bidraga medlemmarna själva med? Jo, det är fastslaget, att till den centrala verksamheten skola medlemmarna bidra med den utomordentligt ringa summan av 10 öre per år och medlem. Detta skulle i varje fall för 1935 ha blivit 2,667 kr. Om man emellertid ser efter i förbundets revisionsberättelse, finner man, att de inlevererade medlemsavgifterna uppgå till endast 850 kr. Jag måste fråga mig, om det verkligen kan vara så alldeles riktigt, att staten och det allmänna överhuvud taget skola ge så stora penningbidrag till en verksamhet, vars egna medlemmar göra så oerhört små uppoffringar för saken. Jag tror, att det är en riktig synpunkt att en rörelse, som skall kallas frivillig — den må sedan vara av vilket slag som helst — bör anstränga sig för att av medlemmarna taga ut åtminstone något, som visar, att det inom de egna leden finns ett verkligt intresse för den verksamhet, som i olika tonarter prisas så mycket.

När jag upptog denna fråga för två år sedan, svarade mig dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, att jag skulle observera att staten gav bidrag även till andra organisationer, som bedrev upplysningsverksamhet, arbetarnas bildningsförbund, svenska landsbygdens studieförbund o. s. v. Ja, herr talman, vi ha allesammans observerat, att på åttonde huvudtiteln i år begäres 35,000 kr. till arbetarnas bildningsförbund. Det blir, utslaget på det stora medlemsantal, som det förbundet har, ett försvinnande litet antal ören på varje medlem. Svenska landsbygdens studieförbund, som utträttat mycket gott i samma riktning som jordbrukarnas ungdomsförbund, får enligt förslaget på åttonde huvudtiteln 7,000 kr. Det förbundet har 7,000—8,000 aktivt deltagande medlemmar. Det blir sålunda jämnt en krona per medlem. Men dessutom har svenska landsbygdens studieförbund ett stort antal passivt stödjande medlemmar. Det sammanlagda medlemsantalet är därför uppe i 50,000. Räkna man ut statsbidraget på den siffran efter samma metoder, som jag nyss gjorde för jordbrukarnas ungdomsförbund, blir det 14 öre per medlem mot 5 kronor för jordbrukarnas ungdomsförbund. Här är det den personliga insatsen, den bästa av alla insatser, som får betyda mest, och på samma sätt är det inom arbetarnas bildningsförbund.

Det är mycket annat, herr talman, som frapperar, när man går igenom dessa handlingar. Bland annat lägger man märke till i den senast utkomna

Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

årsberättelsens redogörelse för de aktiva medlemmar, som tillhöra ungdomsförbundets avdelningar, att ett så utpräglat jordbrukslän som Malmöhus län, har summa samman två avdelningar med 95 medlemmar och att ett annat län, som är så pass jordbruksbetonat som Södermanlands län, har åtta avdelningar med summa 274 medlemmar. Det säger oss, att det aktiva intresset för denna verksamhet hos jordbrukarungdomen i våra största och rikaste jordbruksbygder måste vara ringa. Jag frågar då, är detta inte ytterligare en anledning till att man skall vara försiktig, när det gäller anslag av denna art?

Jag skulle kunna dra fram många andra saker. När jag läste denna årsberättelse, kom jag att ägna särskild uppmärksamhet åt det distriktsförbund, som är störst inom hela förbundet, nämligen Uppsala läns distriktsförbund, som räknar 3,708 medlemmar. När jag kom till de speciella redogörelser, som röra den olika försöksverksamhet, som har bedrivits med odling av köksväxter, åkerbruksväxter o. s. v., fann jag, att Uppsala län, den kraftigaste länken i förbundet, alldeles saknades i redogörelsen för det, som förbundet utfört i de olika landsdelarna.

Lägger man tillsammans allt detta, herr talman, tror jag, att man fortfarande måste ha mycket stora krav att ställa på denna verksamhet, om den skall fylla de anspråk, som man måste ha, när det gäller en verksamhet, som blir så rikligt understödd med offentliga medel. Jag vill icke yrka avslag på anslaget till jordbrukarnas ungdomsförbund. Jag tror, att denna verksamhet har ett mycket gott syfte och att den kan bli mycket mera välsignelsebringande, om den skötes på det sätt, som man vanligen kräver att statsunderstödda organisationer skola skötas i detta land. Det är det syftet, herr talman, som jag har velat befordra med detta anförande. Jag har intet yrkande.

Häri instämde herrar *von Heland, Anders Andersson och Theodor Nilsson.*

Herr Hansén: Herr talman! Jag begärde ordet i samma ögonblick, som den siste ärade talaren tog till orda. Efter det anförande, som han här hållit, kan jag inte annat än vara tacksam för att jag nu får deklarera mina synpunkter på den föreliggande frågan. När jag begärde ordet, var det annars egentligen för att ge ett enkelt vittnesbörd om vad jag sett av jordbrukarnas ungdomsförbund och dess verksamhet i vår nordligaste landsända.

Jag kom jämte hushållningssällskapets ledamöter på sensommaren 1929 till en by, Erkheikki, i den svenska Tornedalen, 30 mil norr om Luleå. I denna by hade ungdomen i särskilt hög grad anslutit sig till jordbrukarungdomens förbund. Det var första gången jag kom i kontakt med förbundets verksamhet i dess praktiska gärning. Vad fick jag då se? Jo, när vi kommo fram till byn, begåvo vi oss först till ledaren för ortens J. U. F. Hos honom funno vi en trädgårdstäppa med en blomprakt, vars yppighet och livskraft kunde mäta sig med det bästa man kan få se här i landet. Vi fingo vidare se en gräsmatta, som var skött på ett sätt, som stod på höjden av vad som i det avseendet kan åstadkommas. Efter vårt besök hos ledaren gingo vi igenom den lilla byn. Vid varje stuga fanns en trädgårdstäppa, som omsorgsfullt sköttes av gårdens ungdom och där man med god framgång odlade trädgårdsväxter. Slutligen kommo vi till ett gemensamt trädgårdsland, som var indelat i små rutor, där ungdomen i byn tävlade om att få fram de bästa köks- och trädgårdsväxterna. Jag gick senare in i en enkel stuga, som bestod av ett stort kök och en kammare. Jag slogs med förvåning, då jag fick se att man i köket hade nya möbler, enkla trevliga hemslöjdsmöbler. I kammaren var det likaså. Jag frågade, hur ha ni haft råd att åstadkomma detta? Jo, det hade gossen

Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)
gjort alltsammans. Han var 14 år gammal och medlem av jordbrukarungdomens förbund. En flicka på 16 år i det hemmet vävde möbeltyg av sådan kvalitet och utseende, att tyget gott försvarade sin plats i de allra bästa hem. Allt detta var resultatet av den upplysningsverksamhet och den yrkesutbildning, som jordbrukarnas ungdomsförbund bedrev i denna avlägsna bygd.

Efter att ha sett detta blev jag för min del övertygad om att denna rörelse har en mycket god inriktning och en mycket stor uppgift att fylla.

Jag har sedan följt deras verksamhet så gott jag kunnat, och jag skulle vilja i korthet sammanfatta mina ord med att säga, att jag hyser den bestämda uppfattningen, att jordbrukarungdomens förbund har åtagit sig en så mångsidig verksamhet, att organisationen i hög grad förtjänar det allmännas stöd. Deras verksamhet är särskilt ägnad att stärka intresset för jordbruket. Denna uppgift är mycket betydelsefull inte minst i en bygd, om vilken man i stort sett kan säga, att inga andra förvärvsmöjligheter stå den uppväxande ungdomen till buds än att söka finna sin bärgring på torvan. Jordbrukarnas ungdomsförbunds verksamhet är ägnad att höja folkbildningen, att höja hemkulturen och hembygdkänslan. Organisationen har vidare i denna politiserande tid hållit sin verksamhet fri från politisk inblandning och därför kunnat samla alla goda krafter till en fostrande och gagnande gärning, som inte minst har betydelse ur ekonomisk synpunkt för att jordbruket överhuvud taget skall bära sig i denna nordliga landsända.

Jag underskattar inte värdet av de anslag, som verksamheten redan kommit i åtnjutande av, utan jag kan tvärtom uttala min tacksamhet för statsmakternas välvilja härvidlag. Jag har inte tagit till orda för att kritisera herr statsrådet eller för att driva opposition, men jag har känt behov att vid detta tillfälle avge mitt vittnesbörd om hur jordbrukarungdomens förbund bedriver sitt arbete i min landsända, och vad jag med egna ögon sett, att dess verksamhet kunnat uträtta. Även om jag inte är blind för att det kan finnas något fog för den siste ärade talarens anmärkningar och att rörelsen kan vara behäftad med fel och brister som allting annat, ber jag likväl, herr talman, få uttala den bestämda uppfattningen att den utfört en mycket värdefull gärning.

Då den siste ärade talaren särskilt framhöll det ringa ekonomiska bidrag, som medlemmarna själva lämna, vill jag med den kännedom om förhållandena, som jag har, erinra om att det är ytterligt svårt att på vår landsbygd kunna bilda organisationer som förutsätta större ekonomiska uppoffringar från medlemmarnas sida. Medlemmarnas insats i denna organisation är, sådan jag sett den, deras egen gärning, och den är av den beskaffenheten, att den fyller högt ställda anspråk. Denna organisation griper in på en hel mängd områden, som i olika ordning erhålla understöd av statsmakterna. Jordbrukarungdomens förbund söker sammanföra dessa olika intressen i en mångsidig, men på samma gång mycket lämplig och god fostran av landsbygdens ungdom.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat stödja dem, som här gå fram för ett ytterligare ökat bidrag till jordbrukarnas ungdomsförbund.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Att den organisation, varom man här diskuterar, har en viss och på många ställen stor uppgift att fylla, då det gäller ungdomens fostran, därom torde inte råda delade meningar. Det bär ju för övrigt det anslag, som begäres i propositionen, vittnesbörd om.

Om jag ser efter vad förra årets proposition innehöll, så äskades där 90,000 kronor på samma skäl, som innevarande år äskas 90,000 kronor. Det förelåg motioner i anledning av lantbruksstyrelsens anslagsberäkningar om att anslaget skulle utgå med 100,000 kronor, men föregående års jordbruksutskott ansåg sig icke vilja tillmötesgå denna anslagshöjning till 100,000 kronor. Man tycks

'Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

inom jordbruksutskottet se litet mera optimistiskt på våra ekonomiska möjligheter i år, och det är ju klart, att jag gärna skulle vilja ta intryck av denna generositet. Det går naturligtvis mycket lätt att få en stor budget, om herrarna vilja vara med om att bevilja hur mycket pengar som helst. Samtidigt måste jag emellertid framhålla, att det inte finns många organisationer av detta slag, som ha fått sitt anslagsbelopp ökat i den utsträckning, som denna organisation fått under de relativt få år, som förflutit sedan den startades, utan att medlemmarna själva vidkännas de minsta kostnader, eller i varje fall mycket ringa kostnader, för verksamheten. Som herr Rickard Lindström anförde, lämna medlemmarna själva — även den vuxnare delen av dem — ett mycket litet bidrag till sin organisation. Jag skulle våga påstå, att om andra organisationer, som enligt mitt förmenande också ha en stor uppgift att fylla, då det gäller att sprida kunskaper på det ena eller andra området, skulle komma in med en begäran om statsanslag och det visade sig att medlemmarna själva bidra med så ringa belopp som inom denna organisation, skulle riksdagen säkerligen återförvisa anslagsäskandet och icke vilja bevilja något anslag.

Vad som jag tycker ger ytterligare stöd för att man bör stanna vid 90,000 kronor är utredningen om den lägre lantbruksundervisningen. Denna utredning har väl ändå hunnit något steg längre i år än förra året, då den knappt var påbörjad. Jag kan inte komma ifrån den uppfattningen att man, då det gäller en rörelse, som får ett så stort anslag som denna, bör undersöka, efter vilka former den skall läggas upp och vilken kontroll man skall ha över den. Det är inte tal om annat, än att man måste ta upp till övervägande, i vilken utsträckning denna verksamhet kan inpassas i den lägre lantbruksundervisningen.

Jag har själv varit entusiasmerad av att igångsätta denna rörelse, och jag sade den gången, vi gjorde det, att jag tyckte, att det är en brist, att våra folkhögskolor och lantmannaskolor ha alldeles för liten kontakt med ungdomen i de kringliggande orterna. Om man kan få till stånd en verksamhet, genom vilken man kan samla denna ungdom till, låt mig säga, försöksarbeten av ena eller andra slaget under ledning av de lärare, som undervisa vid dessa undervisningsanstalter — i den mån de ha tid att utöva sådan ledning — då finge lärarna samtidigt kännedom om orten och komme också att känna folkets psyke på ett helt annat sätt, och de skulle därigenom vinna elever, som så småningom komme att inträda i deras undervisningsanstalter. Detta kanske till och med skulle kunna underlätta och hjälpa till, så att eleverna oavsett ekonomiska svårigheter kunde strömma in till de lägre lantbruksundervisningsanstalterna. Då skulle något mera vinnas av hela denna rörelse och bättre valuta erhållas för det bidrag, staten lämnar densamma. Jag menar därför att man bör taga upp anslagsfrågan i ett sammanhang, sedan utredningen om den lägre lantbruksundervisningen närmast sig sin fullbordan, och undersöka anslagsbehovet. Jag skulle därutöver vilja säga, att rörelsen naturligtvis har sin uppgift att fylla även på andra platser i Norrland, men den fyller sin uppgift på mycket olika sätt. Jag har själv haft två ungdomar, som kommo med i denna rörelse, då de voro mycket små. Det är för all del gott och väl, att ungdomen får entusiasm för det arbete och det värv, den skall utföra, men å andra sidan är det lika viktigt, att denna ungdom inte tror att vad som skördats och vad som skall utgöra förtjänst på de försök, som äro gjorda, uppgår till dubbelt mera i netto än som överensstämmer med verkligheten. Så har jag funnit, att det skett enligt redogörelsen för förbundets verksamhet. Det är alldeles självklart, att man kan betvivla, om en rörelse av denna beskaffenhet kan ledas centralt. Därför kommer mycket att hänga på de lokala organisationerna, om och i den mån dessa ha sinne för det hela. Jag har sett resultatet, då en sådan där mindre parvel gjort vissa försök och av dessa försök utvunnit ett belopp av 37 kronor.

Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

Denna summa, dividerad med antalet arbetstimmar, som han nedlagt, skulle då ha skaffat honom en arbetsinkomst av 70 öre i timmen. Men när jag fick räkna om resultatet, sjönk hans arbetsinkomst till 30 öre i timmen, och det är klart, att ynglingen fick tåra i ögonen, då han fick reda på att han tjänat så litet pengar per timme. Givet är, att man måste se till realiteten samtidigt som man bör se till att man höjer intresset. Ty det kan hända att det till slut blir så, att sedan man i hög grad befrämjat intresset, men det verkliga resultatet sedan blir känt, intresset slappnar, och då ha ungdomarna blivit vilseledda, och det tror jag inte är nyttigt även från uppfostringssynpunkt.

Herr Carlström: Herr talman! Jag vill framföra ett tack till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det sympatiska uttalande han gjort till förmån för denna rörelse. Emellertid har också rörelsen blivit utsatt för en mycket stark kritik, och denna kritik har kommit förnämligast från herr Lindströms sida och från dem, som instämde med honom. Jag tror, att om herr Lindström hade haft tillfälle att se denna verksamhet ute i praktiken, kanske herr Lindström fått en annan inställning till hela detta problem. Det är jag fullt övertygad om, om jag känner herr Lindström rätt. Det är alldeles uppenbart, att då man läser redogörelsen för verksamheten, där inte alla detaljer äro medtagna, man måhända inte kan få någon riktig föreställning om rörelsen och på vilket sätt den verkar. Herr Lindström framhöll bland annat som exempel på att rörelsen inte skulle ha tillvunnit sig större intresse, att den inte vunnit tillräcklig anslutning i vårt största jordbrukslän, eller Malmöhus län. Jag måste då säga, att i ett sådant län som Malmöhus län har nog denna rörelse de minsta förutsättningarna, emedan vi där ha relativt stora jordbruk. Det är i trakter, där man har små jordbruk, som denna rörelse har de största förutsättningarna att slå igenom och där den också har största nyttan med sig.

Herr statsrådet nämnde, att han skall akta sig för att väcka för starkt intresse hos vår jordbrukarungdom för yrket. Ja, det kan ju vara riktigt, att om intresset blir så stort, att förhoppningarna ställas allt för höga, så kan ett sådant intresse måhända bli skadligt. Men finns det egentligen i stort sett någon risk härför? Det försiggår ju för närvarande en strömning av folk från landsbygden till städerna, en företeelse, som statsmakterna ha sin uppmärksamhet riktad på och som de dess värre också förr eller senare måste vidtaga åtgärder emot. Denna tillströmning till städerna beror bland annat på att ungdomen inte längre trivs på landet i sina fäders yrke. Det är just detta, som är ett av huvudsyftena i jordbrukarungdomsrörelsen, att den söker motarbeta tråkigheten på landet och sålunda indirekt motarbeta flykten från landet till städerna. Det anser jag för min del åtminstone vara en viktig uppgift, och kunna vi komma därhän, att ungdomen redan i sina uppväxtår finge kärlek till landet, finge kärlek till yrket, så skulle vi säkert därmed också ha vunnit mycket. För Norrbottens vidkommande, enkannerligen nu gränsbygderna, är det så, att där ha vi huvudsakligen småbruk. Familjerna äro stora, de ha många barn, och vad skola dessa barn göra? De ha inte alltid full sysselsättning. Det är då mycket lämpligt just att man, så att säga, intresserar dem för jordbruks- och trädgårdsarbete, och det har också visat sig, att de blivit mycket intresserade för sådant arbete, då de blivit omhändertagna. Herr Lindström nämnde, att denna verksamhet är för dyr. Han räknade ut, att den kostar, jag tror han sade, 14 kronor 50 öre per aktiv deltagande medlem. Ja, är det något att tala om, när vi tänka på vad den lägre lantbruksundervisningen kostar staten? Där få mindre bemedlade elever upp till 35 kronor per månad, när de bevista lantmannaskolor och lantbruksskolor. På samma sätt erhålla vid våra folkhögskolor de mindre bemedlade eleverna 15—35 kronor i måna-

Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

den i understöd. Här uppgår kostnaden för denna understödsverksamhet till 14 kronor eller 14 kronor 50 öre per medlem under hela sommaren. Det är alltså en mycket billig undervisningsform.

Ja, herr talman, jag ber fortfarande att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Bergqvist*.

Herr Norman: Herr talman! Jag har haft ett mera principbetonat skäl kanske att från början personligen intressera mig för detta anslag. Det är ju så, att landsbygdens ungdom är i så ofantligt många avseenden handikappad i fråga om bildningsmöjligheter gent emot städernas och de större samhällenas ungdom. Varje bildningsverksamhet, vare sig den bedrives direkt genom det allmänna eller genom frivilliga krafter med det allmännas stöd, förtjänar därför att uppmärksammas och beaktas med all välvilja från denna synpunkt sett.

När jag sedan fick liknande handlingar, som herr Rickard Lindström här talade om, att han fått, hade jag särskild anledning att taga närmare del av desamma. Men jag måste säga, att på mig gjorde dessa handlingar ett helt annat intryck än det, som herr Lindström fått. Det beror kanske därpå, att vi haft olika grunder för vårt bedömande. Jag såg inte så mycket på det materiella som på det ideella, jag fäste mig mera vid den pedagogiska grund, på vilken jag fann, att verksamheten var lagd. Jag blev för min del från dessa utgångspunkter sett ganska imponerad av verksamheten. När herr Rickard Lindström erinrade om, att deltagarna, såsom han uppgav, själva bidraga med en så ringa del av kostnaderna för verksamheten, förtjänar det kanske erinras om, att det ökade anslag, som här begärts, till större delen syftar på den så kallade klubbverksamheten, det vill säga den verksamhet, som bedrives bland den ungdom, vilken nyss har lämnat folkskolan. Av dessa tolvåringar och de närmaste åren däröver finner jag för min del inte, att man har rätt att kräva något så stort pekuniärt bidrag, kanske inte sådant bidrag alls!

Jag har trots mig finna att den verksamhet, som här bedrives, utgör ett mycket betydelsefullt komplement till den undervisning, som genom statsmakternas och det allmännas försorg meddelas i våra praktiska ungdomsskolor på landsbygden, närmast fortsättningsskolan, där den är ansluten just till ortens näringsliv och i detta fall till jordbruksnäringen. Verksamheten är, som jag sade, lagd på pedagogiskt riktig grund, bygger på deltagarnas eget intresse, på deras självverksamhet. Av praktisk erfarenhet kan jag nu inte bedöma, i vad mån man har lyckats, men jag tycker mig finna, att det syfte, som man nu har med denna begärda ökning av statsbidraget, är i sig självt berättigat ur verksamhetens egen synpunkt, just därför, att man åsyftar närmast att kunna erhålla möjligheter att få till stånd en likartad verksamhet över hela landet, det vill säga, i de bygder, där en sådan konsulentverksamhet i anslutning till förbundets syften ännu inte kommit till stånd. Herr Rickard Lindström nämnde bland annat Södermanlands län för att ge bevis för att enligt redogörelserna verksamheten vore ganska litet betydande i en sådan jordbruksbygd. Nu är emellertid Södermanlands län ett av de län, där man ännu inte har dessa konsulenter anställda. Finge man ökat statsbidrag, skulle man kunna anställa en sådan konsulent i detta län såväl som i de tre andra län, vilka sakna dylik. Och jag är närmast böjd att uttrycka den förmodan, att har man lyckats därmed, skall kanske Södermanlands län i en kommande redogörelse kunna uppvisa bättre siffror för verksamheten än dem herr Lindström uppläste ur en föregående årsredogörelse.

Då jag började fundera på det här spörsmålet, ställde jag närmast samma fråga som herr Granath gjorde beträffande anslaget storlek: hur långt kan

Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

man gå? Men då jag närmare, visserligen bara teoretiskt, men dock i åtskilliga delar studerat denna verksamhet, har jag föranlåtits att närmast ställa frågeställningen så: ha vi råd att underlåta att bidraga med det ökade anslag, som här begäres? Jag instämmer givetvis till fullo i vad herr Rickard Lindström här framhållit om betydelsen av att verksamheten utvecklas och skötes på ett rätt sätt, och jag uttalar också den förhoppningen, att ett ökat statsbidrag helt naturligt skall medföra, att statsmakterna anse sig berättigade att öva kontroll över verksamheten och granska, hur medlen användas; men såsom en sympatitytring ber jag att få tillstyrka den anslagshöjning, som begäres i reservationen.

Herr von Heland: Herr talman! Det är ju ingen, som inte anser, att syftet med J. U. F. (jordbrukarungdomens förbund), är mycket gott, och alla här instämma vi väl med herr Hansén, då herr Hansén anser, att ett sådant syfte bör understödjas. Herr Hansén nämnde också, att det var mycket svårt att bilda organisationer på landsbygden med några nämnvärda insatser av deltagarna själva, och herr Hansén tillade, att han var imponerad av vad dessa ungdomar i jordbrukarungdomens förbund kunnat åstadkomma. Herr Lindström har emellertid redan nämnt, att det finns andra organisationer, vilka inte behöva sådana här anslag, som det här gäller. Jag tror, att man kan bli minst lika imponerad när man ser, vad dessa organisationer utföra. Jag kan exempelvis omnämna Svenska landsbygdens studieförbund, och jag skulle tro, att om herr Hansén komme till en utställning, som det förbundet anordnat, och studerade dess arbete, skulle herr Hansén säkert ha blivit ändå mera imponerad än han blivit av J. U. F. Ty studieförbundet behöver intet sådant understöd, som jordbrukarungdomens förbund årligen får, inte bara av allmänna medel, som herr Lindström här har kritiserat, utan även från många andra olika håll.

Även herr Norman var imponerad av J. U. F., och herr Norman berörde Södermanland. Det var därför, jag begärde ordet. Jag har nämligen ytterligare ett skäl än herr Lindström har, varför man bör med försiktighet och uppmärksamhet tilldela anslag åt jordbrukarungdomens förbund — fastän jag är lika intresserad som herr Hansén för syftet. Jag har nämligen sett, hur det kan ställa sig i praktiken, när denna sammanslutning går fram med sitt arbete. Herr Norman nämnde, att i Södermanland är det så dåliga resultat, därför att J. U. F. där inte har en ungdomskonsulent, som kan vidga deras organisation. Ja, men herr Norman, det är ju ett faktum, att i Södermanland ha vi ett mycket intensivt ungdomsarbete, utan att man där har någon konsulent, och detta ungdomsarbete, som bedrives med stor intensitet, skötes av en annan organisation. Nu kommer jag till orsaken, varför jag anser, att man skall behandla denna anslagsfråga med försiktighet: det är därför, att man märkt, att på vissa platser kommer jordbrukarungdomens förbund, utan att kanske ledningen och någon här anser detta vara lämpligt, att leda till splittring bland landsbygdens ungdom. Jag har till och med — jag har själv inte varit med vid sådana tillfällen, utan vet det ändå — fått kännedom om att det varit mycket svåra sammanstötningar mellan ungdomar, som tillhört dessa olika organisationer, när man velat tvinga fram en J. U. F.-organisation på en viss ort, medan ungdomarna i trakten sagt: vi ha redan en ungdomsorganisation här, och vi behöva inte någon mera sådan, vi vilja inte ha någon mera!

Det är detta, jag ville tillägga med anledning av herr Normans anförande, men jag skulle vilja säga ännu en sak. Jag tycker, att det vore synnerligen olyckligt, om man skulle komma att understödja denna organisation, att det därigenom bleve stridigheter mellan ungdomarna ute på landsbygden. Nu är

Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

det väl så, att tyvärr somliga personer tyckt att det varit fördelaktigt — jag beklagar det — att kunna använda denna organisation som ett slags politiskt instrument. Ursäktat att jag säger det, och jag vill varna representanterna från vissa borgerliga partier, som försökt använda jordbrukarungdomens förbund på sådant sätt, jag vill på det skarpaste varna dem, ty de kunna bli bönhörda över hövan! Det kan hända, att det blir en sådan massanslutning till jordbrukarungdomens förbund med åtföljande krav, att den anslutningen alls inte skulle vara så lämplig för vissa personer, som nu sitta i ledningen för detta förbund.

Herr talman, jag har inte på något sätt velat gå emot det syfte, det här gäller, och jag skulle intet högre önska, än att jordbrukarungdomens förbund skulle kunna arbeta på sådant sätt, som motsvarar detta syfte, men jag tror i likhet med herr Lindström, att man bör med försiktighet och uppmärksamhet gå fram, då man tilldelar detta anslag, och det är därför, som jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Gabrielsson**: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i frågan, fastän jag tecknat mig såsom reservant, om inte den siste ärade talaren poängterat, att vi redan förut ha Svenska landsbygdens studieförbund, som borde vara tillräckligt för att sammansluta landsbygdsungdomen. Men om jag inte är fel underlättad, är det förbundet en politisk jordbruksorganisation, och styrkan i J. U. F.-sammanslutningen är däremot att den organisationen är fullständigt opolitisk. Jag kan nämna, att i Västerbotten började både landsting och hushållningssällskap för mångfaldiga år sedan att ge anslag åt J. U. F. och ha år efter år fortsatt att bevilja ganska stora anslag. Man har ansett att detta var en så värdefull sammanslutning av ungdom, att man borde intressera dess medlemmar att stanna kvar på landet och intressera dem för jordbruket. Det har varit alldeles utomordentligt värdefullt. Det nu omnämnda Svenska landsbygdens studieförbund skulle således utgöra en tidigare sammanslutning, och J. U. F. skulle, efter vad man tycks förmena, såsom en senare tillkommen ungdomsorganisation ha åstadkommit splittring i den förra. Det torde snarare vara tvärtom, eller så att denna studieförbundsorganisation, som tillkommit senare, försökt åstadkomma splittring bland J. U. F. Detta har inte i någon nämnvärd grad lyckats i det län, jag representerar, därför att där är jordbrukarungdomens förbund mycket starkt sammanslutet. Jag kan nämna, att för ett par år sedan hade hushållningssällskapet ett årsmöte uppe i Lappmarken i en av våra lappmarkssocknar, och vi fingo där se alster, som ungdomarna lockat fram, inte bara trädgårdsalster utan också hemslöjdsalster. Det visades en hel mängd vackra saker, som vi förvånade oss över att de kunnat åstadkomma.

Herr Lindström sade, att det var så dåligt ställt i J. U. F., därför att medlemmarna inte betala några årsavgifter. Men vi få komma ihåg, att medlemmarna många gånger utgöras av barn från fattiga hem. De äro sålunda barn till fattiga kolonister och kronotorpare, och man kan naturligtvis inte begära att de — såsom herr Norman också sade — sedan de nyss slutat fortsättnings-skolan, skola ha råd att betala några större avgifter. Det framhölls också av herr Carlström, att den ungdom, som undervisas i lantbruksskolorna, har 35 à 40 kronor i månaden i statsbidrag för att kunna uppehålla sig i skolan och kostar alltså statsverket en bra slant utom allt som undervisningen kostar, så att om vi jämföra dessa båda grupper, ställer det sig nog ganska mycket billigare med det lilla anslag, som här lämnas. Jag vill understryka vad som yttrades av herr statsrådet, som ju varit vänlig och föreslagit anslag i årets statsverksproposition. Vad jag yttrat utgör därför inte någon kritik mot ho-

Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

nom. Men jag tror, i likhet med herr Norman, att det är en ganska utbredd önskan, att man i de län, där man ännu inte kunnat anställa någon särskild ungdomskonsulent, kunde få ett bidrag så att man bleve i tillfälle att anställa en sådan. Jag tror att Södermanlands och Malmöhus län skulle ha fördel av en sådan ungdomskonsulent.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen!

Herr von Heland: Herr talman! Det är naturligtvis förargligt för herr Gabrielsson, när herr Gabrielsson ger sig in i diskussion och skall försvara något, att herr Gabrielsson inte har reda på de saker han talar om. Det är nämligen inte så, som herr Gabrielsson nämnde att svenska landsbygdens *studieförbund* är en politisk organisation. Det är en fullständigt opolitisk organisation, som, enligt vad herr Lindström omtalade, får anslag av riksdagen. Det skulle väl inte något politiskt förbund få. Men herr Gabrielsson tar helt säkert miste och tror, att jag talade om Svenska landsbygdens *ungdomsförbund*. Det är en politisk ungdomsorganisation, som med sina ungefär 70,000 medlemmar är landsbygdens största ungdomsförbund och som också bedriver studieverksamhet, en mycket intensiv studieverksamhet t. o. m., men utan statsanslag. Jag har bara velat rätta till detta misstag ifrån herr Gabrielsson.

Herr Hansén: Herr talman! Endast ett par ord till herr von Heland. Herr von Heland uttalade, med blicken riktad mot mig, en varning mot att i politiskt syfte utnyttja jordbrukarnas ungdomsförbund. Jag sade i mitt första anförande, att en av förtjänsterna med denna rörelse, sådan jag lärt känna den, var att den i denna politiserande tid var opolitisk. Då jag sade detta, så menade jag det, herr von Heland! Jag kan tillägga, att i denna stund känner jag inte en enda medlems i jordbrukarnas ungdomsförbund politiska inställning — så litet har jag intresserat mig för den sidan av saken. Vad jag intresserar mig för är deras verksamhet och inte medlemmarnas politiska åskådning. Jag vill tillägga, att det hade varit för rörelsen gott, om även denna debatt kunnat föras utan politiska beräkningar.

Herr Lindström: Jag skall bara säga ett par ord med anledning av den begreppsförvirring, som tycks råda här i kammaren, då det gäller de avgifter, som skola betalas av medlemmarna själva.

Denna rörelse har så att säga två avdelningar. Den ena är den avdelning, som omfattar de allra yngsta, den s. k. klubbverksamheten. Den står utanför den egentliga organisationen, och det är ingen som har begärt några avgifter av medlemmarna i denna avdelning. Men så finns det de s. k. aktiva medlemmarna, som tillhöra de avdelningar, som bilda jordbrukarnas ungdomsförbund, alltså den organisation, till vilken det allmänna ger pengar. Det är människor i stort sett i ungefär samma ålder, kanske något lägre, än övriga ungdomsrörelser. Det är de, som delta i plöjningstävlingar och dylika ting, som inte de allra yngsta kunna delta i. Det är alltså vad man skulle kunna kalla en ganska vuxen ungdom. Nu har man — som nämnts — sagt, att en del äro för unga. Ja, på de yngsta skall man inte ställa några särskilda ekonomiska krav. Sedan har herr Gabrielsson sagt, att de äro fattiga. Ja, det kan vara riktigt, men det är de flesta människor, som äro i förvärvsverksamhet inom jordbruket, och nog kan man begära, att de skola kunna avstå åtminstone tio öre per år till centralverksamheten, när man har bevis för att medlemmarna i andra ungdomsrörelser, rekryterade från minst lika fattiga befolkningsskikt, kan satsa mycket, mycket högre belopp för den verksamhet, som de bedriva.

Anslag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

Herr von Heland: Herr talman! Herr Hansén torde ha märkt, att jag i mitt första anförande framhöll min uppskattning av herr Hanséns inställning i denna fråga, men att jag samtidigt varnade för att den rörelse, som det här gäller, användes som ett politiskt instrument. Herr Hansén måste väl då också förstå, att det inte är jag, som inte är med i jordbrukarnas ungdomsförbund, som kan göra denna fråga politisk, utan det är väl de, som äro med i jordbrukarnas ungdomsförbund.

Herr Lindhagen: Jag ber jordbruksministern överväga, att icke denna diskussion ger anledning till att södra och mellersta Sverige bör få mindre anslag än den del av vårt land, som bättre behöver denna hjälp, nämligen Norrland. Det är även så att här pågår en kamp mellan förhållandena i södra och mellersta Sverige å ena sidan samt förhållandena i norra Sverige å andra sidan där läget inom jordbruket är särdeles hotande, och då statsmaktens majoriteter på senare tider vägra de talrika ofullständiga jordbruken i norra delarna av riket att få tilläggsjord, så får man väl försöka att under väntetiden stödja de ofullständiga jordbruken i någon mån på annat sätt.

Herr Gabrielsson: Jag beklagar, om jag fått fel uppgift om svenska landsbygdens studieförbund. Jag vill dock framställa den frågan till herr von Heland om inte svenska landsbygdens studieförbund är en avläggare från S. L. U. och således måste vara politiskt anstruken, i varje fall på ett helt annat sätt än jordbrukarnas ungdomsförbund.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 121, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Enär herr statsrådet *Forslund* anmält sig vilja avlämna en kungl. proposition, avbröts nu behandlingen av det föreliggande utlåtandet.

Herr statsrådet *Forslund* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 185, angående nedsättning av räntan för egnahemslån vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

Fortsattes föredragningen av jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Punkterna 122—126.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
premielån till
egnahems-
låntagare.*

Punkten 127.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Egnahemsbildning: Premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 900,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:136 av herr *Gabrielsson* m. fl. och II:263 av herr *Hansson* i Vännäsby m. fl., vari hemställts, att riksdagen till Egnahemsbildning: Premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten för budgetåret 1937/1938 måtte anvisa ett reservationsanslag av 1,100,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återropade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:136 och II:263, till Egnahemsbildning: Premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 900,000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Sederholm*, *Gabrielson*, *von Stockenström*, *Hedlund* i Häste, *Gustafson* i Kasenberg och *Hilding* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I:136 och II:263, till Egnahemsbildning: Premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 1,100,000 kronor.

Herr **Gabrielsson**: Herr talman! I den reservation, som är avgiven i denna fråga, ha vi framhållit, att de medel, som äro anvisade till premielån icke varit tillräckliga. Detta har ju också vitsordats i den framställning, som har gjorts av statens egnahemsstyrelse. Det har nämligen i regel varit tre gånger så stora belopp, som ha sökts av låneförmedlarna, än som Kungl. Maj:t och riksdagen ha beviljat. Sålunda har man inte kunnat tillgodose de personer, som i vanlig ordning sökt egnahemslån för att bilda självständiga jordbruk. Vi reser vanter ha nu den uppfattningen, att man inte bör förbise angelägenheten av att en person, som har sparat en slant och som sålunda inte har möjlighet att kunna få vare sig arbetarsmåbruk eller arrendeegnahem, blir tillgodosedd, så att han har möjlighet att kunna klara sig i dessa för bildande av småbruk svåra tider. Det visar sig också av den redogörelse, som är lämnad av statens egnahemsstyrelse, att låneförmedlarna under hela tiden från 1923 till 1935 i medeltal icke ha kunnat lämna högre premielån än 280 kronor. I författningen medges, att man får lämna premielån upp till 1,500 kronor. Det är många låneförmedlare, som ha önskat erhålla ett sådant belopp, men vars önskemål man på grund av bristande tillgång på anslag inte har kunnat tillgodose. Jag är nu personligen av den uppfattningen, att det är minst lika viktigt att hjälpa den, som varit så pass förutseende, att han har sparat en penning och därigenom också har större

Anslag till premielån till egnahemslåntagare. (Forts.)

möjligheter att senare klara sig på det egna jordbruket. Av egnahemsstyrelsens redogörelse framgår, att medeltalet för premielån varit i Kronobergs län 202 kronor, i Gotlands län 214 kronor, i Blekinge 204, Kristianstad 207 och Gävleborgs län 312 kronor. Då vi sedan komma till Västerbotten, har man i några fall kommit upp till högre siffror, men medeltalet i detta län, som är ett av de större egnahemslåntagande länen, går inte upp till mer än 275 kronor.

Nu har egnahemsstyrelsen begärt, att anslaget till premielån skall höjas från förra årets 700,000 kronor till 1,100,000 kronor. Statsrådet har varit tillmötesgående och föreslagit höjning med hälften av detta belopp, eller 200,000 kronor, men jag för min del anser, att detta inte är tillräckligt. Till stöd för min uppfattning kan jag också nämna att inom den utredning, som pågår på det sociala jordområdet, nämligen 1936 års egnahemsutredning, äro vi på det klara med att vi måste höja beloppen då det gäller bidrag till anläggande av nya jordbruk, avsevärt utöver vad vid nu ha. Nu kan man ju visserligen säga — och jag förmodar att herr statsrådet resonerar på det sättet — att vi få vänta, till dess att vi få detta förslag ifrån egnahemsutredningen. Men sannolikt och säkert kommer det att dröja minst ett par år innan ett dylikt förslag kan komma på riksdagens bord. Under sådana förhållanden ha vi reservanter ansett det vara nödvändigt, att man redan nu får ett så pass stort belopp, att man kan tillgodose de föreliggande behoven.

Nu ha ju byggnadskostnaderna ökats rätt avsevärt, och man kan därför kanske säga, att det inte är så nödvändigt att höja anslaget till premielån, därför att pengarna sannolikt inte komma att tas i anspråk. Jag vill då ännu en gång poängtera, att vi skola se till att den gamla egnahemsverksamheten inte avstannar. Det har den i stor utsträckning redan gjort i en hel del län. Detta kan ju i viss mån vara beroende på de fördelaktiga villkor, som lämnas vid bildande av arbetarsmåbruk och arrendeegnahem, så att man inte i samma utsträckning velat fortsätta med egnahemsverksamheten efter de gamla riktlinjerna. Liksom min vän i jordbruksutskottet måste jag ju säga, att man inte bör höja huvudtitelns slutsumma i den grad, som här ifrågasatts. Men om herrarna vilja titta på ett betänkande, som kommit från jordbruksutskottet angående anvisande av medel till arbetarsmåbruk, skola ni finna, att på grund av de ändrade förhållanden, som inträffat, sedan statens egnahemsstyrelse begärde anslag för detta ändamål, kan man nu mycket väl pruta på anslaget till arbetarsmåbruken. Sålunda är det endast en omflyttning från arbetarsmåbruksverksamhet till den gamla egnahemsverksamheten, som här förordas. Jag vill därmed inte ha sagt, och kommer inte heller, när denna fråga i fortsättningen tages upp, att säga, att vi inte skola gynna arbetarsmåbruksverksamheten. Men vi skola inte gynna den på ett sådant sätt, att vi inte ha råd att hjälpa dem, som bilda egna hem och självständiga jordbruk med insats av en sparad penning. Det är därför, som vi ha velat höja anslaget till premielån från av Kungl. Maj:t föreslagna 900,000 kronor till av egnahemsstyrelsen föreslagna 1,100,000 kronor.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till vår reservation.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! I likhet med vad den siste ärade talaren anförde, anser jag självfallet, att premielåneverksamheten har en uppgift att fylla, då det gäller egnahemsbildningen. Jag anser för min del heller inte, att man bör strama åt denna verksamhet, så att egnahemsbildningen upphör, men riksdagen har ju varit ense om att själva systemet för egnahemsverksamheten i den form, som nu existerar, icke är riktigt. Med hänsyn till svårigheterna nu för tiden för en egnahemslåntagare att skaffa sig sysselsättning vid sidan av sitt jordbruk, har man nämligen kommit fram till den

'Anslag till premielån till egnahemslåntagare. (Forts.)

uppfattningen, att de jordbruk, som upplåtas till egna hem, äro alltför små. Då jag är övertygad om att även den pågående utredningen måste komma till den uppfattningen, att själva brukningsenheterna måste bli större, kan det inte, åtminstone enligt mitt sätt att se, vara angeläget, att man försöker forcera fram egnahemsverksamheten under den tid, som utredningen pågår.

I förra årets statsverksproposition äskade Kungl. Maj:t 700,000 kr. till premielåneverksamheten. Då motionerades om 900,000 kr. i bidrag. Jag förmodar emellertid, att det med den siffra, som herr Gabrielsson den gången föreslog, förelåg samma svårigheter som i år att tilldela 1,500 kr. i premielån, utan man fick skära ned dem. Den gången satt herr Gabrielsson i jordbruksutskottet och ville inte ens vara med om 900,000 kr. utan stannade för 700,000 kr., trots att det förelåg motion om en ökning. Nu har jag i år tillmötesgått motionärerna från i fjol och i viss mån även egnahemsstyrelsen genom att föreslå ytterligare 200,000 kr. Men då säger man, att nu räcker inte det heller, och då är det sannerligen inte lätt att veta, när det räcker! Herr Gabrielsson är ju med i egnahemsstyrelsen och ville trots detta i utskottet föregående år stanna för 700,000 kr. Herr Gabrielsson stod då antecknad under utskottets betänkande, och utskottet sade, att med hänsyn till egnahemsutredningen borde man stanna för vad Kungl. Maj:t föreslagit, d. v. s. 700,000 kr.

Utredningen om egnahemsverksamheten ligger väl ändå något längre fram i närvarande stund än den låg föregående år, ty då var den inte påbörjad. Men det var en nyhet för mig, att det kommer att dröja ett par tre år, innan resultatet av utredningen föreligger, ty ordföranden i egnahemsutredningen har under hand meddelat mig, att han hoppas, att de skola kunna komma fram så långt, att vi skola kunna se konturerna av utredningens resultat under hösten 1937. Men då herr Gabrielsson är medlem av utredningen, förstår jag, att det önskemål, som utredningens ordförande har uttalat till mig, kanske inte blir så lätt att realisera. Om de andra ledamöterna liksom herr Gabrielsson mena, att det skall dröja ett par tre år, då kan han väl inte få fram utredningsarbetet så intensivt som han tänkt sig.

Herr Granath: Med anledning av den långt framskridna tiden skall jag be att få begränsa mig till att endast yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Gabrielsson: Jag vet inte, om jag sade fel eller om herr statsrådet har missuppfattat mig. Om jag sade minst ett par år, menade jag, att ett beslut i bästa fall kan komma att fattas först vid 1939 års riksdag. Utredningen tar alltså sin tid, och det äro vi väl alla på det klara med att frågan är av en sådan betydelse, att det måste utredas grundligt. Det har ju för övrigt sagts i ett utlåtande, som gått från jordbruksutskottet till egnahemsutredningen, att det nog kommer att dröja till 1939 års riksdag innan förslag i ärendet kan framläggas.

Med anledning av vad herr statsrådet sedan yttrade om att egnahemmen äro alltför små, vill jag framhålla, att vi redan ha gått in för att bevilja egnahemslån till ett värde av 20,000 kr. Vi ha väl alla den uppfattningen, att om man bildar egnahem till ett värde av 20,000 kr., så bli de så pass stora, att en familj kan ha sin bärgning på dem. Men då är det just denna brist på medel till premielån, som gör, att man har svårt att åstadkomma tillräckligt stora och bärkraftiga jordbruk.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det för-

Anslag till premielån till egna hemsläntagare. (Forts.)

slag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 128—134.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 135.

Under punkten 135 av nionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1938 bevilja statsanslag intill 1,950,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk;

2) till Grundförbättringar: Bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 1,950,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) nr 21 av herr *Herou* m. fl., vari hemställes, att riksdagen måtte besluta, att det i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln punkt 135 föreslagna anslaget, för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning, skulle höjas till 3,500,000 kronor;

2) nr 22 av herr *Herou* m. fl., vari hemställes, att § 3 i Kungl. Maj:ts kungörelse angående statsbidrag till jordförbättring å ofullständiga jordbruk måtte erhålla den ändrade lydelse, som i motionen angivits;

3) nr 57 av herr *Sandberg* m. fl., vari hemställes,

1:o) att riksdagen måtte medgiva, att Kungl. Maj:t finge under år 1938 bevilja statsanslag intill 3,000,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk;

2:o) till Grundförbättringar: Bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 3,000,000 kronor; samt

3:o) att riksdagen måtte besluta de ändringar i grunderna för bidragstilldelningen som angivits i motionen.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 21, II: 22 och II: 57,

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1938 bevilja statsanslag intill 1,950,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk;

2) till Grundförbättringar: Bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 1,950,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Hilding*, som på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 57 samt med avslag å motionerna II: 21 och II: 22,

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1938 bevilja statsanslag intill 2,500,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk;

*Anslag till
nyodling
m. m. å ofull-
ständiga
jordbruk.*

Anslag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)

2) till Grundförbättringar: Bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 2,500,000 kronor.

Herr Lindhagen: Herr talman! Här talas i rubriken om något som kallas för »ofullständiga jordbruk». Den frågan upptogs först i norrlandskommittén på mitt initiativ, och jag kom då till den uppfattningen, att här måste göras någonting.

Med ofullständiga jordbruk menade vi sådana jordbruk, som ha *för liten jord*. Sådana jordbruk, som ha tillräcklig jord för att kunna bli, vad man kallar »självförsörjande» men ännu ej utnyttjat den för ändamålet, utan behöva förbättras och uppodlas, så att de bli fullständiga, kunna däremot icke kallas för ofullständiga jordbruk i egentlig bemärkelse.

Nu har emellertid här under denna något missvisande rubrik föreslagits åtskilliga anslag, för att jordbruk med »ofullständig jord» skola kunna förbättra den jord, som de redan ha, och det ligger ju inget ont i det. Statsrådet Bramstorp säger: »Det synes önskvärt, att statens insatser på förevarande område ökas, då denna verksamhet ur social synpunkt måste tillmätas icke ringa värde såsom ett led i strävandena att bereda de mindre jordbruken större bärkraft.» Det få de ju på det sättet, att de, om det är fråga om sandjord, få anslag till att föra på bättre jordpartiklar, och de kunna ju få anslag till att plocka sten på den »ofullständiga» jorden o. s. v.

Sedan säger statsrådet i propositionen vidare: »Härvid synes det vara av särskild vikt, att större anslag ställas till förfogande för åtgärder, som äro avsedda att öka de ofullständiga jordbrukens förmåga av självförsörjning.» Där kommer statsrådet från sitt tidigare tillstyrkande av »större bärkraft» för de mindre jordbruken fram till begreppet »självförsörjning». Och då äro vi alla framme vid målet.

Med ofullständiga jordbruk mena vi ju i alla händelser ett jordbruk, som icke är och aldrig kan bli självförsörjande utan tilläggsjord. Jag har givetvis ingenting att erinra mot de anslag, som yrkats både i propositionen och av en reservant. Men jag efterlyser huvudsaken för de ofullständiga jordbrukens förvandling till självförsörjande jordbruk. Vi, som sysslat med dessa frågor i Norrland, Dalarna och Värmland, ha erfarenheter av vad detta problem betyder därborta. Där har en mängd ofullständiga jordbruk skapats, till en början avsiktligt genom ägostyckningslagen av 1896, som tillät fri delning av jord, och sedan, då lagstiftningsåtgärder hotade, genom att industrien passade på att i största utsträckning stycka på lager dylika små, fattiga jordbruksdelar med bara sin inägojard utan möjlighet till utveckling. Det gick så långt, att hela Västerbottens lantmätarkår — på den tiden gick sådant för sig — reste sig som en man och frågade regeringsmakten, — vad menar ni skall bli av dessa fattiga små jordbruk, som bildas på detta sätt utan några utvecklingsmöjligheter?

År 1904 var den stora majoriteten inom norrlandskommittén, högermän och liberaler, på det klara med att här måste tillkomma en expropriationsrätt för återbördande av odlingsmark och därtill allra minst husbehovsskog. Detta skulle ju bara vara att mot ersättning få återbördat till jordbruken något av de ofantliga områden, som genom avvittringarna i strid mot deras uppgift tillföllö industrien för en billig penning.

Sedan dess har det nu *gått 33 år*, och ännu är ingenting gjort, herr talman, för en sådan naturlig, rättvis och moderat sak. Alla tre jordkommissioner, som tillsatts vid sidan av och hand i hand med pengarnas egnahemsrörelse att byg-

Anslag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)

ga landet även med lag och med rättvisa åt alla, som våra förfäder velat hava det.

Herr jordbruksminister, ni sade nyss eder uppfattning vara, att dylika jordbruk böra »göras större». *Jag vet, att vad statsrådet Bramstorp säger, det menar han.* Men försök då, herr statsråd, övertyga edra medstatsråd, att här bör landets regering vara »stark», uppträda med kraft och omsider lägga de ofullständiga jordbrukens livssak på riksdagens bord.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 136—165.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 166.

Lades till handlingarna.

Punkterna 167 och 168.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 169.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att under titeln Skogsvård m. m.: Statens skogsodlingsanslag för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

*Ang. statens
skogsodlings-
anslag.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 81 av herr *Hagström* m. fl., vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av bestämmelserna rörande användningen av statens skogsodlingsanslag, att skogsvårdsstyrelse bereddes möjlighet att lämna bidrag till röjningsgallring jämväl i tätväxande, till s. k. stavaskog ej hänförlig ungskog, samt att detta anslag för budgetåret 1937/1938 måtte höjas till 600,000 kronor; ävensom

2) II: 370 av herr *Lövgren* m. fl., vari hemställdts, dels att riksdagen måtte besluta den ändring i villkoren för erhållande av bidrag från statens skogsodlingsanslag, att bidrag jämväl skulle kunna utgå till röjningsgallringar i de norrländska länen och Kopparbergs län i tätväxande ungskogsbestånd, vilka ej vore hänförliga till s. k. stavaskog, dels ock att riksdagen i anslutning här- till måtte besluta att under titeln Skogsvård m. m.: Statens skogsodlingsanslag för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 600,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 81 och II: 370, under titeln Skogsvård m. m.: Statens skogsodlingsanslag för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Hagström*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *Hagström*: Herr talman! Jag har på denna punkt anfört en reservation, därför att jag ansett, att det yrkande, som framställts i de båda motioner som avgivits på denna punkt, bort bättre beaktas, än vad det nu föreliggande utskottsutlåtandet ger vid handen.

Ang. statens skogsodlingsanslag. (Forts.)

Såsom av utlåtandet framgår, har i de båda motionerna yrkats dels sådan ändring av bestämmelserna för skogsodlingsanslagets användning att skogsvårdsstyrelse skulle bli i tillfälle att lämna bidrag jämväl till röjning av tätväxande, till stavaskog ej hänförlig ungskog, dels att anslaget måtte höjas från av Kungl. Maj:t föreslagna 400,000 kr. till 600,000 kr.

Centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund har i skrivelse till regeringen framställt samma yrkande liksom också skogsvårdsstyrelsen i Kopparbergs län och skogsvårdsstyrelserna i samtliga norrländska län, förutom Gävleborgs län framfört samma önskemål.

Det torde nog både bland fackmän och andra råda en ganska enhällig uppfattning därom, att det för skogsvården och skogstillgångarnas fortbestånd vore av mycket stor betydelse, om dessa önskemål kunde tillgodoses. Jag har i samband med denna fråga hört den invändningen göras, att det borde ligga i varje skogsägars intresse att även utan statsbidrag försätta sin skogsmark i så högproduktivt skick som möjligt. Detta kan ju vara riktigt, men här gäller det ju dock ett arbete, som kanske först en kommande generation kan komma att njuta frukterna av, och då är det ju förklarligt, om de små hemmansägare, som det här är fråga om och som måste arbeta för sitt uppehälle för dagen, komma att uppskjuta eller eftersätta arbeten av här ifrågavarande art. Det är dock ett mycket viktigt allmänintresse att röjning av ungskog kommer till utförande i rätt tid. Emellertid lär det väl, som frågan nu ligger till, ej vara annat att göra än att hoppas på bättre utgång ett annat år. Jag har därför, herr talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 170—174.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 175 och 176.

Lades till handlingarna.

Punkterna 177—193.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 194—196.

Lades till handlingarna.

Punkterna 197—207.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 208.

Lades till handlingarna.

Punkterna 209—215.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 216 och 217.

Lades till handlingarna.

Punkten 218.

Utskottets hemställan bifölles.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett till Vaddö kanal hörande område m. m.;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens vattenfallsverks räkning av vissa fastigheter i kvarteret Björnen i Stockholm; samt

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statlig exportkreditgaranti.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 15, i anledning av framställning om ersättning till en tjänsteman vid riksbankens huvudkontor för viss under tjänstgöring såsom kassör liden förlust, bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 16, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölles.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 17, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

För den granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, som åläge innevarande års riksdags bankoutskott, hade utskottet tagit del av *dels* de allmänna protokoll och protokoll över låneärenden, som blivit förda hos fullmäktige i riksgäldskontoret från och med den 10 januari 1936, intill vilken dag ansvarsfrihet tillerkänts fullmäktige för deras i protokollen antecknade beslut och åtgärder, till och med den 10 januari 1937, *dels* den av riksdagens år 1936 församlade revisorer avgivna berättelsen om granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning för tiden 1 juli 1935—30 juni 1936, *dels* och fullmäktiges med utskottets memorial nr 2 överlämnade, till 1937 års riksdag avgivna berättelse.

Sedan utskottet numera fullgjort sitt granskningsuppdrag, hade utskottet i det nu föreliggande utlåtandet avgivit berättelse över den verkställda granskningen.

Punkten 1.

Revisorerna hade under § 3 i sin berättelse erinrat, hurusom enligt förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa av kassan utgivna obligationer skulle för att hava gällande kraft mot kassan, vara försedda med påteckning, att de blivit inregistrerade hos riks-

*Ang. ersätt-
ning för in-
registrering av
stadshypoteka-
kassans
obligationer.*

Ang. ersättning för inregistrering av stadshypotekskassans obligationer.
(Forts.)

gäldskontoret. Efter förmälan att de tjänstemän i riksgäldskontoret, som ombesörjt inregistrering, med fullmäktiges medgivande av kassan ägt uppbära ersättning för det därmed förenade arbetet, hade revisorerna gjort följande uttalande:

»Utan att ingå på frågan huruvida registrering av dessa obligationer numera är behöfvlig eller ej, vilja revisorerna som sin mening framhålla, att av bestämmelserna i ovan anförda förordning och lydelsen av § 1 i reglementet för riksgäldskontoret, där det heter, att riksgäldskontoret har till föremål att utföra alla uppdrag och åligganden, som riksgäldskontoret för övrigt av rikets ständer eller riksdagen erhållit, måste framgå, att inregistrering av stadshypotekskassans obligationer är ett åliggande, som åvilar vederbörande tjänstemän i riksgäldskontoret. Särskild ersättning för det med inregistreringen förenade arbetet synes därför ej böra utgå.»

Med anledning av revisorernas uttalande hade fullmäktige i riksgäldskontoret i skrivelse till riksdagen den 21 december 1936 bland annat erinrat, att frågan om här berörda ersättningar varit föremål för behandling av bankoutskottet vid 1936 års riksdag och att utskottet i skrivelse till fullmäktige den 20 mars 1936 härom anförde:

»Inom utskottet har ifrågasatts, huruvida icke ersättningen för här avsedda arbete borde utgå enligt de grunder, som tillämpades beträffande ersättning till tjänstemän för fullgörande av uppdrag eller arbete, som fölle utom tjänstemännens vanliga tjänstutövning, samt utbetalas av riksgäldskontoret, som därefter av stadshypotekskassan skulle bereda sig tackning för sålunda utlagda belopp. Med hänsyn till att en sådan anordning måste innebära en onödig omgång och då utskottet ansett sig kunna förutsätta, att den kontroll över utbetalningarna från stadshypotekskassan, som enligt fullmäktiges beslut hädanefter skall utövas av riksgäldsdirektören, blir i alla avseenden betryggande, har utskottet icke funnit anledning intaga en från fullmäktige avvikande ståndpunkt i förevarande ärende.»

Utskottet hade i den nu förevarande punkten yttrat:

»Såsom framgår av fullmäktiges yttrande, var nu förevarande fråga föremål för behandling av bankoutskottet vid 1936 års riksdag. Då utskottet vidhåller den ståndpunkt, utskottet då intog, har utskottet härigenom allenast velat vad i detta ärende förekommit för riksdagen omförmäla.»

Herr Reuterskiöld: Herr talman! När statsrevisorerna granskade riksgäldsfullmäktiges förvaltning, observerade revisorerna i år, att den föreskrift, som stadgar att av Konungariket Sveriges stadshypotekskassa utfärdade obligationer skola registreras hos fullmäktige, på det sättet tillämpats och tillämpas, att avgifterna eller betalningen för det arbete, som inom riksgäldskontoret utföres med denna registrering, erlägges av hypotekskassan direkt till de tjänstemän, som verkställa registreringen.

Då det här är fråga om en registrering, som är föreskriven — man må hysa vilken mening man vill om dess behövlighet, men den är föreskriven — har det förefallit statsrevisorerna som en självklar sak att detta arbete med registreringen skulle ske på riksgäldskontorets ordinarie arbetstid och av dess ordinarie krafter med gäldande av kostnaderna härför av riksgäldskontoret, även om hypotekskassan finge till riksgäldskontoret betala ersättning härför. Det kan icke vara med god ordning överensstämmande, att hypotekskassan, vars obligationer som sådana registreras, själv betalar direkt till tjänstemännen

Ang. ersättning för inregistrering av stadshypotekskassans obligationer.
(Forts.)

vad de skola ha, och att de utföra detta arbete på övertid. Vi funno också vid granskningen, att denna fråga har varit uppe hos fullmäktige förra året, och den hade då annälts hos bankoutskottet, som ställde sig på majoritetens i fullmäktige ståndpunkt, så att det godkände att detta förfarande skulle fortsätta. Det har varit en viss hemlighetsfullhet kring dessa förhållanden, även om den inte var så stor, att den inte kunnat genomträngas. Man säger, att detta förfarande har pågått allt ifrån begynnelsen och att det är en tradition att så skall ske. Vidare har det sagts att detta förfarande grundar sig på ett gammalt brev från 1910 från en fullmäktig till en av hypotekskassans styresmän. Det var till en början litet svårigheter att få fram detta brev, men vi fingo det. Läser man detta brev, finner man, att det varit muntliga förhandlingar mellan representanter för riksgäldskontoret och för stadshypotekskassan. Dessa förhandlingar hade utmynnat i att den tjänsteman, som 1910 inom riksgäldskontoret skulle handha registreringen och lade upp planen för den, skulle få en ersättning av 600 kr. Men så kom man underfund med i riksgäldskontoret, att han haft mycket arbete. Det skrives här, att han under 4 veckor varit upptagen från kl. 8 på morgonen till 9 på kvällen med endast en kort middagsrast, och att han under denna tid måst försumma sitt eget arbete, vadan han nu en tid framåt måste arbeta om kvällarna för att återvinna det förlorade, och att följaktligen en ersättning av 600 kronor knappast kunde vara skäligen. Därför föreslog man från riksgäldskontorets sida, att han skulle få 1,000 kronor, och man trodde, att han skule vara nöjd med det. Ja, då fick han det; men sedan har jag här en annan lista, som visar, vilka utbetalningar den gången också skedde till andra i riksgäldskontoret, och man förvånar sig litet — åtminstone gjorde vi det inom statsrevisionen — över den fördelning av betalningen, som då skedde. Alltså, för besväret med registrering av hypotekskassans obligationer i riksgäldskontoret fick en tjänsteman, som arbetat med detta och haft huvudparten av arbetet 1,000 kronor. Dessutom fick en förste revisor 200 kronor, en kassör 100 kronor, en kammarskrivare 68 kronor, en extra kammarskrivare 84 kronor, en anställd fröken 67 kronor 50 öre, en annan lika mycket, 67 kronor 50 öre, övermaskinisten 25 kronor, eldaren 10 kronor, en annan eldare likaledes 10 kronor, en vaktmästare 60 kronor, en annan vaktmästare likaledes 60 kronor och en extra ordinarie vaktmästare 15 kronor, summa 767 kronor.

Man frågar sig verkligen, i vad mån alla dessa personer hade med *registreringen* av hypotekskassans obligationer att skaffa. Betalt fingo de, men vad de hade med saken att göra är litet svårare att förstå. Den, som haft mesta arbetet och lagt upp det hela, fick 1,000 kronor. Det hade väl varit rimligt och naturligt att man då — jag pläderar inte för någon ändring i det gamla, som redan skett, ty det kan ju inte göras — men det hade väl varit naturligt, att man då och ännu mera i det följande, när man skulle ha denna registrering, gått ifrån dessa underliga utgångspunkter och principer och låtit registreringen verkställas såsom den i normala fall bör göras genom det registrerande verkets ordinarie personal på dess arbetstid och utan att personalen är beroende av den ersättning till riksgäldskontoret som sådant, som gives av hypotekskassan.

Nu är det klart, och det är också uttalat, att det finns den, som kontrollerar vad vederbörande få, och som eventuellt för fullmäktige skall anmäla, om något är att anmärka, men redan behovet härav visar, att det är ett felaktigt förfarande. Jag för min del har mycket svårt att förstå, varför bankoutskottet godkänner en sådan anordning, och jag har ännu svårare att förstå, varför bankoutskottet, då statsrevisorerna påpeka detta, helt enkelt — ursäkta herr talman

Ang. ersättning för inregistrering av stadshypotekskassans obligationer.
(Forts.)

— kör huvudet i väggen och säger: »Då utskottet vidhåller den ståndpunkt, utskottet då» — det vill säga 1936, utan att kamrarna visste om något — »intog, har utskottet härigenom allenast velat vad i detta ärende förekommit för riksdagen omförmäla.» Ja, på det kan man naturligtvis inte här göra något yrkande. Jag skulle kunna göra yrkande om återremiss, men det tjänar ingenting till mot ett genstörtigt utskott, som kör huvudet i väggen. Jag har inte anledning att antaga att ens i andra kammaren kommer att framställas ett sådant yrkande, ehuru samma framställning, som jag här gjort, torde komma att där av revisionens ordförande göras, måhända i något mera skärpt form än jag kunnat tillåta mig att göra, herr talman!

Det är under sådana förhållanden endast ett, som jag velat avse med denna framställning, och det är, att kammarens ledamöter var för sig ville taga ståndpunkt till spörsmålet, om en registrering, som i författningen föreskrives, verkligen skall direkt gäldas av den institution, vars obligationer registreras, till det verk, som verkställer registreringen. Är det någon mening med registreringen, synes det vara ett kontrollsyfte. Kontrollsyftet förfelas i samma mån som den registrerade betalar dem, som skola verkställa den registrering, som utgör kontrollen.

Något yrkande kan jag inte ha, herr talman!

I herr Reuterskiölds yttrande instämde herr *Bäcklund*.

Herr Åkerberg: Herr talman! Herr Reuterskiöld kan väl knappast begära, att bankoutskottet skall ställa sig på statsrevisorernas sida i denna fråga och instämma med anmärkningen, eftersom anmärkningen ju strängt taget inte riktar sig mot bankoutskottet, utan, kan man säga, t. o. m. mot riksdagen, som har beviljat riksgäldsfullmäktige decharge i den fråga, herr Reuterskiöld här har tagit upp. Det beslut, mot vilket statsrevisorerna och nu herr Reuterskiöld, vänt sig, fattades av fullmäktige den 9 januari i fjol och var föremål för bankoutskottets granskning redan vid förra riksdagen. På grundval av denna granskning beviljades riksgäldsfullmäktige decharge, så att strängt taget är ju anmärkningen nu som sagt inte riktad emot utskottet, utan emot riksdagen, som redan har godkänt denna åtgärd.

Nu var anledningen till att bankoutskottet sysslade med frågan i fjol, att inom riksgäldsfullmäktige hade väckts förslag om att förfarandet i detta fall skulle ändras därhän, att stadshypotekskassan visserligen skulle betala ersättning till riksgäldskontoret för arbetet med inregistreringen, men att dessa pengar skulle tillfalla riksgäldskontoret. Tjänstemännen och andra, som hade med saken att göra, skulle antingen utföra sitt arbete på den ordinarie arbetstiden och alltså inte erhålla någon ersättning för det, eller också skulle de fortfarande utföra arbetet på övertid, men i sin tur erhålla ersättningen av fullmäktige eller av riksgäldskontoret. Bankoutskottet tyckte på skäl, som jag anser ligga tämligen klara, att detta var en ganska onödig omgång, och att man alltså skulle fortsätta med det gamla systemet. Man kan naturligtvis tvista om, huruvida det är riktigt, att arbetet utföres på kontorstiden och inte ersättes särskilt, men riksgäldsfullmäktige ansågo, då de fattade sitt beslut, att det var skäligt att detta arbete inte belamrade annat arbete i riksgäldskontoret, som är tillräckligt brådiskande ändå, och därför funno de, att det borde utföras på övertid. Det har alltid utförts på övertid, och ersättningen har utgått med belopp, som fastställts. Det utgick från början med 1,300 kronor för ett lån på 50 miljoner, men på föranstaltande av fullmäktige sänktes denna ersättning, så att den nu torde utgöra 1,100 kronor för ett sådant lån. Herr

Ang. ersättning för inregistrering av stadshypotekskassans obligationer.
(Forts.)

Reuterskiöld uppläste nyss en förteckning på dem, som fått med av dessa pengar, men jag misstänker, att den förteckningen är ganska föråldrad. Jag skulle kunna tro, att den är framgrävd från 1909 eller 1910 eller den tiden. För närvarande är i alla fall det hela omlagt på ett helt annat sätt.

Herr Reuterskiöld har inte gjort något yrkande, och jag har heller inte något annat yrkande att göra än det omförmående, som utskottet gjort under denna punkt.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag tillåter mig erinra, att statsrevisorerna *tillstyrkt* ansvarsfrihet både förra året och nu, och att statsrevisorerna inte ansett detta förfarande vara till den grad felaktigt, att man skulle vägra decharge. Men det kan finnas saker som det inte är så alldeles klokt att man gör utan att det berör dechargefrågan. Den är det inte alls fråga om här, utan här är helt enkelt fråga om, huruvida viss anordning är en förnuftig anordning ur kontrollens synpunkt. Föregående år hade riksdagen såsom sådan inte den minsta kännedom om saken, utan den *stannade inom bankoutskottet*, och jag tillåter mig, herr talman, dessutom i saken erinra, att inom fullmäktige en reservant, en mycket inflytelserik och betydande man inom fullmäktige, ansåg fullmäktiges beslut vara felaktigt. Man kan ju alltid säga, att det är gott att bibehålla det, som gammalt och fornt varit, även om det är ihåligt och träsigt. Men att det skulle vara en genväg att låta stadshypotekskassan till denna främmande personal direkt betala viss ersättning, förefaller mig vara en ganska konstig uppfattning om genvägar. Vad som är huvudsaken, synes mig vara, att en uppgift, som åligger riksgäldskontoret enligt författningarna utföres av riksgäldskontoret inte blott på övertid, utan, om så erfordras, med förstärkt arbetskraft och som ett riksgäldskontorets arbete. Som det nu är, ser det ut, som om det blott vore några befattningshavare från riksgäldskontoret, vilka utföra arbetet på uppdrag av hypotekskassan!

Hela idén med denna kontroll förfelas därigenom, om det nu finns någon idé med den. Jag utgår ifrån, att då författningarna föreskriva det, har det åtminstone funnits en gång någon idé, men revisorerna lämna den frågan därhän.

Det förefaller oss, som om när ett förhållande upptages och påpekas, man skulle upptaga och pröva det ur lämplighetssynpunkt, och jag hemställer i allt fall, herr talman, till herrar riksgäldsfullmäktige själva att åter upptaga frågan för att — oberoende av bankoutskottet — gå sunda förnuftets väg.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Punkterna 2 och 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölles.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 18, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning; och

nr 19, i anledning av väckt motion om pension åt andra kammarens sekreterare, juris kandidaten P. Cronvall.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Lagförslag om verkställighet av bötesstraff m. m. Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om verkställighet av bötesstraff m. m., dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 15 januari 1937 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 35, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om verkställighet av bötesstraff;
- 2) lag om ändring i vissa delar av lagen den 28 juni 1918 (nr 531) angående villkorlig straffdom;
- 3) lag om ändring i vissa delar av strafflagen;
- 4) lag om tillägg till lagen den 14 juni 1917 (nr 380) om införsel i avlöning, pension eller livränta;
- 5) lag angående ändrad lydelse av 2 § 1 och 2 mom. samt 8 § 2 mom. lagen den 17 oktober 1900 (nr 82 s. 1) om straffregister;
- 6) lag om ändrad lydelse av 1 § andra stycket och 4 § lagen den 6 juni 1924 (nr 206) innefattande bestämmelser om förfarandet i brottmål rörande vissa minderåriga;
- 7) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 7 maj 1918 (nr 294) om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden;
- 8) lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten;
- 9) lag angående ändrad lydelse av 39 och 46 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes; samt
- 10) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlag).

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Luleå m. fl. i anledning av propositionen väckt motion, nr 405, vari hemställts, att riksdagen icke måtte bifalla det i 13 § i förslaget till lag om verkställighet av bötesstraff innefattade förslaget om skärpning av förvandlingsstraffet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande, att de av Kungl. Maj:t genom propositionen framlagda lagförslagen icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga 10 under punkten införda förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen;

B) att den i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A).

Herr **Björkman, Gustaf Adolf**: Herr talman! Lagfrågor av den art, som detta utlåtande innefattar, enhälligt tillstyrkta, pläga icke ofta föranleda någon debatt, utan de gå lätt förbi utan att märkas, hur mycket arbete, som än ligger bakom och hur mycket de än motsvara tidsutvecklingen, såsom man anser vid det tillfälle, då lagen kommer till.

När jag nu bryter mot denna vana, har jag naturligtvis, herr talman, några särskilda skäl för att jag vill säga några ord, och jag ber då kammaren att kasta blicken på 9 § i lagen om verkställighet av bötesstraff i lagförslaget, där det heter: »Där någon enligt meddelat beslut intagits å allmän alkoholistanstalt eller tvångsarbetsanstalt» — varefter utskottet har tillagt »eller för skyddsuppfostran i skyddshem eller allmän uppfostringsanstalt» — »vare beslut om förvandling som dessförinnan meddelats förfallet.» Sedan ha vi i motiveringen ett litet ord av utskottet, som säger: »Genom dessa bestämmelser avses att undanröja de olägenheter — särskilt beträffande alkoholistbehandlingen — som äro förbundna med verkställighet av förvandlingsstraff i dessa

Lagförslag om verkställighet av bötesstraff m. m. (Forts.)

fall och som i praxis för närvarande föranleda att förvandlingsstraff nådevägen efterskänkas.» Det är till den saken, jag ville komma, herr talman, genom att påpeka, att när förslaget talar om att det eljest är nådevägen, som dessa mål gå, är det synnerligen viktigt, att vi nu genom en bestämmelse, som av Kungl. Maj:t föreslagits och av lagutskottet tillstyrkts, få bort en hel del mål, vilka nådevägen betungat högsta domstolen och Kungl. Maj:t. Vi ha naturligtvis i konstitutionsutskottet vid granskning av statsrådsprotokollen och särskilt då frågan om nådemålen varit före haft uppmärksamheten fäst på detta förhållande. Vi ha märkt, att det är icke ofta, som det kan sägas nej till en begäran av förevarande art. Men det har i alla händelser vållats besvär och icke oavsevärd tidsutdräkt vid ärendenas behandling och föredragning. Jag kan, eftersom jag under åtskilliga år haft konstitutionsutskottets uppdrag att i första hand genomgå nådemålen, nämna att 1935 hade vi 1,104 nådemål att granska i utskottet. Av dessa voro 246 av den beskaffenhet som denna lagparagraf avvärjer från högsta domstolen och statsrådet. I år befanns att det år 1936 förekom 1,204 nådemål. Av dessa voro 421, sålunda 33 procent, av den beskaffenhet, att de ej behöva gå till föredragning i högsta domstolen och hos Kungl. Maj:t genom denna föreslagna lagbestämmelse. Det är ju visserligen i allmänhet mycket enkla mål det här gäller. Det är i huvudsak spritförseelser, där vederbörande blivit ådömda böter, och det anses naturligtvis vara synnerligen olämpligt, att sedan en person för förbättring intagits på Venngarn eller på Svartsjö, det första, som möter honom, när han kommer ut, är ett extrakt, som säger, att han skall in och sitta av böter.

Men det är icke endast så, att vart enda ett av dessa mål kunnat komma fram till vederbörande endast efter anmälan, att här föreligger ett det enklaste mål, klart att bifallas, ty förra årets protokoll hos högsta domstolen och Kungl. Maj:t visa oss, att i åtminstone 4 av de 421 målen hade högsta domstolen avstyrkt nåd. Således måste det, kunna vi säga, finnas en del gränsfall, som fordra viss något vidlyftigare föredragning. Var och en kan emellertid räkna ut, att vart och ett av dessa 421 ärenden tager tid, och få vi bort dem från högsta vederbörandes behandling, måste man säga, att genom denna lagändring, som vi nu gå att besluta, kommer en icke oavsevärd, ja, jag kanske bör säga, åtminstone någon, lättnad att uppstå för högsta domstolen till gagn för föredragningen av viktigare mål. Det är därefter vi strävat så många gånger, att man skall försöka genomföra åtgärder för att få föredragning av ärenden icke alltför länge uppskjuten i den högsta instansen. Och då vad jag nu framhållit utgör om också blott en liten möjlighet till att befordra snabbheten i högsta domstolen, har jag icke ansett att detta tillfälle borde gå förbi utan att en anteckning komme till protokollet, att i riksdagen observerats, att det bland allt annat viktigt i denna lag också ligger detta viktiga, som jag, herr talman, tillåtit mig att nu i största korthet referera.

Herr Schlyter: Herr talman! Eftersom herr Björkman till diskussion upptagit ett lagförslag, som enhälligt tillstyrkts av lagutskottet och om vilket inte synes föreligga någon meningsskiljaktighet i kammaren heller, vill jag blott till protokollet anteckna, att den av herr Björkman framförda punkten inte utgör någon av de viktigare beståndsdelarna av detta lagförslag. Lagförslagets huvudsyfte är att avfolka fängelserna från en stor del av det klientel som, enligt den uppfattning som ligger till grund för den kungl. propositionen, till ingen eller ringa nytta och till olägenheter i åtskilliga avscenden får undergå fängelsestraff, som domstolen från början inte har avsett, utan som har blivit en följd av de hittills gällande reglerna om nödvändigheten att vid bri-

Lagförslag om verkställighet av bötesstraff m. m. (Forts.)
stande tillgång förvandla böter till fängelse. När den kungl. propositionen har lyckats finna vägar att komma ifrån den nuvarande ordningen på detta område, så innebär det ur allmänna straffrättsliga och sociala synpunkter mycket betydande fördelar, något som jag alltså med dessa ord, herr talman, har velat omnämna.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kamraren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 156, 164, 166—169, 172, 175, 176, 180, 181, 184 och 185 blevo desamma på begäran bordlagda.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till statens byggnadslånebyrå;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer jämte en i ämnet väckt motion;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställning angående anslag till lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till lånefonden för lantarbetarbostäder; samt

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 63, till Konungen angående utredning om rening och desinficering av vissa för sängkläder m. m. avsedda råvaror.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om viss ändring i 24 § lagen om vägdistrikt;

statsutskottets utlåtande nr 5, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 11, i anledning av väckt motion om ändring av gällande bestämmelser för tull å ackumulatorer; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillägg till förordningen den 2 maj 1919 (nr 200) angående rätt till ränta vid restitution av utskylder m. m.; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 21 november 1925 (nr 449) om resanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.01 e. m.

In fidem
Eric Carlén.

Tisdagen den 9 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollen för den 2, 3 och 5 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare herr *A. J. Bärq* på grund av åderinflammation i benen är urståndsatt att delta i riksdagsarbetet intygat.
Katrineholm den 6 mars 1937.

Carl Ellwyn,
Läsarettsläkare.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 64, angående vissa utgifter för kapitalökning för budgetåret 1937/1938 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk; samt

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad till beskickningshuset i Washington.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 65, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen den 12 maj 1917 om expropriation; och

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1936 vid dess tjugonde sammanträde fattade beslut.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 170, angående inköp av fastighet för konsulatet i Reykjavik; och

nr 196, angående provisorisk avlöningsförstärkning åt vissa befattningshavare i statens tjänst.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 156, med förslag till lag om lagsökning och om handräckning för fordran (lagsökningslag), m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 164, angående vissa anslag till lotsverket m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 166, angående ytterligare statsunderstöd till vissa torrlägningsföretag;

nr 167, angående lindring i köpevillkoren vid försäljning av viss kronoegendom, m. m.; och

nr 168, angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 169, med förslag till lag om ändrad lydelse av 79 och 88 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 172, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 175, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 2 mars 1934 med ytterligare tillägg till gällande tulltaxa; och

nr 176, med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 180, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 3 och § 4 mom. 5 förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 181, angående fortsatt reglering av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 184, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 juli 1926 (nr 398) om arbetstiden å svenska fartyg (sjöarbetstidslagen).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 185, angående nedsättning av räntan för egnahemslån vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, statsutskottets utlåtande nr 5, bevillningsutskottets betänkanden nr 11 och 12 samt första lagutskottets utlåtanden nr 15 och 16.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 177, angående anslag till skyddsuppfostran m. m.; och
nr 186, angående ersättning till förre kontoristen A. L. Johansson för mi-
stad pension.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 170, 177, 186 och 196.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 224, av herr *Granath* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition an-
gående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus; och

nr 225, av herr *Domö* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med
förslag till lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26
juni 1936 (nr 333).

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående Sveriges bidrag till kostnaderna för internationell övervakning av ut-
förseln och resandetrafiken till Spanien; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angä-
ende visst bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skatt-
kammarväxlar m. m.;

nr 21, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om årliga un-
derstöd åt vissa städerskor vid riksbankens huvudkontor; och

nr 22, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om årligt un-
derstöd åt förre tryckerimästaren Ernst Alfred Johanssons änka.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skri-
velse, nr 70, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med för-
slag till lag om tvångsuppfostran m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens samman-
träde avslutades kl. 4.12 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
